32
Europese top d.d. 18-19 juni 2026

Voorzitter: Van Campen

Europese top d.d. 18-19 juni 2026

Aan de orde is het **debat** over **de Europese top d.d. 18-19 juni 2026**.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering. Aan de orde is het debat over de Europese top van 18 en 19 juni 2026. Daarvoor heet ik de minister-president van harte welkom in het parlement. Er zijn twaalf sprekers van de zijde van de Kamer. Als eerste geef ik het woord aan de heer Klos voor zijn bijdrage namens de fractie van D66. In eerste instantie stel ik voor niet te maximeren, interrupties kort en bondig te houden en interrupties in maximaal drie keer te doen, maar daar kunnen we van afwijken als u daar wel heel ruim gebruik van maakt. We gaan dus gewoon kijken hoe het gaat. Houd het kort en bondig en dan gaan we zien hoe de avond loopt. Om 22.00 uur staat er nog een tweeminutendebat gepland en dat wilde ik eigenlijk wel graag halen. Het woord is aan de heer Klos.

De heer **Klos** (D66):
Voorzitter, dank voor deze wijze woorden. Sinds wij elkaar voor het laatst zagen — dat is toch niet zo héél erg lang geleden — lijkt de Straat van Hormuz op weg naar heropening. De Verenigde Staten dreigen met terugtrekking van militair materieel uit Europa en hebben de digitale killswitch geactiveerd in de meest geavanceerde AI-modellen. De onderhandelingen over EU-lidmaatschap van Oekraïne en Moldavië zijn begonnen. En we hebben de eerste concrete cijfers voor de positie van de lidstaten over de Europese begroting. Aan de Europese Raad dan nu de taak om de richting uit te zetten. D66 verwacht van de minister-president dat hij een actieve en positieve rol speelt in het bewaken van het Europese en daarmee ook het Nederlandse belang. Het bezoek van Zelensky aan Brussel biedt daartoe een eerste opening. Zelensky komt met de wind in de zeilen, maar het gat tussen de verwachtingen die Oekraïne heeft van de snelheid op weg naar lidmaatschap en wat Europese leiders tot nu toe bereid zijn om te bieden, is groot en ook gevaarlijk.

Mijn fractie is mede daarom zowel voorstander van geleidelijke toetreding als van volwaardige toetreding. Het eerste biedt een versnelling naar het tweede. De Adviesraad Internationale Vraagstukken heeft het gister om die reden ook helder gesteld: Oekraïne moet uiterlijk binnen een jaar na het bereiken van een bestand lid zijn van de EU. Onderschrijft het kabinet deze aanbeveling? Neemt het kabinet ook de andere aanbevelingen uit dat AIV-rapport over? Zowel Oekraïners als de Europese partners die het land straks helpen opbouwen, hebben een signaal nodig dat het de EU menens is. Een voor de hand liggende versnelling zonder bochten af te snijden, is dan ook om nú te beginnen met het schrijven van het toetredingsverdrag voor Oekraïne. Is het kabinet bereid dit te bepleiten in de Europese Raad?

Voorzitter. De Europese Raad zal ongetwijfeld meer tijd besteden aan Iran dan eerder was bedacht. Trump kondigde — dat is berekend — een deal al 38 keer eerder aan, maar deze vrijdag zou het dan daadwerkelijk zover moeten zijn. Voor een duurzaam staakt-het-vuren moeten alle partijen de wapens neerleggen, ook in Libanon. Laat ik helder zijn: met dit akkoord zijn we in feite terug bij af. De Straat gaat wellicht open, maar het Iraanse nucleaire programma, het raketprogramma en steun aan terreurgroepen in de regio blijven onbesproken. Er zal dus door moeten worden onderhandeld. Nederland heeft een rol te spelen in een breder akkoord, niet in het minst omdat een gesprek over Europese sancties essentieel zal zijn voor het slagen van een nieuwe deal. Verkoop onze huid dus duur. Dat is niet alleen voor uranium en raketten. Er zijn 90 miljoen Iraniërs voor wie de hoop die wij voorzichtig voelen onvoorstelbaar ver weg is. Laat Europa aan tafel hun stem zijn.

Voorzitter, tot slot. Wim T. Schippers is ons ontvallen. Op de middelbare school kwam ik dankzij een enthousiaste leraar in aanraking met zijn A-dynamische kunst en raakte ik gefascineerd door zijn Manifestatie aan het strand te Petten uit 1961. De kunstenaar loopt naar de zee en giet daar een flesje limonade leeg, de fysieke weergave van het oer-Hollandse spreekwoord "water naar de zee dragen". Dat is precies wat de lidstaten van de Europese Unie aan het doen zijn, zolang ze de grote vragen 27 keer los van elkaar oplossen. Van defensie tot digitalisering: individueel dragen we water naar de zee, en alleen samen zetten we zoden aan de dijk. Gaat het kabinet dus pleiten voor de vormgeving van één Europese defensie-industrie, waarin lidstaten zich niet langer op de uitzonderingsmogelijkheden in artikel 346 kunnen beroepen? En is de minister bereid om samen met Europese partners te investeren in een Europees top-AI-model, zodat we niet afhankelijk blijven van Amerikaanse technologie?

Dank u wel, voorzitter. Ik zie uit naar de beantwoording.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Is de heer Klos blij dat we in Nederland een goed pakket hebben aan sociale werknemersrechten en milieubeschermende wetgeving?

De heer **Klos** (D66):
Ja, daar ben ik blij mee.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Wat vindt de heer Klos dan van het 28ste regime, oftewel EU Inc? Dat geeft grote bedrijven de kans om te kiezen tussen een fictieve 28ste lidstaat, met zeer beperkte sociale wet- en regelgeving en zeer beperkte natuur- en milieubescherming, en de lidstaat waar de productie plaatsvindt. Ze mogen dus ook kiezen voor het 28ste regime, met een totaal uitgeklede wetgeving voor de bescherming van ons milieu en de mens.

De heer **Klos** (D66):
Daar kan ik heel helder over zijn. Ik had liever een nulde regime gezien, dus dat er helemaal geen keuze is tussen het ene of het andere, maar er één duidelijk Europees regime is, waarin je zelf je bedrijf kan starten en waarin dezelfde sociale en groene regels gelden voor iedereen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dat is een mooi ideaal, of een mooie utopie, van een situatie waarin we niet zitten. Er ligt nu wel iets anders voor, en ik vind het interessant dat u het daar niet over heeft. Ik vind het interessant wat u níét benoemt. En u benoemt dit niet, terwijl …

De **voorzitter**:
Spreekt u via de voorzitter.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
D66 benoemt dit niet, terwijl het een forse afbraak zou betekenen voor al die mensen die iedere dag ons land draaiende houden en voor de mensen die wonen in de buurt van industrie. Het dient alleen de belangen van grote bedrijven die een race naar de bodem aan het voeren zijn. Als dit soort sociale wetten en milieuwetten worden afgebroken, verwacht ik hier van D66 een gloedvol betoog over het omhoog krikken van die standaarden in plaats van een race naar de bodem. Ik vraag dus aan de heer Klos: is hij het met de SP-fractie eens dat we het 28ste regime, die Brusselse bende van het bedrijfsleven, in de prullenbak moeten gooien, omdat het mensen niet beschermt maar bedreigt?

De heer **Klos** (D66):
Ik vermoed dat D66 en de Socialistische Partij het op dit punt niet eens zullen worden. Dat gaat ook om de manier waarop de Socialistische Partij altijd, historisch gezien, naar de Europese Unie kijkt als een soort van conspiracy van grote bedrijven. Ik zie een Europese Unie en een Europese Commissie die keihard werken aan de economische groei die nodig is om de sociale zekerheid te kunnen betalen. Ja, dat is niet altijd makkelijk. Ja, we zullen door roeien en ruiten moeten gaan om dat voor elkaar te krijgen. D66 ziet een sterker Europa voor zich met economische groei.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dank aan de heer Klos dat hij een vraag heeft gesteld over het AIV-advies die ik ook wilde stellen, namelijk of het kabinet al die aanbevelingen gaat opvolgen. De heer Klos noemde specifiek een van de aanbevelingen over Oekraïne. Die ging over volwaardig lidmaatschap één jaar na het bestand. Hoe kijkt hij in dat verband aan tegen het MFK? Stel dat er een bestand komt en er één jaar later toetreding volgt, moet dat dan allemaal binnen de kaders van het nieuwe MFK gebeuren of denkt hij dat het dan toch nodig is om het MFK te openen om dit mogelijk te maken?

De heer **Klos** (D66):
Volgens mij is dit ook de reden dat de Commissie in het oorspronkelijke voorstel voor de meerjarenbegroting extra flexibiliteit bepleit. Zo zit je niet alleen maar vast aan de wereld zoals die nu voor de komende zeven jaar getekend wordt, maar kan je per jaar nieuwe ontwikkelingen opnemen in zo'n begroting. Ik vermoed dus dat het verstandig zou zijn om tijdens die onderhandelingen te spreken over wat tussentijdse toetreding van Oekraïne betekent en daar de begroting op in te richten om dat te kunnen accommoderen.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Daar ben ik het mee eens. Tegelijkertijd weet de heer Klos ook dat Nederland een van de landen is die heel erg drukt op het beperken van de omvang. De flexibiliteit in het budget verdwijnt dan als eerste. Als dat straks de realiteit, de uitkomst, is, is hij het dan met mij van mening dat als Oekraïne via een bestand toetreedt, we opnieuw zullen moeten kijken naar de financiering daarvan?

De heer **Klos** (D66):
Die hypothetische situatie lijkt me niet zo zinvol, maar het lijkt me wel zinvol om na te denken over wat de onderhandelingsinzet nu is bij zo'n meerjarenbegroting. Ik zie een kabinet dat het heel belangrijk vindt dat de Europese veiligheid goed wordt gegarandeerd en dat er voldoende kansen zijn voor Nederlandse ondernemers om ook in andere lidstaten hun werk te kunnen doen. De begroting zal daar ook naar moeten lijken om dat mogelijk te maken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik snap dat een hypothetische vraag altijd lastig is in de politiek. Moet ik de houding van de heer Klos dan zo vertalen dat als het gaat om Oekraïne, hij wel op de lijn zit van "everything it takes", omdat dit moet lukken voor onze veiligheid, maar ook voor onze toekomstige economische weerbaarheid?

De heer **Klos** (D66):
Absoluut. Laten we daarbij niet alleen kijken naar de bedreigingen, maar ook naar de kansen. Met het sterkste en modernste leger van Europa is Oekraïne een land dat ons niet alleen direct op het gebied van veiligheid sterker maakt, maar juist ook in economische zin. Het is een zeer innovatief land met een zeer hoogopgeleide beroepsbevolking. Het kan ook groene energie naar ons continent brengen. Laten we dus ook in die kansen denken.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Ik heb nog even een korte aanvullende vraag op wat de heer Dijk net vroeg over dat 28ste regime. Dat betekent ook dat de poortwachtersrol van de notaris dan zal verdwijnen. Is dat niet iets waar D66 zich zorgen over maakt?

De heer **Klos** (D66):
Ik begrijp de vraag niet helemaal, geloof ik.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Zoals ik het begrijp, kunnen die vennootschappen straks onder dat nieuwe EU-recht heel makkelijk worden opgericht zonder dat je daarvoor nog langs een notaris hoeft. Notarissen zijn daar heel bezorgd over. Dat is terecht, denk ik. Ik steek het van een andere kant in: is dat niet iets waar D66

zich zorgen om zou moeten maken? Dat is toch niet zorgvuldig?

De heer **Klos** (D66):
Ik ben best bereid om naar die zorgen te kijken, maar ik heb me daar niet in verdiept.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik ga één korte vraag stellen. Ik zei al: ik vind het belangrijk dat als we met elkaar in debat zijn, we soms ook vragen stellen over dingen die niet door de spreker worden ingediend. Ik moet dan echt mijn zorgen uiten over dat ik net word weggezet als een soort samenzweringspartij als het over Europa gaat, terwijl het hier gewoon feitelijk gaat over grote industriëlen die met elkaar een grote lobby voeren in Brussel en met elkaar tot een 28ste regime komen. Als ik dan een vraag stel aan de woordvoerder van D66 over wat voor gevolgen dat kan hebben — ik had het over sociale zaken en milieubescherming, maar de heer Van Houwelingen gaf net ook al een ander voorbeeld — komt er eigenlijk geen antwoord. Ik schrik daarvan. Ik maak me daar zorgen over. Dat betekent namelijk dat we een race naar de bodem aan het voeren zijn, in plaats van dat we omhoog aan het werken zijn.

De **voorzitter**:
Wenst u daarop te reageren?

De heer **Klos** (D66):
Ik hoorde geen vraag, maar ik zie vooral een race naar boven die het mogelijk maakt voor Europa om zowel eensgezinder te zijn als om economische groei mogelijk te maken. Ik ben van beide ideeën voorstander.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Wat als de feiten dan laten zien dat een 28ste regime betekent dat een groot bedrijf kan kiezen tussen uitgeklede regel- en wetgeving of regel- en wetgeving waarover de heer Klos zelf net zei dat hij daar trots op is in Nederland? Wat denkt u dan dat een groot bedrijf gaat kiezen? Die uitgeklede regelgeving of de wetgeving waarover u net zei dat u er trots op bent?

De heer **Klos** (D66):
Ik ben, eerlijk gezegd, bereid om mee te denken over alle voorstellen die ervoor zorgen dat onze sociale vangnetten en groene regels overeind blijven, want daar ben ik voorstander van. In welke vorm wij deze wetgeving ook krijgen, ik wil dat dat het resultaat is. Tegelijkertijd zie ik ook dat er iets moet veranderen, want de productiviteit in Europa loopt achter op andere werelddelen. Wij willen onze innerlijke kracht versterken, dus dat betekent dat onze economie moet groeien. Je moet dus wel iets doen. Maar ik ben bereid om met de heer Dijk mee te denken om langs deze lijnen het eindresultaat te bewerkstelligen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan zou ik echt willen vragen om naar dat 28ste regime te gaan kijken, want dat is uitgeklede regel- en wetgeving die onze werkende klasse, de mensen die het land draaiende houden, gaat schaden in plaats van vooruit helpen.

De heer **Klos** (D66):
Dat zal ik doen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Dassen namens Volt.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank u, voorzitter. Onacceptabel, wereldvreemd, het moet van tafel, onbetaalbaar. Het is geen gekke Mastercardreclame, maar de reactie van het Nederlandse kabinet op het voorstel voor het nieuwe MFK. Volgens mij willen we concurreren met China en de Verenigde Staten als het gaat om een kenniseconomie, innovatie en defensie, maar als er extra middelen naartoe moeten, is het antwoord nee. Alsof we een bos willen planten zonder zaadjes. Kan de minister-president aangeven hoeveel het MFK procentueel stijgt ten opzichte van het Europese bbp in 2021 en nu? Klopt het dat dit 0,1% van het bbp is? Ik vraag dit omdat wat we extra in Europa gaan uitgeven, gezien de veranderingen in de wereld natuurlijk maar een hele kleine stijging is.

De Nederlandse inzet is een oude boodschap in een nieuw jasje: dat van de moderniseerders. Het is jammer dat onze boodschap niet moderniseert, namelijk: afdracht beperken, een kleinere EU-begroting en geen gezamenlijke investeringen via eurobonds. Waarom blijft het kabinet dan toch op dit doodlopende pad? Is dit niet het moment? Een volwassenwording van Europa betekent dat er ook een volwassen begroting bij hoort.

Als je dat allemaal niet wilt, dan kom je uit bij eigen middelen. Het is tijd dat we de grote Amerikaanse techbedrijven eindelijk een eerlijke bijdrage laten betalen. Het zijn inmiddels biljonairs. Zet het kabinet ook in op een Europese digitaledienstenbelasting? Hetzelfde geldt voor voorstellen van het Europees Parlement op het gebied van cryptoactiva en online gokken. Kan de minister-president ingaan op de positie van Nederland?

Voorzitter. Financiering is één kant van de medaille. De andere is de vraag: waar komt het geld terecht? Daarover heb ik nog twee vragen. Europa heeft niet alleen meer investeringen nodig, maar vooral ook betere investeringen. Is het kabinet bereid zich ervoor in te zetten dat een substantieel deel van het concurrentiefonds wordt geoormerkt voor start-ups, scale-ups en het innovatieve mkb? Als het geld vooral terechtkomt bij grote, gevestigde spelers, dan subsidiëren we namelijk nog steeds de oude industrie en juist niet de toekomst waarmee we zeggen te willen concurreren. Graag een reactie.

Voorzitter. We vinden dat Europese middelen veel sterker moeten worden ingezet voor grensoverstijgende projecten met echte Europese toegevoegde waarde. Zou de minister-president daarom bereid zijn te reageren op het idee om als norm te hanteren dat minimaal 7% van de middelen naar grensoverstijgende projecten gaat vanuit de regiofond-

sen, zodat Europese samenwerking ook echt wordt afgedwongen in de praktijk? Daarnaast is geld alleen niet genoeg. We moeten ook hervormen voordat er toegang gekregen kan worden tot de Europese middelen. We moeten dus eerst hervormen, dan financieren.

Voorzitter. Hetzelfde principe geldt voor defensie. Ook op dat gebied gaat het niet meer alleen om geld, maar ook vooral om betere samenwerking. We zagen het al bij het FCAS-project: nationale reflexen en miljarden door de gootsteen. Welke lessen trekt het kabinet uit het mislukken van het FCAS-project? Hoe voorkomen we dat de Europese defensiesamenwerking verzandt in nationaal industriebeleid? Is de minister-president bereid zich in te zetten voor Europese afspraken over de verdeling van capaciteiten en werkzaamheden binnen gezamenlijke Europese defensieprojecten?

Voorzitter. Dan Oekraïne. Deze week stond de kathedraal in Kiev, een belangrijk cultureel en spiritueel monument, in brand door een Russische aanval. Dit onderstreept het belang van de blijvende militaire en financiële steun. Maar steun aan Oekraïne betekent ook dat we de economische druk op Rusland geloofwaardig moeten houden. Daarom wringt het dat er nog steeds Nederlandse bedrijven actief zijn op de Russische markt. Is de minister-president het met mij eens dat bedrijven die bewust zakendoen, geen aanspraak zouden moeten maken op fiscale regelingen dan wel subsidies?

Voorzitter, tot slot. Deze week bleek dat de Verenigde Staten feitelijk kunnen bepalen wie toegang heeft tot de meest geavanceerde AI-modellen. Dat laat zien hoe afhankelijk Europa nog altijd is van buitenlandse technologie. Vindt de minister-president het niet opmerkelijk dat AI nauwelijks op de agenda van deze top staat? Het voelt een beetje alsof de volgende industriële revolutie uitbreekt terwijl wij nog discussiëren over betere paardenkoetsen. Is hij bereid in Europees verband dit onderwerp nadrukkelijk te agenderen met een extra Raad? Wat is zijn reactie op dit bericht?

De **voorzitter**:
Dank u wel.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Het woord is aan de heer Ergin namens DENK.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter, dank u wel. Afgelopen zondag zagen we hoe er een akkoord werd bereikt tussen de VS en Iran. Het is een akkoord dat het einde leek te betekenen aan de illegale, door Trump en Netanyahu gestarte oorlog in Iran. Het is een akkoord dat daarnaast een einde leek te maken aan de misstanden van Israël in Libanon. Het is een akkoord dat door Europese leiders met open armen werd ontvangen.

Voorzitter. De opstelling van Nederland ten opzichte van de illegale oorlog in Iran is tot op de dag van vandaag schandalig. Er is geen veroordeling uitgesproken. Er wordt gewoon weggekeken van de misdaden van Trump en Netanyahu. Bovenal heeft het vredesakkoord de Israëlische oorlogsmachine en haar terreur niet weten te stoppen. Israël zegt zich te onttrekken aan dit akkoord en zal geen millimeter bezet grondgebied teruggeven aan Libanon. Mijn vraag aan premier Jetten is daarom heel concreet: waar staat Nederland? Staat Nederland werkelijk pal voor het internationaal recht, ook wanneer Israël het schendt, of blijft het kabinet wegkijken terwijl Israël vredesafspraken naast zich neerlegt, bombardementen op woonwijken voortzet en weigert bezet gebied terug te geven?

Voorzitter. Ook in Gaza gaat Israël onverminderd door met bloedvergieten. Afgelopen zondag vielen er weer Palestijnse doden door Israëlische bombardementen. Op de Westbank gaan de nederzettingenpolitiek en het geweld van kolonisten gewoon door. Wat wordt de concrete en expliciete inzet van premier Jetten om de druk op Israël nu écht op te voeren? Gaat hij pleiten voor expliciete sancties tegen Israëlische ministers die verantwoordelijk zijn voor oorlogsmisdaden? Gaat de premier pleiten voor het opschorten van handelsvoordelen en het handelsdeel van het EU-Israël-associatieakkoord en gaat hij dat expliciet doen? Gaat deze premier pleiten voor een handelsverbod met illegale nederzettingen? Wat wordt nou de inzet van de premier voor het vierde sanctiepakket tegen kolonisten?

Voorzitter. Dan mijn tweede punt, over het Migratiepact. Dat is natuurlijk op 12 juni ingegaan. Vanaf het begin heeft DENK zorgen geuit over procedures aan de buitengrenzen en centra in derde landen. Hoe garandeert en monitort het kabinet dat de mensenrechten worden gewaarborgd onder het Migratiepact? Hoe garandeert het kabinet dat die mensenrechten ook daadwerkelijk worden nageleefd, juist bij versnelde procedures, grensprocedures en terugkeerhubs buiten de Europese Unie? Hoe voorkomt het kabinet dat mensen worden uitgezet naar landen waar zij geen enkele binding mee hebben en waar zij het risico lopen langdurig, of zelfs voor onbepaalde tijd, vast te komen zitten?

Voorzitter. Dan mijn laatste punt, over het Meerjarig Financieel Kader. Nederland wil traditioneel minder betalen aan Europa. Tegelijkertijd zie ik dat de regering meer investeringen in defensie en economische weerbaarheid en meer slagkracht wil van Europa. Daarom vraag ik aan premier Jetten: wat is nou precies de Nederlandse inzet van deze regering? Is dat nou minder middelen voor Europa, of meer ambities en meer samenwerking met Europa? Als Nederland minder wil bijdragen, welke prioriteiten worden er dan geschrapt?

Voorzitter. Echt het allerlaatste punt, over Rusland. Sancties tegen Rusland zijn alleen effectief als ze niet massaal kunnen worden omzeild. We krijgen signalen binnen over sluiproutes via Kazachstan en Kirgizië. We zien ook sluiproutes en achterdeuren via de Servische nationaliteit. Gaat Nederland pleiten voor verdere Europese maatregelen tegen derde landen die actief bijdragen aan het omzeilen van sancties? Ik hoor graag of de premier zich expliciet gaat inzetten. Zo ja, dan hoor ik ook graag welke inzet hij gaat leveren.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:

Dank u wel. Het woord is aan de heer Stöteler namens de PVV.

De heer **Stöteler** (PVV):
Dank u wel, meneer de voorzitter. Afgelopen donderdag debatteerden we hier met de woordvoerders Europese Zaken over de Staat van de Europese Unie. De minister-president was donderdag aanwezig, dus hij heeft kunnen horen dat deze Kamer niet alom alleen maar tevreden was. Vandaag gaat het debat over de aanstaande Europese top, de bijeenkomst van regeringsleiders op 18 en 19 juni. Ik grijp deze gelegenheid aan om aan de premier te vragen: hoe vindt hij eigenlijk dat het gaat?

Voorzitter. Op elke agenda en elke bijeenkomst in Brussel staat het Meerjarig Financieel Kader. Het proces begon met het voorstel van de Europese Commissie, die vroeg om 2.000 miljard. Wereldvreemd! Meneer Dassen zei het net ook nog. Maar dat voorstel werd opgevolgd door een, zoals te verwachten, nog krankzinnigere positie van het Europees Parlement. U weet wel, van die 720 Europarlementariërs, die per persoon maandelijks €20.000 op hun rekening krijgen bijgeschreven en het nog niet kunnen laten om verzeild te raken in allerlei corruptieschandalen en omkoopschandalen. Kijk, op meneer Dassen kun je altijd rekenen als je hem uitnodigt.

De **voorzitter**:
Wie de bal kaatst …

De heer **Dassen** (Volt):
"Wereldvreemd", dat was inderdaad in mijn ogen de reactie van het kabinet op het voorstel van de Europese Commissie. Het is onbestaanbaar en onbetaalbaar. En dat in deze tijd, waarin we juist uitgedaagd worden door China en de Verenigde Staten. Ik hoef de heer Stöteler hopelijk niet het nieuws van afgelopen weekend te herhalen dat de Amerikanen gewoon de killswitch induwen, waardoor ons hele concurrentievermogen op zijn kop komt te staan. Daar moeten wij over gaan informeren. Ik vind het jammer dat de PVV dat niet ziet. Maar goed, ik weet dat de heer Stöteler een flexibel man is en inmiddels ook voor verdragswijziging is. Laten we dat dus zo snel mogelijk in gang zetten. Dan komt het waarschijnlijk toch nog goed.

De heer **Stöteler** (PVV):
Ik zou zeggen: don't get your hopes up. Dat AI de toekomst is en onze soevereiniteit flink gaat beschermen, daar zijn we het wel over eens.

Voorzitter. Het laatste voorstel dat nu op tafel ligt, is slechts een paar procentjes minder dan het initiële voorstel van de Europese Commissie. Het huidige document vraagt jaarlijks 3 miljard euro meer van Nederland dan nu in de Nederlandse begroting staat. De minister-president kan nog zo vaak zeggen dat dat voor Nederland totaal onacceptabel is, maar zeg dat dan ook maar met die woorden in de Raad. Nederland moet netto-ontvanger worden in plaats van nettobetaler. Op dit tempo komen we daar natuurlijk nooit. Daarom vraag ik aan de premier: hoe vindt hij eigenlijk dat het gaat?

Voorzitter. Uiteraard staat ook de oorlog in Oekraïne op de agenda, en terecht. Maar wat gebeurt er nu eigenlijk echt? De Europese Commissie wil het vredesproces ondersteunen, maar heeft vooralsnog, voor zover bekend, niemand naar voren geschoven om dat daadwerkelijk te doen. Dit kabinet blijft miljarden overmaken naar Oekraïne, terwijl Nederlanders kromliggen in de supermarkt en aan de benzinepomp en hun woonlasten nauwelijks nog kunnen betalen. Van de druk op andere lidstaten is ook nog geen enkel resultaat te zien. Waar dan weer wel flink vaart achter wordt gezet, is het lidmaatschap van Oekraïne van de Unie, terwijl we ons natuurlijk allemaal nog het inlegvelletje van Rutte kunnen herinneren. Dus ik vraag aan de premier: hoe vindt hij eigenlijk dat het gaat?

Voorzitter. Een andere oorlog vindt nog plaats in het Midden-Oosten. Wederom staat op de agenda van de Europese Raad de roep om sancties tegen onze bondgenoot Israël, de enige democratie in het Midden-Oosten, het land waar we zo veel waardevolle inlichtingen, gezondheidsinnovaties en techniek aan te danken hebben. Ik vraag me oprecht af waarom de VVD toch heeft toegegeven aan die rodelijnmentaliteit. Nederland zou Israël moeten steunen en in Europees verband tegen elke sanctie moeten pleiten en tegen elke sanctie moeten stemmen. En kap ook met dat wetsvoorstel dat nu bij de Raad van State ligt. We vervreemden onze bondgenoten steeds meer van ons en van de Unie. Dus ik vraag aan de premier: hoe vindt hij eigenlijk dat het gaat?

Voorzitter. De Europese Unie was bedoeld als vredesproject, en op zich is dat geslaagd. We moeten echter constateren dat de Unie meer en meer verwordt tot een politieke unie waarin Brussel steeds meer zeggenschap en macht naar zich toetrekt, nu ook op defensiegebied. De Europese Unie moet volgens de eurofielen een heuse defensie-unie worden, maar de zwaardmacht ligt bij Nederland en niet in Brussel. Dus ik vraag aan de premier: hoe vindt hij dat het gaat?

Voorzitter. Dat vredesproces zou op het wereldtoneel een economische grootmacht moeten worden met onze interne markt. We zouden met onze handel en onze productie de wereld domineren. Het tegenovergestelde is echter gebeurd. De industrie is overgenomen door China, de diensten zijn overgenomen door Amerika en ondertussen is de Unie alleen maar met zichzelf bezig, zonder haar eigen falen te erkennen en fatsoenlijk te herstellen. Energie is niet beschikbaar en anders onbetaalbaar, en door al die klimaatgekkigheid van links hebben we de afgelopen jaren haast meer bedrijven dan producten geëxporteerd. Dus ik vraag aan de premier: hoe vindt hij dat het gaat?

Voorzitter, dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Stöteler. Het woord is aan de heer Krul namens het CDA.

De heer **Krul** (CDA):
Voorzitter, dank u wel. Europa is ooit gebouwd op de eenvoudige maar krachtige gedachte dat vrede vraagt om verantwoordelijkheid nemen en samenwerken. Die gedachte is actueler dan ooit. We debatteren er niet voor niks inmiddels twee keer in vijf dagen over, zou ik bijna zeggen.

Deze Raad komt op een belangrijk moment. De wereld wordt harder. Rusland voert nog steeds oorlog tegen Oekraïne. In het Midden-Oosten blijft de spanning groot. Europa moet tegelijk werken aan veiligheid, welvaart, migratie, defensie en een nieuwe meerjarenbegroting.

Voorzitter. Allereerst de EU-uitbreiding. Uitbreiding is geen gunst en geen automatisme; het is een strategische keuze. Landen als Oekraïne en Moldavië verdienen een echt Europees perspectief, maar toetreding kan alleen als landen voldoen aan alle eisen. Democratie, rechtsstaat, bestrijding van corruptie, bescherming van minderheden en een goed werkende economie blijven van groot belang. Het CDA wil werken aan dat sterkere Europa, maar daarvoor zijn scherpe keuzes nodig. De voorstellen voor het nieuwe Meerjarig Financieel Kader die nu op tafel liggen, zijn wat ons betreft ronduit onvoldoende.

De EU-begroting moet passen bij de prioriteiten van deze tijd: veiligheid, concurrentiekracht, migratie, energie, rechtsstaat. De rekening moet daarnaast beheersbaar blijven. Het voorstel voor het MFK van EU-voorzitter Cyprus is niet goed voor Nederland en niet goed voor Europa, omdat het te weinig moderniseert en veel te duur is. De premier was afgelopen donderdag ook kritisch. Wat zijn nou precies de rode lijnen waarmee hij op 18 en 19 juni naar Brussel gaat? De premier zegt dat Nederland samenwerkt met gelijkgezinde landen. Met welke landen trekt Nederland concreet op om het MFK slagvaardiger, moderner en beter controleerbaar te maken? Kan de premier concreet aangeven wat het Cypriotische voorstel zou betekenen, bijvoorbeeld voor de jaarlijkse bijdrage van Nederland?

De heer **Van der Lee** (PRO):
Er is één wetmatigheid in de onderhandelingen over het MFK en dat is deze: hoe harder je terugduwt op de omvang van de begroting, hoe meer modernisering er sneuvelt. Dat zien we bij iedere onderhandeling over het MFK. De heer Krul is lid van een partij die lid is van de grootste politieke familie. Wat is nou zijn positieve bijdrage om tot een akkoord te komen, in plaats van zeggen waar alle rode lijnen liggen en wat er allemaal niet moet?

De heer **Krul** (CDA):
In het voorstel van Cyprus zien we met name voor de tweede en derde pijler, concurrentievermogen en Europa in een grote wereld, dat dat de twee pijlers zijn waarvoor Cyprus, gek genoeg, voorstelt om Europa kleiner te maken, terwijl wij ons juist allang van de eerste pijler, waarin heel veel van de cohesiefondsen en structuurfondsen zitten, afvragen: helpt dit nou nog voor de uitdagingen van vandaag? Cyprus kiest ervoor om de besparingen juist te zoeken in de pijlers waarvan wij zeggen: daar moet je op inzetten. Als u aan mij vraagt wat dan de positieve boodschap van het CDA is, zou ik zeggen: kies voor de tweede en derde pijler en zet veel meer dan nu het mes in de eerste pijler. Ik hoop dat de minister-president met die boodschap de Europese top gaat bezoeken.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat gaat hij doen, want hij heeft al opgeschreven dat hij dat gaat doen. In de Europese fractie van de christendemocraten zitten allemaal landen die heel erg hechten aan de eerste pijler. Als het CDA wil bereiken dat de begroting omlaaggaat, gaat dat ten koste van de modernisering. Maar ik hoor nog geen begin van een antwoord op de vraag hoe we die wetmatigheid kunnen doorbreken. Daar wil ik de heer Krul toch toe uitdagen, want anders kunnen we het weer schudden met die modernisering, hoor.

De heer **Krul** (CDA):
Ja, dus de wetmatigheid is: een kleiner MFK betekent per definitie geen modern MFK? Misschien ben ik stiekem dan toch meer een optimist dan ik dacht. Ik denk dat je juist kunt inzetten op de pijlers die wij wel willen moderniseren. Misschien moet je dat dan slim onderhandelend doen met een Europa van verschillende snelheden, met onze eigen bondgenoten richting de landen die misschien wat anders in de wedstrijd zitten. Ik denk dan: waarom zou dat niet kunnen? Ik snap natuurlijk ook wel dat je misschien ook op de eerste pijler dan wat water bij de wijn moet doen. Dat snapt de minister-president ook, denk ik, als hij die onderhandeling in gaat. Maar ja, over het voorstel dat Cyprus heeft neergelegd kun je op geen enkele manier zeggen dat het bijdraagt aan de uitdagingen die wij voor morgen zien voor Europa op het gebied van energie, op het gebied van migratie, op het gebied van de rechtsstaat. Het zit veel te veel op de uitdagingen van gisteren. Dat vind ik een gemiste kans.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Het is mooi om te zien dat de vibe van "het kan wel" en het optimisme in ieder geval zijn overgeslagen naar de heer Krul. Maar dat verbloemt natuurlijk dat er geen enkel inhoudelijk antwoord komt, laat staan een concrete suggestie om die wetmatigheid te doorbreken. Ja, door slim onderhandelen, maar wie is daartegen? Niemand. Maar wat betekent dat dan in de praktijk? Wat leg je dan op tafel? Leg je proactief iets op tafel of wacht je gewoon af totdat het voorzitterschap dat hierna komt de begroting nog verder terugdringt en nog meer modernisering eruit haalt?

De heer **Krul** (CDA):
Modernisering is meer dan alleen wat er in het MFK staat. We hebben net bijvoorbeeld een interruptiedebatje gehoord over het 28ste regime. Moderniseren doe je op veel meer manieren, als je het hebt over Europa klaarmaken voor de toekomst. Ja, het MFK is daar een groot onderdeel van. Nee, wij zijn niet tevreden met wat er nu op tafel ligt. Tegelijkertijd is er richting de onderhandeling echt wel perspectief om op een paar cruciale punten toch wat stappen te zetten.

De heer **Dassen** (Volt):
Op het stuk van moderniseren kan ik het CDA volledig vinden. Over het stuk van hoe groot de begroting moet zijn en wat daarvoor nodig is, verschillen we. Ik ben benieuwd wat de heer Krul dan een acceptabele hoogte van de begroting zou vinden.

De heer **Krul** (CDA):

Los van het feit dat ik niet denk dat er in Europa ook maar iemand wakker ligt van wat ik hier nu ga noemen, denk ik ook dat dat gewoon niet verstandig is. Wij hebben ingezet op de inhoud. We gaan langs de lijn van de inhoud. Als we nu kijken naar de inhoud van het MFK en naar het voorstel van Cyprus, vind ik het veel te veel lijken op wat er gebeurde tussen 1996 en 2001. Het Verdrag van Nice kwam eraan. We zagen uitdagingen rondom Oost-Europa, dat erbij moest. We zagen uitdagingen rondom het verdiepen van de interne markt. We zitten eigenlijk nog steeds in dat stramien. Heel veel van onze fondsen in de eerste pijler zijn nog gebouwd op die tijd. Ik vind dat daar een slag gemaakt moet worden en dat er veel meer aandacht moet zijn, misschien ook wel binnen het MFK met dus ook meer financiële inzet, voor de tweede pijler, bijvoorbeeld het Concurrentievermogenfonds. Dat mis ik nu, zonder dat ik een precieze bandbreedte meegeef aan de heer Dassen.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik vind dat de heer Krul zichzelf niet moet onderschatten. Ik denk wel degelijk dat een hoop mensen hier in Nederland en in Europa naar hem zullen luisteren, ook omdat hij onderdeel is van de grootste politieke familie van Europa. Hij kan natuurlijk wel aangeven waarom het voorstel van Cyprus niet goed is, vandaar dat ik daar benieuwd naar was.

Ik heb een andere vraag. Ik kan me voorstellen dat de heer Krul vindt dat het te duur is. Is hij dan van mening dat we ook moeten kijken naar meer eigen middelen voor de Europese Unie? Daarmee kunnen de afdrachten namelijk naar beneden.

De heer **Krul** (CDA):
Ja, dat vind ik een heel interessante gedachte. Ik vind het ook een interessant gedachtenexperiment hoe je die middelen dan uiteindelijk gaat verwerven. Als je een slagvaardiger Europa wilt, is dit precies een van de routes die heel belangrijk zijn voor het moderniseren van de Unie. Zeker.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik heb er net in mijn eigen bijdrage een paar genoemd. Een daarvan is de digitaledienstenbelasting, waarvan ik weet dat het CDA die ook in zijn doorrekening had staan. Is het CDA van mening dat Nederland die op tafel moet leggen in Europa en ervoor moet zorgen dat er een digitaledienstenbelasting komt en dat de grote techbedrijven en biljonairs eindelijk een eerlijke bijdrage gaan leveren?

De heer **Krul** (CDA):
Ik hoop dat de heer Dassen samen met mij en het CDA daar nog een keer voor kan pleiten. Volgens mij is dit nu geen onderdeel van de inzet, omdat niet alles wat in onze doorrekening staat, uiteindelijk ook op tafel is gekomen. Maar u heeft ons verkiezingsprogramma kunnen lezen. Het lijkt ons een uitstekend idee.

De heer **Stöteler** (PVV):
De heer Krul zegt net: laten we de begroting bekijken langs de lijnen van de inhoud. Dat klinkt een PVV'er natuurlijk als muziek in de oren, dus laten we dat even samen doen. Support for the Turkish Cypriot community, dus het land dat Cyprus voor een deel bezet: 36,2 miljoen. The European Solidarity Corps, whatever dat mag zijn: 152,9 miljoen. Creative Europe: 417 miljoen. Citizens, Equality, Rights and Values: 311 miljoen.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Stöteler** (PVV):
European Institute for Gender Equality: 10,8 miljoen. Is dat nou een type begroting dat het CDA voor ogen heeft?

De heer **Krul** (CDA):
Ik merk dat ik als woordvoerder Europese Zaken altijd iets meer ontzag heb voor de oud-Europarlementariërs, die dit natuurlijk veel beter kennen. Ik neem aan dat deze fondsen in de eerste pijler zitten. Ik hoor hier al een paar dingen waarvan het CDA altijd heeft gezegd: dat zijn niet de competenties waar de Europese Unie zich mee bezig moet houden.

De heer **Stöteler** (PVV):
Dat is in ieder geval een uitspraak daarover.

Dan heb ik nog een hele korte vraag, over de EEAS, de buitenlanddienst van de Unie. Er is sprake van een increase, een toename, van 6,7% van hun begrote budget. Is dat nou ook iets waar de EU zich volgens de heer Krul mee bezig zou moeten houden?

De heer **Krul** (CDA):
Het eerlijke antwoord is dat ik eigenlijk niet weet waar die 6,7% vandaan komt. Het zou een beetje stom zijn om hier … Ik denk dat de heer Jetten daar misschien antwoord op kan geven. Die kan misschien zelfs op de bandbreedte van het hele MFK een antwoord geven.

De **voorzitter**:
U vervolgt uw betoog.

De heer **Krul** (CDA):
Ja, laten we dat maar doen.

Voorzitter. Ik wil het hebben over drugs en de Europese drugsstrategie. O, nog niet; bijna.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ja, ik heb toch nog een vraag. Ik vond het best een goed betoog van de heer Krul. Hij had het over inzetten op prioriteiten, modernisering en een lagere afdracht. Alleen, ik miste een stukje financiering. We zien dat de Europese Commissie nu inzet op een nieuwe vorm van financiering: financing not linked to costs. Daar zijn talloze Rekenkamerrapporten kritisch over. Hoe kijkt het CDA naar hoe de

financiering wordt gecontroleerd en bewerkstelligd in het nieuwe MFK?

De heer **Krul** (CDA):
Ik was zelf niet bij de briefing, maar ik heb inmiddels uitgebreid verslag gekregen. Ik denk dat het juist voor de Europese Commissie extreem belangrijk is dat er op een transparante, duidelijke en controleerbare manier omgegaan wordt met geld. Ik vind dat er juist op dat punt veel meer stappen gezet moeten worden, omdat het op veel vlakken nu gewoon onvoldoende scoort. Dat blijkt ook uit wat de Algemene Rekenkamer daarvan heeft gezegd. Ik vind dat dus heel belangrijk. We hadden net ook al een tweeminutendebatje over financiering in bredere zin. Ik denk dat het verstandig is dat de Europese Unie ook op andere manieren meer kan gaan doen, misschien met eigen middelen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Met dat laatste ben ik het niet eens, maar dat laat ik maar even. Het gaat echt puur om de manier waarop de financiering wordt gecontroleerd. Ik hoor het CDA eigenlijk zeggen dat het ook geen voorstander is van het model dat gebruikt is tijdens de RRF, met de mijlpalen en de doelstellingen, omdat vooral daarop werd gestuurd en omdat minder werd gestuurd op het controleren van de geldstromen met de bonnetjes, om het maar even plat te zeggen.

De heer **Krul** (CDA):
Voor ons is het gewoon van belang dat er een transparant en controleerbaar financieringsproces of een transparante en controleerbare financieringsfilosofie achter zit. Als dat beter kan, zijn wij altijd bereid om daarnaar te kijken.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
De heer Krul van het CDA had het over het moderniseren van de tweede pijler, het concurrentievermogen. Vindt de heer Krul van het CDA onze sociale rechten ouderwets?

De heer **Krul** (CDA):
Sociale rechten? Nee, zeker niet. Ik zou willen zeggen: die zijn relevanter dan ooit in een Europa waar heel veel van dit soort rechten onder druk staan.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Vindt hij dan het 28ste regime dat hij net noemde, een modernisering?

De heer **Krul** (CDA):
Ik vond het eigenlijk best een interessant debat tussen de heer Jimmy Dijk en de heer Klos op dit punt. Ik vind het wel lastig. We constateren ook met elkaar dat economisch gezien onze arbeidsproductiviteit achter begint te lopen — die loopt al ver achter — ten opzichte van bijvoorbeeld heel veel Amerikaanse staten. Dan vind ik het wel heel interessant om barrières weg te nemen die ervoor zorgen dat Europese bedrijven nu met elkaar concurreren zodat ze kunnen concurreren met bijvoorbeeld Amerikaanse bedrijven. Daar is het 28ste regime wel een middel voor. Ik hoor de heer Dijk zeggen: hoe beschermen we dan onze eigen arbeid? Dat vind ik ook een terecht punt. Ik pretendeer dus niet dat dit een soort ideale oplossing is, maar ik vind het wel belangrijk dat we nadenken over hoe we Europa laten concurreren met de rest van de wereld, met plaatsen waar de arbeidsproductiviteit veel hoger ligt. Een van de barrières is gewoon dat Europa een lappendeken is van fiscale regels. Dat is gewoon zo. Daar moet je wat mee. Dan is dit een instrument. Maar goed, ik wil de zorgen van de heer Dijk serieus nemen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dit instrument komt niet uit de lucht vallen. Dit instrument komt linea recta van de Europese … Tsja, hoe zal ik ze noemen? Industriëlen. Zo heten ze trouwens echt. Dit komt daar linea recta vandaan. De vakbonden waarschuwden ervoor om dit niet te doen. Het CDA gaat altijd prat op het Rijnlands model. Dat is nou juist de kracht — laat ik dit maar even zeggen als eurokritische partij — van Europa ten opzichte van een China of een VS. Als dit uitgerekend uit de koker van de grote industriëlen komt, zonder dat de vakbonden zich daarin kunnen mengen, dan zouden de alarmbellen toch ook bij het CDA af moeten gaan? Het CDA zou dan toch moeten zeggen: dat 28ste regime doen we niet en we gaan kijken naar overbodige regels? Ik hoor ook mensen die zeggen: zo'n dopje op zo'n fles met zo'n haakje eraan is kneiterirritant en bananen zijn gewoon krom, dus die moet je ook krom houden. Dat soort regels? Prima. Tot je dienst. Maar het uitkleden van onze sociale wet- en regelgeving omdat de grote bedrijven daarom vragen? Het CDA zou toch ook moeten zien dat je dat niet mag afbreken? Die bedrijven moeten overigens zelf herinvesteren in hun eigen bedrijven in plaats van winst uitkeren aan aandeelhouders.

De heer **Krul** (CDA):
De alarmbellen gaan niet af bij het CDA, maar de heer Dijk heeft me wel aan het denken gezet. Het is belangrijk dat bij dit soort instrumenten de opdracht aan het kabinet is: zorg ervoor dat we onze eigen industrie en onze eigen arbeid zo veel als mogelijk beschermen. Er zijn ook landen in Europa waar het nog veel slechter mee gesteld is. Die zullen dat debat ook voeren. Binnen die bandbreedte, van hoe we ervoor gaan zorgen dat Europa en onze industrie weer concurrerend kunnen zijn met andere werelddelen, is de opdracht en de oproep van de heer Dijk gerechtvaardigd. Hij zegt namelijk: voorkom daarbij dat onze eigen industrie en onze eigen werkgelegenheid daaronder lijdt. Ik vind dat geen onrechtvaardige oproep van de heer Dijk. Ik denk ook dat we de minister-president met zo'n opdracht op pad kunnen sturen.

De **voorzitter**:
U vervolgt uw betoog.

De heer **Krul** (CDA):
Ja, we gingen het hebben over drugs. De Europese drugsstrategie komt eraan. Die wordt besproken op de Europese top. De georganiseerde drugscriminaliteit is geen lokaal of nationaal probleem. Ze ondermijnt havens, bedreigt bestuurders, corrumpeert jongeren en maakt buurten

onveilig. Wat het CDA betreft mag dit daarom geen bijzaak worden op de Europese top. Wat is de concrete Nederlandse inzet op de drugscriminaliteit tijdens de Europese Raad van 18 en 19 juni? Komt er wat de premier betreft bijvoorbeeld een versterkte Europese aanpak tegen corruptie in havens en logistieke ketens? Hoe gaan we voorkomen dat criminelen simpelweg uitwijken naar zwakkere havens in andere lidstaten? Het EU-actieplan benoemt het versterken van een "follow the money"-aanpak om criminele winsten te ontwrichten, maar wat betekent dat eigenlijk concreet? Als Nederland proberen we immers al jaren crimineel verdiend vermogen af te pakken, maar resultaten hiervan vallen jaar op jaar tegen.

Een van de problemen in die nationale aanpak is dat criminelen zich niet aan de Nederlandse grenzen houden, waardoor afspraken stroef verlopen. Kan de premier toezeggen dat Nederland tijdens de Europese Raad zal pleiten voor een Europees afpakoffensief tegen drugswinsten? Wat het CDA betreft zouden we in een dergelijk afpakoffensief concrete afspraken moeten opnemen over het oplossen van knelpunten rondom gegevensdeling, zodat er gezamenlijk werk gemaakt kan worden van het afpakken van crimineel verdiend vermogen. Graag een reactie van de premier.

Voorzitter. Het CDA wil dat Nederland inzet op een Europese aanpak die de hele keten raakt: productie, smokkelroutes, havens, geldstromen, onlinehandel en corruptie. Landen die drugshandelaren beschermen of hun internationale verplichtingen niet nakomen, moeten stevig worden aangesproken. Tegelijkertijd moet preventie onderdeel blijven van de strategie. Jongeren uit handen van drugsbendes houden is namelijk net zo belangrijk als het controleren van containers.

Voorzitter, ik rond af. Ik kan me herinneren dat bij de vorige Europese top de minister-president net een ontmoeting met de heer Merz had gehad. Dat deed hij in het Duits. Toen stond er ook een ontmoeting met de heer Sánchez. Ik vroeg toen bij dat debat: als hij het in het Duits kan met de heer Merz, kan hij het dan ook in het Spaans met de heer Sánchez? Hij zei "jazeker" en "dat ga ik ook doen". Ik heb er alleen nooit meer iets van gehoord, dus ik ben benieuwd hoe het met het woordje Spaans van de minister-president staat en of het nog goed gegaan is met de premier van Spanje.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Het zou wel leuk zijn als we dat vanavond zouden horen. O, de heer Ergin heeft nog een interruptie. Doet u die in het Spaans?

De heer **Ergin** (DENK):
Nee. De heer Krul zegt terecht dat er stevig opgetreden moet worden tegen landen die bijvoorbeeld drugscriminelen beschermen. Als ik kijk naar de geannoteerde agenda die door de regering is gedeeld wat betreft Palestina, dan zie ik dat de regering zal "benadrukken" dat er druk op Israël nodig is. Ik zou dus aan de heer Krul willen vragen, die natuurlijk een hele stevige koers vaart als het gaat om drugscriminaliteit, of het CDA het met DENK eens is dat we ook stevig moeten inzetten op het tegengaan van de mensenrechtenschendingen van Israël op de Palestijnen.

De heer **Krul** (CDA):
Ja, daar ben ik het mee eens, met de opmerking dat "stevig inzetten" in elk dossier anders werkt. We hebben dit debat afgelopen donderdag ook gehad. Ik vind het vooral belangrijk dat het kabinet resultaten boekt, ook op dit onderdeel. De minister-president heeft vorige week ook heel duidelijk uitgelegd dat hij dat via een andere route simpelweg kansrijker acht. Zoek nou eerst met Europese landen een groep gelijkgestemden, word het met die groep eens, en ga op die manier de druk opvoeren. Ik denk dus dat ergens "stevig op inzetten", zeker binnen het Europese speelveld, op verschillende manieren kan. Voor mij is het resultaat veel belangrijker dan hoe hard we met de vuist op tafel kunnen slaan.

De heer **Ergin** (DENK):
Het resultaat is natuurlijk heel belangrijk. Na decennialange inzet vanuit de Europese Unie als het gaat om Israël zien we dat precies deze houding het probleem is. Deze houding van onder andere het CDA, die zich ook vertaalt in de houding van de regering, geeft Israël per definitie de ruimte om te doen wat het nu aan het doen is, om nog meer land af te pakken en om op de automatische piloot mensenrechten te schenden. Ziet de heer Krul van het CDA in dat precies deze houding ertoe leidt dat Israël straffeloos kan inbeuken op Palestijnen, en Palestijnen kan blijven vermoorden?

De heer **Krul** (CDA):
Nee. Dat zie ik echt niet. We hebben dit debat al heel erg vaak gevoerd. Ik weet dat de inzet van dit kabinet klip-en-klaar is op dit punt. Tegelijkertijd moet je ook realistisch zijn. De heer Ergin schetst dat Israël op een andere manier met dit dossier om zou gaan als wij met onze vuist op tafel slaan. Daar ga ik ook niet in mee. Ik denk dat de route langs de diplomatieke lijn, waarbij je er eerst voor moet zorgen dat je met Europese landen gezamenlijk die beweging kan maken, kansrijker is dan de route die de heer Ergin hier voorschrijft. Dan heeft het ook meer impact. Nogmaals, voor verschillende dossiers zijn er verschillende manieren om dat te doen. Dat doe je niet altijd met de vuist op tafel.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik wil erop wijzen dat deze "vlees noch vis"-mentaliteit als het gaat om Israël ertoe leidt dat nog meer Palestijnen worden gebombardeerd en het leven laten. We zien gewoon een roekeloze regering die een vredesdeal negeert en naast zich neerlegt, en bezet land niet teruggeeft. Ik zou van het CDA op dit onderwerp toch iets meer willen zien dan alleen woorden. Als we kijken naar de woorden van het CDA, zien we dat het CDA meegaat in het associatieakkoord. Maar zodra het expliciet wordt, zodra duidelijk wordt wat de regering moet doen, zien we een terugtrekkende beweging van het CDA. Ik vind dat echt teleurstellend.

De heer **Krul** (CDA):

Goed. Ik verwerp de opmerking dat mijn mentaliteit ertoe leidt dat er meer Palestijnen worden gebombardeerd. Ik vind dat eigenlijk ook geen prettige opmerking.

De heer **Klos** (D66):
Ik wil even terug naar het begin van het betoog van de heer Krul. Dat ging over toetreding tot de Europese Unie. De spanning die bestaat tussen enerzijds het hameren op de bestaande voorwaarden en daar volledig aan moeten voldoen voor volwaardig lidmaatschap, en anderzijds de wens van deze kandidaat-lidstaten om sneller toe te treden — die kandidaat-lidstaten zijn ook belangrijk voor ons — leidt tot frustratie. Welke voorstellen doet het CDA om die frustratie tegemoet te komen en te dempen?

De heer **Krul** (CDA):
Dan ga ik weer reclame maken voor het voorstel dat mevrouw Becker enkele weken geleden heeft ingediend. Ik vind het hele idee van een gradueel toetredingsproces ontzettend interessant. Ik vind het een hele interessante gedachte om die verschillende artikelen te kunnen ratificeren, waarbij je gelijk al iets terug kan geven en aspirant-lidstaten dus ook kan helpen in het toetredingsproces zonder dat je per se aan de eisen hoeft te tornen. Ik herken namelijk wel wat de heer Klos zegt: voor heel veel aspirant-lidstaten is het ingewikkeld om in een keer dat pakket aan te leveren. Juist in zo'n gradueel proces zien wij heel veel kansen.

De heer **Klos** (D66):
Daar ben ik het mee eens, dus dank daarvoor. Tegelijkertijd moeten we natuurlijk ook blijven werken aan dat volwaardige lidmaatschap. Dat is ook wat bijvoorbeeld Oekraïne graag wil. Dat moeten we doen zonder bochten af te snijden. Een makkelijke manier om dat te doen is bijvoorbeeld om processen naast elkaar te laten lopen, dus nu al te beginnen met het schrijven van een toetredingsverdrag en daarnaast te werken aan het halen van die criteria. Is dat een idee waar de heer Krul voor open zou staan?

De heer **Krul** (CDA):
Dan moet het perspectief tot toetreding er wel zijn. Dat is dan wel heel cruciaal. Verder sta ik daar zeker voor open, maar daar moeten we samen nog even verder naar kijken.

De heer **Dassen** (Volt):
Even een vraag over het drugsverhaal van de heer Krul. Europol heeft eerder gewaarschuwd dat bij smokkel, vooral als het om drugs gaat, gebruik wordt gemaakt van privéjets, omdat douane en marechaussee vaak weinig tijd hebben om daarop te controleren. Zou het niet een idee te zijn om te stoppen met die grenscontroles en ervoor te zorgen dat de marechaussee wordt vrijgespeeld om daar juist meer controles op uit te voeren?

De heer **Krul** (CDA):
De heer Dassen wordt op zijn wenken bediend, want de binnenlandse grenscontroles stoppen in september, als ik het goed zeg. Laten we hopen dat we vanaf dat moment alle drugscriminelen kunnen oppakken.

De heer **Dassen** (Volt):
Volgens mij wordt er in een lichtere versie mee doorgegaan en gaat er dus nog steeds geld en capaciteit naartoe. Ik denk dus dat de heer Krul dit iets te makkelijk afdoet. Mijn vraag staat nog steeds overeind: zouden we daar niet meer naar moeten kijken, aangezien er door onder andere Europol voor gewaarschuwd wordt dat dit iets is waar op dit moment te weinig aandacht voor is?

De heer **Krul** (CDA):
Zonder te willen verzanden in een debat over de inzet van de marechaussee en de douane, want zover reikt mijn expertise ook niet, lijkt het mij evident en logisch dat je, als Interpol signaleert dat dit een route is waar criminelen relatief eenvoudig gebruik van kunnen maken, hier vervolgens opsporingsdiensten op zet; ik kan me eigenlijk ook niet voorstellen dat dit niet al het geval is. Op zich ben ik het wel eens met de heer Dassen.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik heb een vraag over een onderwerp dat nog niet besproken is door de heer Krul. Ik wil hem graag helpen. "Mondiale economische uitdagingen" is een onderwerp op de agenda. We hebben uit de media begrepen dat het vooral over China zal gaan. Bondskanselier Merz is in China geweest, heeft daar het deksel op de neus gekregen en lijkt nu bereid tot wat assertievere handelsmaatregelen vanuit de EU. Wat wil het CDA meegeven aan de premier als het gaat om wat hij op dit terrein tijdens de top zou moeten inbrengen over China?

De heer **Krul** (CDA):
Dat vind ik een hele goede vraag van de heer Van der Lee. We zien namelijk dat de Chinezen een hele harde taal spreken. Dat hebben we gezien bij het bezoek van Amerika, dat bepaalde dingen probeert te bereiken, dat totaal mislukt is. Het is gênant wat er gebeurd is toen Merz er was. De Chinezen spreken dus een hele harde taal. Ik denk dat je niet alleen als Nederland, maar ook als Europa veel assertiever moet zijn richting China, juist om het economische belang te beschermen. We hebben het vorige week donderdag bijvoorbeeld gehad over de auto-industrie, maar we zien het bij verschillende sectoren gebeuren. Denk aan het monopolie op klimaattechnologie, dat nu steeds harder aangedraaid wordt. We proberen nu versnipperd onze deelbelangen te realiseren. De Chinezen zijn daar niet gevoelig voor, dus Europa moet veel meer de taal van de macht spreken, juist ook richting China. Ik ben het dus zeer eens met de heer Van der Lee.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat is goed om te horen. Ik ga straks in mijn betoog een voorstel hiervoor doen. Ik ben benieuwd hoe het CDA daartegen aankijkt. In onze nationale semiconstrategie staat de wens om meer chipproductie te realiseren in Nederland of anders in Europa. Taiwan is cruciaal in de hele chipketen, maar wordt door de anacondastrategie van China voortdurend bedreigd. Verbaal probeerde men ons eigen fregat te verjagen. Is het nou niet een idee om met een coalition of the willing van ministers van R&D in Europa een delegatie te vormen om naar Taiwan te gaan, om met hen te spreken over hoe we chipproductie in Europa kunnen realiseren?

De heer **Krul** (CDA):
Ik vind dit een mooi voorbeeld van hoe we dat Europa van verschillende snelheden zien. Op bepaalde onderwerpen, bijvoorbeeld bij de chipindustrie, zie je dat je met een klein gezelschap van een paar bondgenoten gezamenlijk veel effectiever en daadkrachtiger kan optreden. Ik wil kijken naar het voorstel van de heer Van der Lee, want ik vind dat eigenlijk een goed voorstel. Gun mij die tijd even. Ik ben ook benieuwd naar de reactie van de minister-president hierop. Juist dit soort voorbeelden laten zien hoe we het Europese belang goed kunnen ... U kijkt naar mij alsof ik moet afronden, voorzitter, dus dan ga ik dat gewoon doen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Hoogeveen namens JA21.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Voorzitter. Ik vond het een mooi debat donderdag. Er was ruimte voor vergezichten, verschillende inzichten en af en toe een grapje tussendoor. Dat maakte het een plezierig debat. Vandaag gaan we het debat niet overdoen, want nu kijken we naar de actualiteit in plaats van naar vergezichten.

Laat ik beginnen met het Midden-Oosten. Al houdt mijn fractie een slag om de arm totdat de inkt helemaal opgedroogd is, er is een formeel akkoord tussen de Verenigde Staten en Iran. Waar de heropening van de Straat van Hormuz een positief vooruitzicht is, vrees ik voor het lot van de Iraanse bevolking. De ayatollahs zitten nog stevig in het zadel en het is maar afwachten of de nucleaire beperkingen net zo robuust zijn als de Amerikaanse president verkoopt. Kan de premier zijn weging geven van de contouren van het akkoord? En op welke termijn zal het internationale vlootverband in actie komen om de opening van de Straat van Hormuz te beveiligen? De Franse president Macron sprak van twee à drie dagen. Hoe zit het met de Iraanse servicekosten die het land wil gaan heffen in de Straat van Hormuz? En kan de premier deze praktijken hier en in internationaal verband meteen afkeuren?

Voorzitter. Dan EU-uitbreiding. Er is groen licht voor onderhandelingen met Oekraïne en Moldavië. JA21 is, zoals bekend, geen voorstander van deze uitbreiding, maar wij zijn ook geen voorstander van het vervreemden van bevriende landen door verwachtingen te wekken die niet kunnen worden waargemaakt. Het risico is dat zij jarenlang in een wachtkamer worden geplaatst met een bordje "onomkeerbaar proces" boven de deur, terwijl iedereen weet dat volledige toetreding op basis van de Kopenhagencriteria voorlopig uit zicht blijft. President Zelensky heeft zelf ook al aangegeven dat het idee van een gedeeltelijke of gefaseerde toetreding door hem zal worden afgewezen. Dus hoe kijkt het kabinet naar de risico's op teleurstelling in het EU-toetredingsproces? Moeten we voor de middellange termijn niet beter inzetten op flexibele partnerschapsconstructies en het verdiepen van bijvoorbeeld onze associatieakkoorden met kandidaat-lidstaten?

Voorzitter. Dan IJsland. Ik noemde het vorige week al even: de Europese Commissie sorteert voor op uitzonderingen voor IJsland in het gemeenschappelijk visserijbeleid, nog voor de IJslandse bevolking zich in een referendum heeft uitgesproken en nog voor de onderhandelingen überhaupt zijn begonnen. En het hek is van de dam, want vandaag lezen we in de Ierse pers dat de visserijsector in het kielzog van IJsland dan ook uitzonderingen wil. Vorige week zei het kabinet: we wachten die onderhandelingen af. Maar dat was in principe niet mijn vraag. Mijn vraag is: wat is het Nederlandse standpunt? Vindt Nederland dat kandidaat-lidstaten het gemeenschappelijk visserijbeleid moeten overnemen, ja of nee? Want als dat niet zo is, wat blijft er dan over van het gemeenschappelijk beleid? En wat zegt hij tegen de Nederlandse vissers, die wel gebonden zijn aan de Brusselse regels, quota en toegangsafspraken?

Dan kort over het MFK. Uit het prioriteitenlijstje van het Ierse voorzitterschap blijkt dat men voor het einde van het jaar nog grote stappen wil zetten. Ik hoor graag van de premier een harde bevestiging dat voor Nederland het resultaat echt boven snelheid gaat, want uiteindelijk is de Nederlandse handtekening nodig om groen licht te geven. Ik zei het vorige week al: Nederland, let op uw zaak. Ik heb vandaag overigens een uitstekende analyse van oud-minister van Financiën Hans Hoogervorst hierover gelezen. In dat kader een compliment voor de positionering van de premier. Weet u ook gesterkt door mijn fractie en volgens mij ook een meerderheid van de Kamer. Maar hoe gaat dit kabinet voorkomen, conform mijn aangenomen motie, dat de Nederlandse nettobetalingspositie verslechtert?

Voorzitter. Tot slot de Europese veiligheidsstrategie. Het geeft mijn fractie een wat onbehaaglijk gevoel dat de Europese Commissie de pen vast heeft als het gaat om het invullen van artikel 42.7. Het lijkt mij niet aan de Europese Commissie om deze defensiearchitectuur vorm te geven, maar aan hoofdsteden waar Londen, Ankara, Oslo, Ottawa en Washington buiten EU-verband ook bij horen. Kan de premier toelichten hoe Nederland gaat voorkomen dat de Commissie haar hand overspeelt in het opstellen van deze veiligheidsstrategie? En hoe gaat het kabinet zich conform de aangenomen motie verzetten tegen het oprekken van artikel 42.7 tot een EU-collectief defensiemechanisme?

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik heb toch nog een verhelderende vraag over een deel van het betoog. De heer Hoogeveen spreekt zich uit tegen de uitbreiding van de Unie naar Oekraïne en Moldavië. Is dat nou omdat hij geen valse verwachtingen wil wekken, want het duurt lang, of is hij überhaupt tegen uitbreiding, ongeacht het land?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Tweeledig. Eén. Ik denk dat het gewoon nog heel lang gaat duren voordat Oekraïne en Moldavië aan de Kopenhagencriteria voldoen. Het tweede argument: als je op dit moment kijkt naar Oekraïne en Moldavië, dan zijn dat regio's die niet over hun hele gebied invloed hebben. Dat maakt het tot een buitengewoon lastig onderhandelingsproces. Wij zien dus voorlopig — vandaag, morgen, over tien jaar — eigenlijk geen mogelijkheid voor die landen om volwaardig toe te treden. Wij zeggen dan ook: zorg er wel voor dat je die landen aan de Europese Unie bindt, bijvoorbeeld Oekraïne op het gebied van de grondstoffendeal, dat strategi-

sche partnership, associatieakkoorden, meer handelsliberalisatie. Wij zien daar veel meer in dan zo'n eindeloze wachtkamer, omdat er toch, als je de huidige kandidaatlidstaten spreekt, heel veel frustratie naar voren komt.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Toch is het mij nog niet helemaal helder. Dus het is geen principieel nee, het is een pragmatisch nee, in de zin van "het duurt te lang". Moet ik het dan zo samenvatten? Of is het echt zo van: ik zie het never nooit gebeuren zolang Transnistrië in handen is van Rusland en een deel van Oekraïne bezet is?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik heb geleerd in de politiek dat je nooit nooit moet zeggen. Maar wij zien het niet gebeuren. Wij zeggen dan ook dat we dit traject nu niet aan moeten gaan. Je zwemt uiteindelijk in een fuik en komt daarmee in een eindeloze cirkelredenering, van "jullie voldoen niet aan de Kopenhagencriteria" en dan komen de landen weer terug met de boodschap "ja, we zijn gefrustreerd, want het duurt te lang". Wij denken dat dit ook Europa niet helpt op geo-economisch gebied, dus zorg er nou voor dat je die landen zo veel mogelijk aan je bindt in geloofwaardige alternatieven.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dus JA21 zegt nee tegen een EU-lidmaatschap van Oekraïne en nee tegen een EU-lidmaatschap van Moldavië?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dat is correct.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Becker namens de VVD.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. Poetin staat onder druk en zijn antwoord is meer terreur. We moeten blijven strijden voor de Oekraïense én onze veiligheid. Daarbij hoort voor de VVD ook het starten van onderhandelingen met Oekraïne over eventuele toetreding, waarbij we als Kamer wel hebben uitgesproken dat dit fair en strikt moet zijn op basis van de Kopenhagencriteria. Wil het kabinet bepleiten dat, zoals we net ook al bespraken, in de tussentijd graduele vormen van onderhandeling en toetreding mogelijk zijn, conform de aangenomen motie van mijn hand? Zal de minister-president ook, nu een nieuw sanctiepakket richting Rusland is aangenomen, willen pleiten voor het naleven daarvan, hier en in de rest van de EU? Is hij bereid te bepleiten, zoals ook mijn collega Groothuis in Brussel voorstelt, dat aluminium onder het nieuwe sanctiepakket zal vallen? Dat is zeer belangrijk, nu blijkt dat er grootschalige export van aluminium van Ierland naar Rusland plaatsvindt.

Dan migratie. De minister-president gaat ontbijten over migratie bij aanvang van de top. Zou hij daar het idee willen neerleggen voor een gezamenlijk non-paper voor externalisering van migratie, zoals ik al opperde bij het debat over de Staat van de Unie? Is hij ook bereid om, als hij met gelijkgestemde lidstaten over innovatieve oplossingen voor instroombeperking spreekt, het uitbreiden van het veiligederdelandenconcept mee te nemen? Hiermee krijgen asielzoekers geen recht op asiel in Nederland als ze al buiten Europa asiel hadden kunnen aanvragen.

Dan Iran. Er lijkt een deal te zijn, al is veel onduidelijk. Als de spanningen in het Midden-Oosten op de korte termijn minder worden, is dat goed voor de levering van de energie en voor de prijzen. Maar tegelijkertijd doet de deal geen recht aan de Iraanse bevolking, die snakt naar vrijheid. De VVD is zeer sceptisch. We hebben nog altijd te maken met een moorddadig regime, dat in januari nog tienduizenden vreedzame demonstranten ombracht. We hebben te maken met een regime dat technologie heeft om een nucleair wapen te bouwen, dat geavanceerde langeafstandswapens heeft, dat steun blijft verlenen aan terreurproxy's in het Midden-Oosten. We hebben te maken met een regime dat bovendien regelmatig via zijn lange arm de veiligheid hier ondermijnt. Hoe wil het kabinet zich er in de EU en richting de VS voor inzetten dat als er een deal is gesloten, die ook door Iran wordt nageleefd en dat een deal niet het regime in staat stelt om het Iraanse volk nog heviger te onderdrukken? Het VK, Frankrijk, Duitsland en Italië verklaarden gezamenlijk bereid te zijn om sancties tegen Iran te verlichten in ruil voor nucleaire stappen na de Amerikaanse deal. Hoe ziet de minister dit? Zal in Brussel ook de inzet in de Straat van Hormuz besproken worden wanneer deze weer opengaat, maar vol mijnen ligt?

Dan de Europese veiligheid. Hoog op de agenda staat dat niet-Europese bedrijven niet langer onevenredig veel kritieke infrastructuur in bezit kunnen hebben. De minister-president was onlangs bij de top over de Westelijke Balkan. Is hij ook bereid om samen met andere lidstaten erop toe te zien dat de landen in de Westelijke Balkan soortgelijke maatregelen nemen?

's Avonds heeft de minister-president een diner over mondiale economische uitdagingen. Is hij bereid om daar de kapitaalmarktunie te bespreken? De kopgroep met welwillende lidstaten bestaat nu uit zes landen. Zou hij op zoek willen gaan naar ten minste drie andere lidstaten die zich daarbij kunnen aansluiten?

Over het MFK is donderdag al veel gezegd. Met het oog op de tijd wil ik vandaag vooral de minister-president aanmoedigen om stand te houden voor een slank en modern MFK en de huidige negobox als no-gobox te behandelen.

Tot slot drugscriminaliteit. Goed dat op deze top stilgestaan wordt bij het tegengaan van drugscriminaliteit. De VVD zou willen dat er vanuit de EU gezamenlijk wordt besloten om financiële middelen en impulsprogramma's richting bepaalde landen buiten de EU, zoals voor ontwikkelingssamenwerking, stop te zetten als een land niet meewerkt aan uitlevering van criminelen. Graag een reactie.

De heer **Stöteler** (PVV):
Mevrouw Becker begon met migratie en had het op een gegeven moment ook over veiligheid en later over de begroting. Je kunt goed uit de begroting halen waar de

Europese instituten naartoe bewegen. In de conceptbegroting staat nu dat aan de interne markt en nog wat daaraan gelieerde dingen 22 miljard wordt uitgegeven en aan cohesiebeleid 71 miljard, maar aan migratie slechts 5,8 miljard en aan security en defense, dus veiligheid, 3 miljard. Zijn dat nou de verhoudingen die de VVD voor zich ziet in een moderne begroting?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Nee, niet voor niets sporen wij het kabinet aan om ervoor te zorgen dat Nederland inzet op prioriteiten waar de EU wat ons betreft ook echt een rol heeft. Dat betekent wat ons betreft: minder richting cohesiefondsen, minder richting landbouw en juist meer richting technologie en economie maar ook veiligheid en migratie.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
In het verlengde van het interruptiedebatje met de heer Hoogeveen over toetreding van Oekraïne: stel dat Oekraïne de controle over zijn grondgebied nog niet terug heeft of dat er geen duurzame vrede is, kan Oekraïne dan in die situatie — het lijkt erop dat die nog even voortduurt — wat de VVD betreft toetreden tot de Europese Unie?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Toetreding van Oekraïne is überhaupt niet aan de orde op dit moment, maar zoals wij ook in het eerdere commissiedebat over uitbreiding hebben gezegd, vinden wij het belangrijk dat wij ook blijven kijken naar de geopolitieke omstandigheden en hoe we ervoor zorgen dat we Oekraïne, dat op dit moment ook vecht voor onze veiligheid, in onze invloedssfeer houden en dat we de bevolking ook perspectief geven op een toekomst in Europa. Daarom stellen wij andere vormen voor om in ieder geval alvast gradueel mee te kunnen doen in de EU. Je kan bijvoorbeeld zeggen: als je op een bepaald hoofdstuk ver gevorderd bent in de onderhandelingen, kan je daar alvast meedoen. Wij willen immers niet dat een het zwart-witbeslissing wordt in de zin van ja of nee, waarbij we eventueel Kopenhagencriteria en andere criteria die we hebben, zoals verwikkeld zijn in conflicten en andere zaken, overboord zouden moeten gooien, omdat we nou eenmaal zo graag willen dat ze lid worden om te zorgen dat ze in de invloedssfeer blijven. Daarvoor heb ik mijn motie ingediend. Die is aangenomen en ik heb de minister-president gevraagd die motie mee te nemen richting Brussel.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Mevrouw Becker zegt dat het niet aan de orde is, maar Oekraïne is kandidaat-lidstaat. Von der Leyen heeft ook gezegd dat Oekraïne zonder enige twijfel op een gegeven moment lid wordt. Dat hangt dus echt wel boven de markt. Dat is niet iets wat ik hier verzin. Dan kan op een gegeven moment natuurlijk de situatie ontstaan dat de Europese Unie zegt dat Oekraïne voldoet aan de Kopenhagencriteria en dat dat besluit voor komt te liggen, terwijl dat land nog in oorlog is of terwijl gebieden nog in Russische handen zijn. U begrijpt dat ik die vraag stel met het oog op artikel 42, lid 7 en het risico dat Nederland dan ook in een conflict met Rusland terechtkomt. Wat is dan de positie van de VVD? Zegt de VVD dat dit een te groot risico voor Nederland is en dat we hier ons veto over moeten uitspreken? Wat gaat de VVD dan besluiten?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik zou eigenlijk niet mee willen gaan in deze toch wel tendentieuze vraagstelling van Forum, want de discussie over toetreding van Oekraïne en over onderhandelingen gaat helemaal niet over wat hij hier nu schetst. Er wordt een soort beeld geschetst alsof wij straks, terwijl Oekraïne nog in oorlog is, daar als Europese Unie ook in gerommeld zouden worden. Ik ga daar allemaal helemaal niet in mee. Het is van belang dat hoofdstukken geopend kunnen worden nu Hongarije niet langer blokkeert en dat we dat gewoon op een strikte en faire manier gaan doen. De VVD heeft samen met andere partijen voorgesteld om alvast te kijken hoe Oekraïne op andere onderdelen, waar het al ver gevorderd is, kan meedoen aan de Europese Unie.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Ja, afrondend. Ik begrijp helemaal niks van dit antwoord, want dit ligt dus wél voor. Oekraïne is op dit moment verwikkeld in een oorlog met Rusland. Het heeft geen controle over zijn gebied. Door Von der Leyen en heel veel andere mensen wordt gezegd dat Oekraïne, dat kandidaat-lidstaat is, heel snel gaat toetreden. Die vraag ligt dus voor. Politiek is vooruitzien, zoals u weet. Het kan dus heel goed zijn dat die vraag op een gegeven moment ook hier komt. Daarom vraag ik de VVD alvast wat de VVD dan gaat doen. Gaat ze daar wel in mee, met dus als risico dat Nederland in oorlog raakt met Rusland? Wat Forum betreft is dat natuurlijk absoluut niet in het belang van Nederland. Die vraag is op dit moment heel pertinent.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik zou hetzelfde willen herhalen: dit is op dit moment absoluut niet aan de orde. Er ligt geen voorstel voor waarbij Oekraïne in oorlog is en toch zou toetreden tot de Europese Unie. Verder zou ik willen verwijzen naar wat ik zojuist gezegd heb.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Weet mevrouw Becker het Griekse woord voor "Pas op! Chemische stoffen, gevaarlijk voor je ogen en je huid"?

Mevrouw **Becker** (VVD):
U heeft zojuist aan de minister-president gevraagd of hij in het Spaans met de heer Sánchez kan spreken, maar om mij nu de hele Griekse taal voor te leggen … Dank aan de heer Dijk omdat hij denkt dat ik daartoe in staat zou zijn, maar hij gaat mij ongetwijfeld het antwoord geven.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik wilde het toch proberen. Ik zou ook echt geen enkel idee hebben! Ik kan er niet eens mee beginnen. Maar het punt dat ik wil maken, is dat dit soort zaken op dit moment in Europese wetgeving, de Omnibuswetten, wel speelt, dus hele directe bedreigingen voor werkende mensen, ook in onze chemie-industrie, waarbij bedrijven de vrijheid krijgen om in hun eigen taal naar believen dit soort waarschuwingen op producten te zetten die bijvoorbeeld in de chemie gebruikt worden.

De **voorzitter**:
En uw vraag?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan kan ik er toch op rekenen dat de VVD het voor deze hardwerkende Nederlanders opneemt, zodat zij geen brandende ogen en geen brandende huid krijgen?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik denk dat het heel goed is dat er op dit moment via die Omnibuswetgeving wordt gekeken waar regelgeving die is doorgeslagen een stuk minder kan. De heer Dijk vindt de VVD altijd aan zijn zijde om vragen te stellen over voorbeelden waarbij het schrappen van een bepaalde regel aantoonbaar leidt tot een onevenredig veiligheidsrisico.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan zou ik op een aantal punten graag de steun willen van de VVD. Dit is namelijk wel de praktijk. Als je zelf mag kiezen in wat voor taal je waarschuwingen zet op producten waar mensen mee moeten werken, komen daar ongelukken van die onze werkende klasse raken. Als je de veiligheidstests voor verzorgingsproducten zo erg versoepelt, gaat dat mensen raken. Ik kan er een hele riedel van maken. Het gaat over milieuwetgeving, dicht bij mensen in de buurt. We hebben nu al pfas-schandalen. Dat zijn al die Omnibuswetten. Ik zei net al dat het nu even niet gaat over dat dopje op het flesje of over de kromme bananen. Het gaat nu echt over hele schadelijke wetgeving voor werkende mensen en milieuwetgeving direct bij mensen in hun leefomgeving. Het verbaast mij heel erg dat geen partij in dit debat hierover begint, omdat het zo urgent is. Als deze wetten erdoor komen, gaat het niet om het verdienmodel van Nederland of van Europa. Nee, dan is het direct een bedreiging voor sociale wetgeving en milieuwetgeving die mensen in hun leefomgeving en op hun werk treffen. Bent u zich daarvan bewust en vindt u dan ook dat de premier op pad moet worden gestuurd met de boodschap niet daarvoor te stemmen?

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, we zouden de interrupties kort houden. U bent minuten aan het woord. Mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Volgens mij hebben we deze Omnibuswetgeving hier specifiek voor verschillende onderwerpen in de Kamer aan de orde. Ik meen mij ook te herinneren dat mijn collega Renate den Hollander daar onlangs een heel gebalanceerd verhaal over had, namelijk over bijvoorbeeld regelgeving die moet voorkomen dat de natuur geschaad wordt. Zij heeft ook gezegd dat dit geen middel mag zijn waardoor we regelgeving die belangrijk is voor mens en milieu overboord gooien. Tegelijkertijd zou ik dan de heer Dijk willen uitnodigen om met ons mee te kijken om te zien dat Brussel wel degelijk op heel veel terreinen is doorgeslagen in wat er gevraagd wordt van bedrijven en dat het daarbij zeker een tandje minder kan. We moeten ook eerlijk zeggen wat er wel en niet aan de orde is, want hij had het zojuist over het 28ste regime, alsof dan het hele Nederlandse arbeidsrecht overboord zou gaan. Het 28ste regime gaat vooralsnog vooral over het opbouwen van vennootschappen en andere wet- en regelgeving voor bedrijven en heeft helemaal niets te maken met het arbeidsrecht. Dat is gewoon een nationale competentie. Laten we dus ook wel even bij de feiten blijven.

De heer **Van der Lee** (PRO):
We hoorden net dat JA21 tegen toetreding van Oekraïne en Moldavië is. Ik heb de motie van mevrouw Becker over graduele toetreding medeondertekend, maar is de positie van de VVD dat volwaardig lidmaatschap nog steeds het einddoel is?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Het einddoel van de VVD is dat we rekenschap geven van wat er geopolitiek aan de hand is en tegelijkertijd ook de toekomst van de Europese Unie en de kracht daarvan in het oog blijven houden. We moeten een land dus niet te makkelijk toelaten tot de Unie omdat er nu bepaalde geopolitieke omstandigheden zijn, terwijl het er eigenlijk nog niet aan toe is. Vandaar ons voorstel voor versterking van het toetredingsmodel, omdat wij niet gewoon hard nee willen zeggen, zoals JA21 doet. Wij denken dat dat niet past in de huidige geopolitieke context, maar er zal nog wel heel wat nodig zijn. Ik denk dat het bijvoorbeeld goed is om straks, eerst bij de onderhandelingen met Montenegro, eens te kijken hoe zo'n modern toetredingsverdrag er uiteindelijk uit gaat zien, voordat we nu al heel snel allerlei stappen zetten om de deur voor Oekraïne volledig open te zetten, zoals bijvoorbeeld door D66 werd voorgesteld, en alvast maar een toetredingsverdrag te gaan schrijven. Daar zijn we echt nog niet op dit moment.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat waren heel veel woorden. Ik begrijp en herken de positie, maar mijn vraag was of het einddoel uiteindelijk een volwaardig lidmaatschap is. Is graduele toetreding in de ogen van de VVD niet een manier om dat te voorkomen? Is, ongeacht de hoeveelheid tijd, het einddoel een volwaardig lidmaatschap van Oekraïne en Moldavië?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Zeker. Alleen zal het en-en moeten gebeuren. Bovendien zal het gepaard moeten gaan met fundamentele hervormingen van de Unie zelf, zoals ook de AIV zegt. Dat hoort allemaal bij elkaar. Daarom kun je ook niet zeggen: nou, doe maar volwaardige toetreding. Dat is het einddoel, maar er is nog heel veel voor nodig.

De heer **Dassen** (Volt):
Mevrouw Becker begint terecht met Rusland en het naleven van de sancties. Nou zijn er nog steeds Nederlandse bedrijven actief in Rusland. Is de VVD het met ons eens dat we in ieder geval moeten voorkomen dat die bedrijven fiscale voordelen genieten of subsidies ontvangen vanuit Nederland?

Mevrouw **Becker** (VVD):

Ik vroeg de minister-president niet voor niets om bedrijven in de Europese Unie en specifiek ook Nederlandse bedrijven te houden aan het naleven van de sancties. Dat sanctiepakket is fors uitgebreid. Dat gaat ook weer over nieuwe categorieën van export en andere zaken. Ik zou graag met u aan de minister-president willen vragen om erop toe te zien dat dat ook gebeurt.

De heer **Dassen** (Volt):
Daar kan ik me helemaal bij aansluiten. Ik ben zelf ook zoekende als het gaat om de bedrijven die via andere paden niet onder het sanctieregime vallen en daar dus nog actief zakendoen. De zaadveredelaars waren laatst bijvoorbeeld in het nieuws omdat zij daar nog zakendoen. Je kunt er vragen bij stellen of dat wenselijk is. Ik vraag me dan af of het wenselijk is dat wij die bedrijven fiscaal subsidiëren vanuit Nederland. Mijn vraag is hoe de VVD daarnaar kijkt.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Het is ook altijd weer de vraag wat je dan bedoelt met fiscaal subsidiëren. Ik denk dat als je met elkaar zou constateren dat een bedrijf bepaalde activiteiten verricht waarvan je eigenlijk vindt dat die niet wenselijk zijn, je dan het gesprek zou moeten voeren over de sancties. Je hebt namelijk ook in de hele Europese Unie met elkaar afgesproken dat dat zorgt voor een gelijk speelveld. Ik heb zojuist ook voorgesteld om die sanctielijst uit te breiden, bijvoorbeeld met aluminium. Laten we dat gesprek voeren. Ik denk dat het een ingewikkeldere weg is om los van die sanctielijst te zeggen: ik zie hier nog een bedrijf dat daar een contact heeft, dus ik ga dat apart fiscaal aanpakken. Het lijkt me wel verstandig om te spreken over de sanctielijst.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik bedoel het eigenlijk precies andersom, dus dat bedrijven nu bepaalde voordelen genieten vanuit Nederland, bepaalde subsidies krijgen en zakendoen in Rusland. Ik stel gewoon de vraag of het wenselijk is dat we dat op dit moment op die manier doen. Ik heb die vraag ook aan het kabinet gesteld. Ik stel de vraag ook aan de VVD, omdat ik denk dat we zelf moeten nadenken over hoe we daarmee willen omgaan. Vandaar mijn vraag. Het is dus eigenlijk andersom dan net het antwoord was.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Laten we het dan zo doen dat de heer Dassen mij ook inzicht verschaft in over welke fiscale bevoordelingen voor bepaalde bedrijven hij het dan heeft, zodat ik me een beetje een beeld kan vormen van wat hij dan voorstelt dat aangepast zou moeten worden. In algemene zin is de VVD het ermee eens dat we de sancties strikt moeten naleven en dat we de activiteiten die er nog zouden zijn in Rusland zo veel mogelijk moeten ontmoedigen, omdat de strijd voor Oekraïne en aan Oekraïense zijde moet zijn.

De heer **Klos** (D66):
Ik wil nog even terug naar de uitbreiding van de Europese Unie. Het leek alsof Macron en Merz ons commissiedebat Uitbreiding goed hadden gevolgd en de motie-Becker goed hadden gelezen.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Onderschat onszelf niet, hè?

De heer **Klos** (D66):
Zeker niet. Rondom die Westelijke Balkantop, waar de premier voor ons ook aanwezig was, presenteerden zij hun plan om inderdaad rechten te verlenen op pad naar het volwaardige EU-lidmaatschap. Dat kan dan als tussenstap dienen. Ik ben benieuwd hoe mevrouw Becker kijkt naar die voorstellen van Macron en Merz.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik zou die vraag eigenlijk mede willen stellen aan de minister-president, namelijk of Nederland al een goede analyse heeft gemaakt van al deze onderwerpen die zij voorstellen waarop rechten zouden moeten worden verleend. Voor de VVD is het van belang dat dat niet gaat over stemrecht, over het MFK, over de interne markt of over de fundamentele zaken die echt horen bij het lidmaatschap van de Europese Unie. Wij vinden dat andere zaken, bijvoorbeeld wat aan de orde is rondom roaming en het meedoen in bepaalde sectoren, positief bekeken zouden moeten worden.

De heer **Klos** (D66):
Ik denk inderdaad dat dat dan vrij dicht bij het voorstel komt. Dat ging inderdaad niet over stemrecht, maar meer over een waarnemersstatus en dat soort dingen. Een van de problemen die we natuurlijk hebben, is dat Oekraïne deze vorm van toetreding afwijst. Dat doen ze natuurlijk ook met goede redenen, want ze willen volwaardig lid zijn van de club. Ik vraag me dus af hoe de VVD kijkt naar welke positieve signalen we straks nog aan Oekraïne en de investeerders in de wederopbouw kunnen geven om te laten zien dat het ons menens is en dat we ook daadwerkelijk willen dat Oekraïne volwaardig lid wordt, en ook vrij snel.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Afgelopen weekend had mijn partij een congres. Daar was ook de partijvoorzitter van de partij van de heer Zelensky. Ik heb zelf afgelopen week nog met de Oekraïense ambassadeur gesproken. Ik weet hoezeer het gewaardeerd wordt wat Nederland doet in Oekraïne en welke steun wij verlenen, ook voor het kunnen voldoen aan de Kopenhagencriteria en de diverse hoofdstukken. Ik denk dat we niet genoeg kunnen onderstrepen dat we daarmee door moeten gaan en we misschien ook wel moeten kijken naar waar we meer kunnen doen. We moeten niet de weg op van concessies doen aan echt fundamentele criteria, want dat verzwakt uiteindelijk de Europese Unie als geheel. Dat is ook niet in het belang van Oekraïne.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik denk dat het betoog of de analyse van mevrouw Becker wel redelijk wat overeenkomsten heeft met mijn verhaal. We moeten Oekraïne steunen, investeren in Defensie en hen uit de invloedsfeer van Rusland houden en in onze invloedsfeer houden. Ik denk dat we wat divergeren bij de

conclusie dat dit uiteindelijk lidmaatschap inhoudt. Nu zei mevrouw Becker zonet — ik parafraseer even — dat het niet zozeer de vraag is of Oekraïne klaar is voor de EU, maar of de EU klaar is voor Oekraïne en dat we dan moeten hervormen. Kan mevrouw Becker een beetje toelichten wat ze daarmee bedoelt? Wat voor hervormingen heeft zij in gedachten als Oekraïne lid wordt?

Mevrouw **Becker** (VVD):
Daar hebben we vorige week ook uitgebreid bij stilgestaan. Wij zijn er nog helemaal niet aan toe dat Oekraïne lid wordt. Maar in tegenstelling tot JA21 willen wij op allerlei manieren investeren in het uiteindelijk kúnnen voldoen aan die Kopenhagencriteria. Wij zeggen dus: jullie kunnen er nog niet bij, maar we gaan jullie wel helpen om erbij te komen. JA21 zegt: we zien het niet gebeuren, maar misschien zijn er andere routes. Dat is toch wel een fundamenteel verschil. Als je echt tot die geopolitieke invloedsfeer wilt behoren, moet je dat perspectief wel hebben. Tegelijkertijd worden we een steeds groter blok van heel veel verschillende landen. Er staan nog meer landen aan de deur te kloppen. Hoe effectief opereert de Europese Unie nog in de wereld en hoe financieel-economisch gezond zijn we nog? Kunnen we het met elkaar allemaal opbrengen? Daarom moeten we er wel voor zorgen dat we een aantal zaken hervormen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de economische gezondheid die we eisen van landen. Denk bijvoorbeeld aan een moderner MFK; daar heb ik vorige keer ook bij stilgestaan. Hoe kan het buitenlandbeleid effectiever zijn? Dat kan bijvoorbeeld door het veto af te schaffen. Zo is er nog een hele lijst aan hervormingen die nodig zijn. Ook de AIV verwijst daarnaar in het afgelopen advies dat ze gegeven hebben. Uitbreiding kan niet zonder hervormingen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Goed verhaal. Alleen, als je het concreet gaat invullen, vraag ik me af hoever de VVD daarin meegaat. Als Oekraïne bij de Europese Unie komt, dan gaat het ook aanspraak maken op cohesiefondsen en landbouwsubsidies, en heeft het een enorme wederopbouwopgave. Dus als je dat praktisch gaat invullen, dan houdt de VVD nu aan de ene kant het verhaal om het MFK te hervormen en pleit ze voor een lagere afdracht en voor een stevige Nederlandse positie. Maar aan de andere kant halen we kandidaat-lidstaten binnen die nog een grotere netto-ontvanger zijn dan alle lidstaten bij elkaar.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Wat de VVD betreft zou daarom onderdeel van die hervormingen moeten zijn dat je ook streng kan zijn tegenover landen in wat je van ze verwacht. Onderdeel van de nieuwe toetredingsverdragen is dat je op een gegeven moment ook kan zeggen: wij ontnemen je weer rechten op het moment dat jij je niet aan die afspraken houdt. Dat stond ook in mijn motie. Die afspraken zouden wat mij betreft ook moeten gaan over economisch gezond zijn, over financieel je eigen broek ophouden. Die hervorming zou wat mij betreft ook een MFK moeten inhouden dat juist minder gericht is op cohesiefondsen en landbouw en meer op de economie van de toekomst. Als we al die dingen doen, dan kunnen we een sterke Europese Unie hebben, die ook sterk staat in de wereld, in plaats van dat we Oekraïne en een deel van de Balkan eigenlijk voor het grijpen laten liggen voor Rusland. Dat is wat de VVD niet wil.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Met alle respect, maar dat vind ik een ongeloofwaardig verhaal. Dan heb ik liever de heer Van der Lee of de heer Dassen, die gewoon zeggen: meer geld ernaartoe, want dat is nodig. Dat is namelijk zo. Als Oekraïne bij de EU komt, dan staan we voor een enorme financiële opgave. We kunnen zeggen: minder focus in het MFK op landbouw en cohesiefondsen. Maar hetgeen wat Oekraïne nodig heeft als het lid is, zijn die cohesiefondsen en die landbouwsubsidies. Ik wil dus toch aan mevrouw Becker meegeven: be careful what you wish for. Als Oekraïne echt concreet een volwaardig lid wordt van de EU, dan zal dat toch echt de financiële opgave zijn die we zullen moeten oplossen.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dat is niet per definitie gezegd. Het is op dit moment ook het voornemen van de Europese Commissie om juist meer steun te gaan verlenen in regio's die dicht bij Rusland liggen. Daarvan heeft het kabinet gezegd: daar willen we best naar kijken, maar dat zal dan wel moeten binnen het MFK. Dat betekent keuzes maken. Dat betekent misschien ook dat Zuid-Europese lidstaten of andere landen die in het verleden meer kregen, het dan met minder zullen moeten doen. Voor ons is het ook belangrijk dat we geen eurobonds gaan doen en dat we geen permanente overdracht gaan doen van schulden van zuid naar noord of van oost naar noordwest. Al die dingen moeten we goed met elkaar afspreken. Ik vind dat het kabinet daarin heel goed op weg is. De heer Hoogeveen noemt het een ongeloofwaardig verhaal, maar het is op dit moment juist de inzet van het kabinet om te zorgen voor een modern MFK en geen eurobonds te doen. Dan hebben we een sterke Europese Unie, waar we onder voorwaarden tegen landen kunnen zeggen: u kunt toetreden, mits we hervormen.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Van der Lee namens PRO.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. Ik begin mijn betoog met een compliment aan de leden Hoogeveen en Becker voor wat zij over Iran en de deal hebben gevraagd. Ik ben namelijk ook benieuwd wat het kabinet ervan weet en wat erin staat. Wij zagen ook die verklaring, die trouwens door twaalf lidstaten van de Europese Unie is ondertekend, maar niet door Nederland. Heeft dat er iets mee te maken dat er gesuggereerd wordt dat er sanctieverlichting in het verschiet zou liggen, misschien gekoppeld aan het kernenergieprogramma? Maar wij maken ons wel zorgen dat we zomaar sancties gaan verlichten voor Iran. Ik ben dus benieuwd of de minister daar wat over kan zeggen.

Heel teleurstellend is het feit dat de RBZ-Raad gisteren weer niet in staat is geweest om het eens te worden over sancties richting Israël. We hebben weleens meer gehoord over een route met een coalition of the willing, maar ik ben wel benieuwd wat de premier nou concreet op de top gaat doen om hier toch nog een stap in te zetten, met name wat betreft Ben-Gvir. Ik hoor de minister daar graag over.

Ik wil wat langer stilstaan bij de mondiale economische uitdagingen, maar eigenlijk gaat het over China. Ik noemde het al even in een interruptiedebat. We kennen de enorme mensenrechtenschendingen richting Tibetanen, Oeigoeren, Hongkong-Chinezen en de Falun Gong. Van tienduizenden Falun Gongaanhangers zijn organen afgenomen voor orgaantransplantatie. Er is een eindeloze reeks mensenrechtenschendingen, maar wat zien we nu recent? Kallas geeft aan dat de Europese Unie heeft geverifieerd dat China Russische troepen traint om Oekraïne te bevechten. Wat zien we op economisch terrein? Er wordt tot acht keer meer staatssteun gegeven aan bedrijven dan in Europa, waardoor men in China een koppositie opbouwt op het gebied van chemie, medicijnen, staal, grondstoffen; noem het maar op. We zien de anacondastrategie gericht op Taiwan. We zien de acties richting ons fregat; internationale wateren worden bedreigd. Daar moeten we ook concreet iets tegenover zetten. Ik wil graag van de minister-president weten welke concrete maatregelen, ook handelsmaatregelen, wij gaan bepleiten op de top. Wordt er ook een stap gezet richting een echt sterkere gezamenlijke Chinastrategie?

Meer concreet vind ik dat we als Europa, met Nederland daarin vooroplopend, de relatie met Taiwan moeten versterken. Als daar iets misgaat, worden wij zeer zwaar getroffen. Wij hebben een hefboom als het gaat om de halfgeleiders. We hebben daar ook ambitie; ik noemde al de Semicon Visie van het kabinet. We willen meer productiecapaciteit van chips in Europa. Wie is dé chipproducent in de wereld? Dat is Taiwan. Is de Nederlandse regering bereid om de minister van Economische Zaken, die over R&D gaat, te verzoeken om, samen met gelijksoortige bewindslieden in Europa, hier actie op te ondernemen en dat ook concreet met Taiwan op te zetten? Denk ook aan een delegatie van ministers die Taiwan bezoeken. Sinds de Taiwandeal in de jaren tachtig is er geen Nederlandse bewindspersoon naar Taiwan geweest. Dat is absurd, gelet op de huidige geopolitieke situatie en de acties van China. Ik hoor dus graag van de minister-president of hij daartoe bereid is.

Een ander punt dat ik nog wilde noemen, zijn de flamingorellen in Albanië naar aanleiding van een zeer omstreden investeringsproject, waar ook Jared Kushner en andere bekende mensen kennelijk mee verbonden zijn. Wij willen dat Albanië optreedt tegen corruptie. Maar wat is nou het geval? Dit hele resort wordt gebouwd door een onderneming die hier in Nederland is geregistreerd als brievenbusfirma, waardoor verhuld kan worden wie uiteindelijk de aandeelhouders zijn. Als je een belang van minder dan 25% hebt, kom je niet eens in beeld.

De **voorzitter**:
U rondt af.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Mijn vraag aan de minister-president is: wat vindt hij daarvan en wat gaat hij daartegen doen?

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Struijs namens 50PLUS.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dank, voorzitter. Er zijn veel zinnige dingen gezegd. Ik ga niet de hele agenda van deze Europese top langs. Ik wil er specifiek twee dingen uit halen waar 50PLUS zich echt zorgen om maakt.

Ik begin eventjes met de mogelijk disbalans die gaat ontstaan, tussen wat we gaan betalen en wat we er met z'n allen voor terugkrijgen. Dat houdt de gemiddelde huiskamer toch wel bezig. We gebruiken hier altijd hele moeilijke taal, maar laat ik er één ding uit halen. Ik heb het vandaag nog eens een keer uitgelegd in een ander gremium. De pensioenfondsen in Nederland staan nu rond de 1.430, 1.450 miljard. Die zijn door allerlei spelregels gebonden aan beleggingen. Een van de beleggingen zijn de staatsobligaties. Als deze spelregels doorgaan en als ik zie wat landen nu gaan lenen in Europa, dan krijgen we verkapte eurobonds. Dan worden er weer te veel staatsobligaties gekocht met onze pensioengelden en hebben we pas na tien jaar rendement. Ik wil dus aan de minister-president vragen om hier donders alert op te zijn. Het gaat namelijk ook over ons geld in Europees verband. Laten we uitkijken dat zo'n eurobond niet toch via de achterdeur binnenkomt.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Wij maken ons hier ook zorgen over. We hebben hier ook Kamervragen over gesteld. U ook, zag ik. Wij vroegen: is het zo dat wetgeving pensioenfondsen verplicht om rentevaste activa, dus obligaties, op de balans hebben? Toen was het antwoord: nee, Nederlandse wetgeving verplicht dat niet. Begrijp ik het goed dat Europese wetgeving onze pensioenfondsen daar wel toe dwingt?

De heer **Struijs** (50PLUS):
Niet de wet, wel de richtlijnen. Die richtlijnen worden te strikt gevolgd. Dan zeggen ze dat de wetgeving ruimte laat voor eigen invulling. Nee, dat zit in die richtlijnen. Dat is net als de algemene maatregelen van bestuur die we hier in de wet kennen; dat is misschien een beetje een rare analogie. Daar maken wij ons zorgen om, want ze houden zich aan die richtlijnen. Daarom zetten wij veel meer in op die richtlijnen en alertheid daarop. Daarom zeggen we: je moet niet onze pensioengelden voor een groot gedeelte investeren in die staatsobligaties.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Heel kort. We zijn het helemaal eens, maar zijn die Europese richtlijnen überhaupt aan te passen? Daar is waarschijnlijk overeenstemming in de EU voor noodzakelijk en dat zie ik niet gebeuren.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Onze experts zijn …

De **voorzitter**:
De heer Struijs.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Sorry, voorzitter. Ja, die zijn aan te passen, maar die lopen langs de Europese Rekenkamer en langs onze banken. Daar zit te weinig grip en controle op, is ons betoog. Ik ben het

ook met u eens. We hebben hetzelfde doel en we gaan samen verkennen hoe we dat doen, maar ik vraag de minister-president nu al om hier alert op te zijn.

De **voorzitter**:
U vervolgt.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Ik vervolg op het tweede punt dat voor ons erg belangrijk is. We zijn heel blij dat de georganiseerde misdaad en illegale drugs op de agenda staan, maar ik haal er één ding uit. Wist u dat momenteel in de top drie van de georganiseerde misdaad in heel Europa illegale drugs staat, maar met name het produceren van illegale medicijnen? Er worden momenteel miljarden aan verdiend. Dat beweren we niet zomaar. Dat beweert niet alleen de nationale politie, maar ook Europol. Dit combineer ik met het gegeven dat het medicijntekort in Nederland en Europa steeds meer oploopt. Er zijn diverse rapporten over verschenen. Medicijnen worden niet alleen in Nederland, maar ook in de rest van Europa duurder en slechter beschikbaar, zegt ook de Europese Rekenkamer. Volgens de Europese Rekenkamer heeft de EU nog steeds geen goed systeem om ernstige tekorten aan medicijnen aan te pakken. Daar zien we de link met de georganiseerde misdaad, die hier nu al jaren op instapt. Daar is volgens alle bestrijders in Europa echt te weinig oog voor. Ik heb het niet over een kleine groep mensen die hierdoor wordt geraakt. Alleen al in Nederland worden ruim 4,5 miljoen Nederlanders geraakt door een medicijntekort. We zien er nu al de desastreuze gevolgen van dat mensen, ook oudere mensen, dan toch maar op de illegale markt die medicijnen gaan kopen. Dat is echt een groot gevaar aan het worden. Dit duwt mensen richting goedkope, ongereguleerde onlineaanbieders.

Volgens meerdere mensen is dit onderbelicht in de Europese discussie rond de georganiseerde misdaad. Wij willen het op de agenda krijgen, mede vanwege al die rapporten die er nu al liggen. Wil de premier aan de ene kant bij het geneesmiddelenbeleid pleiten voor betere Europese samenwerking om medicijntekorten te voorkomen en sneller op te lossen? Wil de premier aan de andere kant — want daar gaat de agenda natuurlijk over — illegale medicijnen expliciet agenderen onder het onderdeel "illegale drugs" en pleiten voor een gezamenlijke aanpak? Illegale medicijnen zijn namelijk gewoon drugs en daar hebben de aanpakkers van de georganiseerde misdaad het over.

Ik laat het hier even bij. Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Struijs. Dan is het woord aan de heer Diederik van Dijk namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank u wel, voorzitter. Afgelopen donderdag hebben we al uitgebreid over Europa gesproken; daarom focus ik vanavond op enkele specifieke punten.

De SGP kijkt met gemengde gevoelens naar het aanstaande akkoord tussen de VS en Iran. Een deal is goed voor de scheepvaart, de energiemarkt en de toevoer van kunstmest, maar bestendigt ook de binnenlandse status quo, ten koste van de vrijheidsaspiraties van de bevolking. Te midden van terreur blijft Israël op zichzelf aangewezen in een wereld waarin zelfs de trouwste bondgenootschappen en externe garanties slechts beperkte waarde hebben. Terwijl onderhandeld werd, werd Israël herhaaldelijk aangevallen vanuit Iran en Libanon. Als Hezbollah één ding bewezen heeft, is het dat het zich aan geen enkele overeenkomst houdt. Kan de premier aangeven hoe druk gehouden wordt op Hezbollah?

De SGP steunt het handhaven van sancties tegen Iran, zoals verwoord door Commissievoorzitter Von der Leyen. Welke lessen heeft het kabinet geleerd van de sanctieverlichtingen in het verleden? Laten we niet opnieuw de fout maken van Wandel durch Handel. Dit regime verandert niet. De verwevenheid van de Iraanse economie met de Revolutionaire Garde maakt dat alleen strikt noodzakelijke handel verdedigbaar is. Is de premier het met ons eens dat Nederland niet opnieuw, zoals in het verleden, handel met Iran moet aanjagen via diplomatieke inzet of subsidies?

Voorzitter. Dan het Ierse EU-voorzitterschap. Nederland en Ierland delen onmiskenbaar een aantal belangen en prioriteiten, zoals bescherming van onze exportgerichte landbouw en vereenvoudiging van regels. De SGP heeft echter zorgen over de Ierse lijn ten aanzien van het Midden-Oosten. Te vrezen valt dat het voorzitterschap steun zal zoeken voor aanvullende maatregelen tegen Israël en meer ruimte zal geven aan lidstaten die een hardere koers tegenover dit land voorstaan. Het minste dat Nederland kan doen, is daaraan tegenwicht bieden.

Vorige maand breidde de Raad het rechtskader voor sancties tegen Hamas en Palestijnse Islamitische Jihad uit. Vooral de toevoeging van het Hamaspolitbureau aan de sanctielijst is betekenisvol. Daarmee maakt de EU duidelijk dat ze niet meegaat in de fictie van een gematigde burgerlijke tak van Hamas, alsof die los van de militaire vleugel zou opereren. Welke mogelijkheden ziet het kabinet voor verdere uitbreiding van sancties tegen deze terreurgroepen?

Voorzitter. Tijdens de Europese top wordt gesproken over implementatie van de EU-drugsstrategie. Collega's maakten daar ook gewag van. De SGP verneemt graag hoe de Commissie de oproep van minister Van Weel ontvangen heeft om begrotingssteun aan Sierra Leone op te schorten als Jos Leijdekkers niet wordt uitgeleverd. Nederland heeft een bijzondere verantwoordelijkheid als draaischijf in de mondiale cocaïnehandel. Daarom is het alleszins verdedigbaar om bilaterale samenwerking ter discussie te stellen, zonder de stekker uit noodhulp of steun aan onafhankelijke organisaties te trekken.

Voorzitter. De recente berichtgeving over geweld tegen christenen in Nigeria — ik verwijs naar de recente rapporten van VN-experts — laat opnieuw zien dat godsdienstvrijheid voor miljoenen mensen over leven of dood gaat. Wil Europa echt iets betekenen voor vervolgde christenen, dan moet het meer doen dan obligaat zorgen overbrengen. Daarom herinner ik de premier graag aan zijn toezegging tijdens het debat over de regeringsverklaring. Is de premier bereid om christenvervolging in Nigeria aan de orde te stellen? Is hij daarnaast bereid te pleiten voor een uitgebreider EU-Nigeria-partnerschap, gericht op economische ontwikkeling en versterking van de veiligheidscapaciteit? Zonder perspec-

tief zal er immers altijd een voedingsbodem voor jihadistische groepen in de samenleving blijven en blijven christenen doelwit. Investeringen in de energie-infrastructuur en raffinagecapaciteit versterken de stabiliteit en welvaart in heel West-Afrika en kunnen tegelijkertijd bijdragen aan onze eigen energiezekerheid. Een geopolitiek volwassen Europa kiest niet tussen waarden en belangen, maar maakt van beide zijn kracht.

Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Van Dijk. Het woord is aan de heer Van Houwelingen van Forum voor Democratie.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dank u, voorzitter. Overmorgen vertrekt de premier voor de Europese Raad naar Brussel. Daar zal worden gesproken over de oorlog in Oekraïne, een oorlog — we zeggen dit inmiddels al ruim tien jaar — die niet onze oorlog is. De Europese Unie ziet dat anders. Sterker nog, voor de Europese Unie is de oorlog in Oekraïne van levensbelang. Want hoe rechtvaardigt de Europese Unie zonder die vermeende Russische dreiging anders haar greep naar de macht, dat wil zeggen: het alsmaar verder gelijkschakelen van de lidstaten? Een stijging van de Europese begroting, het Meerjarig Financieel Kader, met meer dan 50% naar ruim 2 biljoen euro? Het verder inperken van ons vetorecht op allerlei terreinen, waaronder zelfs het buitenlandse beleid? En natuurlijk, niet te vergeten, het herbewapenen van Europa onder het motto "ReArm Europe"?

Voorzitter. De Europese Unie kan dit alles alleen rechtvaardigen en legitimeren omdat er een grote boze vijand zou zijn: Rusland. Dus is het voor de Europese Unie van het allergrootste belang dat die vijand blijft bestaan. Dat staat het bewerkstelligen van een duurzame vrede in de weg. Niets is immers zo verbindend als een gemeenschappelijke vijand. De Europese Unie, de EU als machtsapparaat, heeft er dus een groot belang bij dat deze oorlog voortduurt, maar dat is niet in het Nederlandse belang.

Voorzitter. De aanstaande Europese Raad in Brussel is niet de eerste keer dat de premier buitenslands is. Het lijkt er sterk op dat onze premier vaker in het buitenland dan in Nederland te vinden is. Kort na zijn aantreden ging hij gelijk naar Oekraïne, om vervolgens onder andere naar Brussel, Polen, Frankrijk, de Cariben en de Verenigde Staten te reizen. Hoewel Forum dit — het zal u niet verbazen — natuurlijk onwenselijk vindt, begrijpen we het wel. We begrijpen het wel. De premier vertegenwoordigt immers niet het Nederlandse belang in het buitenland, maar het globalistische belang in Nederland, en dit tegen de wil van de Nederlandse bevolking in. Globalisten willen bijvoorbeeld een politieke eenwording van de Europese Unie bewerkstelligen, waar de Nederlandse bevolking op 1 juni 2005 in een referendum nee tegen heeft gezegd.

De **voorzitter**:
Voordat ik mevrouw Becker het woord geef, wijs ik de heer Van Houwelingen erop dat de drie verschillende landen en de openbare lichamen deel uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden. Dus dat is toch een … Ik benoem het maar even voor de verslaglegging.

Mevrouw **Becker** (VVD):
De heer Van Houwelingen van Forum voor Democratie doet nogal badinerend over Oekraïne. Wat vindt hij van de recente verschrikkelijke verwoestingen in Kyiv, waarbij 4 mensen gedood zijn, waarbij 23 gewonden zijn gevallen, onder wie een zwangere vrouw, en waarbij een historisch kloostercomplex is vernietigd?

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dit is dus het niveau van deze Tweede Kamer. Ja, oorlog is vreselijk. Dat is de vraag? Ja, ik vind oorlog vreselijk, dus als dat de vraag is, zeg ik: voor beide kanten is het afgrijselijk. Het is natuurlijk het allervreselijkste — dat heb ik al honderd keer in deze Kamer gezegd — voor Oekraïne, want vooral dat land wordt vernietigd in onze proxyoorlog, waar wij als enige partij in deze Tweede Kamer zo tegen zijn. Daarom ben ik heel trots dat wij er niet waren toen Zelensky hier een speech gaf. Dus ja, ik vind dat erg, ja. Als dat de vraag is: ja, ik vind oorlog erg.

Mevrouw **Becker** (VVD):
De heer Van Houwelingen zegt dat hij het erg vindt. Tegelijkertijd noemt hij het "onze proxyoorlog" en heeft hij het erover dat het erg is aan beide kanten. Wordt dat dan ook besproken met de Russische ambassadeur, die Forum voor Democratie gewoon uitnodigde op het partijcongres? Is dat eigenlijk het verhaal dat we hier horen?

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Ik ben er heel trots op. Wij spreken dus met iedereen. Dat is nou typisch voor Forum voor Democratie. We spreken met Oekraïne als dat kan, met Rusland, met iedereen. Daar is niks mis mee. Ik zou graag willen dat deze Kamer dat zou doen. Dat is wat we doen. Ons wordt verweten dat wij ons licht erover opsteken omdat wij geen kant kiezen. Dat is het grote verschil. De VVD kiest inderdaad de kant van de Europese Unie, van Oekraïne. Wat is "Oekraïne" trouwens, als ik dat even vragen mag? Dat land is natuurlijk zo verdeeld als het maar zijn kan. Daarom waren we al tegen dat associatieverdrag, dat het land nog verder heeft gespleten. Wij waren daar zo ontzettend tegen. Toen hebben we al campagne gevoerd, toen al, met de slogan: doe dit niet, want dit wordt oorlog. Het ís oorlog geworden, en daar zijn wij heel erg tegen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Hoe kun je zeggen dat de VVD de kant kiest van Oekraïne? Wij kiezen geen kant. Kennelijk houdt Forum gewoon met liefde Rusland de hand boven het hoofd. Rusland, het land dat ervoor verantwoordelijk was dat de MH17 werd neergehaald, het land dat ervoor verantwoordelijk is dat er in Oekraïne dagelijks mannen met een gezin moeten vechten aan het front voor onze veiligheid. De heer Van Houwelingen zegt: wij spreken met iedereen. Er zit dan toch een belangrijke inconsistentie in zijn betoog. Als de heer Zelensky, die iedere dag vecht voor onze veiligheid, hier in de Tweede Kamer komt, is Forum voor Democratie er niet. Spreken met iedereen is dus niet aan de orde. Dit is geen vraag, voorzitter, maar ik hoop dat iedereen die dit debat

kijkt zich heel goed realiseert waar Forum voor Democratie staat. Dat is dus aan de kant van Rusland en niet aan de kant van Nederland of de EU.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dat hebben we al toegelicht. We waren er niet. We waren er wel geweest als we vragen hadden kunnen stellen. Het was natuurlijk een propagandastunt. Het is echt een schande voor dit hele parlement dat dit heeft kunnen plaatsvinden! Als wij vragen hadden kunnen stellen, waren we er geweest. Mevrouw Becker heeft helemaal gelijk. U kiest niet de kant van Oekraïne. Dat doet de VVD niet. De VVD en alle andere partijen in deze Kamer, behalve FVD, offeren Oekraïne op in een proxyoorlog. Dat is wat u doet. Oekraïne is het grote slachtoffer hiervan.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik heb geen vraag. Ik heb alleen een constatering, namelijk dat "het Nederlandse volk" zich niet vertegenwoordigd weet door Forum voor Democratie, want "het Nederlandse volk" steunt volmondig de Europese Unie, steunt volmondig Oekraïne, steunt zelfs in meerderheid het EU-lidmaatschap van Oekraïne.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dat is ook aantoonbaar niet waar. Waarschijnlijk baseert de heer Van der Lee zich op de Eurobarometer; we hebben samen in het debat daarover gezeten. We hebben een uitvoerig debat gevoerd over dit onderzoek, waar helemaal niks van klopt. De Nederlandse bevolking heeft zichzelf hierover twee keer goed kunnen uitspreken. De eerste keer was op 1 juni 2005, toen de Nederlandse bevolking tegen de Europese grondwet heeft gestemd. Dat was dus tegen de Europese Unie, tegen dat Verdrag van Lissabon; ik heb dat al heel vaak gezegd. De Nederlandse bevolking heeft ook nog mogen stemmen op 6 april 2016. Toen heeft de Nederlandse bevolking tegen dat associatieverdrag gestemd. Dat hebben we ook gewonnen. De Nederlandse bevolking heeft zich twee keer uitgesproken en was het twee keer met ons eens, meneer Van der Lee. Ik denk dat we in dat opzicht hier namens de Nederlandse bevolking staan, als enige partij.

De **voorzitter**:
Ik stel voor dat we zo dadelijk weer verdergaan met de Europese top van 18 en 19 juni.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Ja, ik ga graag verder, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ik stel voor dat u het debat daarover laat gaan. Dat is een beetje het idee van het debat dat we met elkaar voeren, meneer Van Houwelingen. Tot slot, meneer Van der Lee.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat ben ik met de voorzitter eens. Forum mag een overwinning van tien jaar geleden claimen, maar de realiteit is totaal anders. Dat heeft het Nederlandse volk gelukkig heel erg goed door. Dat geldt niet alleen voor het Nederlandse volk, maar ook voor het Europese volk. Wij hebben Oekraïne te steunen. Wij hebben Oekraïne nodig. De Russische dreiging is reëel. Het is afschuwelijk wat zij in Oekraïne aanrichten. We hebben nog geen idee van wat ons mogelijk te wachten staat.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Heel kort. Een van de problemen is dat de Nederlandse bevolking heel slecht geïnformeerd wordt. Dat komt niet alleen door onze media, maar ook door de censuur die wordt gepleegd door de Europese Unie. Ze kunnen zich van de andere kant van de zaak geen oordeel vormen, omdat bijvoorbeeld Russische zenders verboden zijn. Dat is helaas de staat van het land waarin we leven. Ik kan hier niks aan doen.

Ik ga door. Ik sla een stukje over van mijn betoog, want dat is al behandeld. Dat zult u fijn vinden, voorzitter.

Wat de Nederlandse bevolking wil, is dus niet leidend voor dit kabinet en deze premier. Ik heb net de voorbeelden van die twee referenda gegeven. Dan haal je als premier je richtsnoeren natuurlijk uit het buitenland, want daar worden deze rode lijnen uitgezet, zoals oud-premier Rutte ooit tijdens een persconferentie vaststelde; de beelden daarvan zijn er. De Tweede Kamer en de Nederlandse bevolking bepalen deze rode lijnen in ieder geval niet. Dat is heel duidelijk en blijkt keer op keer. Daarom begrijp ik wel dat deze premier, terwijl ons land letterlijk en figuurlijk in brand staat, zo veel op reis is in het buitenland. Brussel is voor hem belangrijker dan Den Haag. Het is niet alleen Brussel. De globalistische consensus wordt ook gefabriceerd door het World Economic Forum of de Bilderbergstichting. Dat zijn private organisaties die aan geen enkel parlement verantwoording schuldig zijn en waarvan de discussies zich aan elk zicht onttrekken.

Voorzitter. Afgelopen april was de premier samen met de koning en diens vrouw aanwezig bij de Bilderbergconferentie in Washington. We hebben naar aanleiding hiervan de premier schriftelijk een hele simpele ja-neevraag gesteld: waren de premier, de koning en koningin hier op persoonlijke titel bij aanwezig of vertegenwoordigden ze Nederland? Hierop kwam na meer dan zes weken wachten geen "ja" of "nee", maar een procedurele uitleg, die op geen enkele wijze een antwoord was op deze simpele vraag. Dus nogmaals, mijn eerste, enige en laatste vraag vandaag aan de premier, een simpele ja-neevraag: vertegenwoordigden de koning en de premier tijdens de Bilderbergconferentie afgelopen april in Washington Nederland of waren ze daar op persoonlijke titel?

Dank.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Ik wijs erop dat de minister-president bij zijn aantreden een gelofte heeft afgelegd en daarmee heeft gezworen op de Grondwet en het Statuut van het Koninkrijk. Daarmee handelt en opereert hij vanuit het Nederlands belang. Meneer Jimmy Dijk van de SP krijgt als laatste spreker van de zijde van de Kamer het woord.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):

Dank u wel, voorzitter. Tijdens een diner zal premier Jetten bij de Europese top spreken over onze economie. Door de zoveelste Amerikaanse oorlog in het Midden-Oosten zijn brandstofprijzen onbetaalbaar en blijven de prijzen voor mensen maar stijgen. Grote bedrijven maken misbruik van hun marktmacht door hun winstmarge verder op te krikken. Het is dus logisch dat premier Jetten naar dit diner over onze economie gaat, maar ik vraag de premier wat er op het menu staat. De SP ziet nergens de honderden miljarden aan bedrijfswinsten als het voorgerecht. De SP ziet de belastingvoordelen voor miljardairs niet tussen de hoofdgerechten staan. Op de wijnlijst staat niets over de aanpak van mensonterende ongereguleerde arbeidsmigratie.

Wat staat er dan wel op het menu van de Europese leiders? Een exotisch gerecht, namelijk de Omnibuswetten: een diepgaande dereguleringsagenda die de rechten van werknemers uitholt en de bescherming van mens en milieu afbreekt. Of simpel gezegd: de afbraak van de samenleving onder het mom van minder regels. Het is een directe aanval op de rechten van werknemers. De mogelijkheden voor het gebruik van gif worden verruimd. Big tech krijgt ruim baan en privacywaarborgen gaan overboord. Het gaat om miljarden aan subsidies voor het bedrijfsleven en de afbraak van onze voedselveiligheid. Is de afbraak van werknemersrechten, de afbraak van milieubescherming en de afbraak van consumentenbescherming volgens deze premier Jetten vooruitgang? Gaat hij zich verzetten tegen deze afbraak?

Ook het 28ste regime zal ter sprake komen. Het ging er net in interrupties al even over. Het maakt het weigeren van de Arbeidsinspectie mogelijk. De arbeidswetgeving kan hiermee worden omzeild. Werknemersinspraak en werknemersvertegenwoordiging kunnen hiermee ondermijnd worden. Met het 28ste regime zet de EU de nationale democratie buitenspel. Het gaat om een speciale set wetten die alleen gelden voor bedrijven, zodat ze zich niet aan de nationale wet hoeven te houden. Het is een race naar het laagste putje.

Mevrouw Becker blufte net in het debat. De sociale wetgeving kan er namelijk wél onder vallen. Daarom vraag ik de premier of hij de Nederlandse democratie en werknemersrechten of de Brusselse dictaten van de bedrijfslobby belangrijker vindt. Wat denkt u dat die grote bedrijven zullen kiezen, als zij de keuze hebben tussen uitgeklede wetgeving volgens het 28ste regime en de goede, opgebouwde sociale wetgeving van ons land, waar onze werkende klasse zo hard aan gewerkt heeft? Wat denkt u dat zij kiezen?

Ik vraag hem ook bij wie het 28ste regime vandaan komt. In reactie op de heer Klos zeg ik: het is geen samenzwering. Het gaat om deze, voornamelijk mannen, die ik hier nu laat zien. Het zijn mannen in pakken met stropdassen en puntschoenen. Het is niet mijn kledingstijl. Ik probeer even aan te geven waar zij vandaan komen. Dit is het grote bedrijfsleven. Von der Leyen heeft 19.673 bijeenkomsten met hen gehad. Weet u hoe vaak er met de vakbonden is gesproken? Net iets meer dan 1.400 keer. Er is dus dertien en een half keer vaker met deze mannen gesproken. Ik hoor in het debat geen enkele kritische noot over de afbraak van de opgebouwde sociale rechten. Ik zeg tegen andere partijen: vindt u het gek als er euroscepsis is en als er kritische geluiden zijn van het Nederlandse volk?

De **voorzitter**:
U rondt af.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Verbaast u zich erover als er hiernaar geluisterd wordt en er via een achterweg, via Omnibuswetgeving en via een 28ste regime …

De **voorzitter**:
Dank u wel.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
… niet wordt gewerkt aan het verdienmodel van Nederland, maar sociale afbraak plaatsvindt?

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Dijk. U bent door uw spreektijd heen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Als we het hebben over het 28ste regime, dan gaat dat voornamelijk over de harmonisering van vennootschapsrecht. Dat wordt bijvoorbeeld ingericht om ervoor te zorgen dat je niet al die versnipperde regelgeving hebt als je een start-up of scale-up hebt en je in opties uitbetaalt. Dat is dus juist om ervoor te zorgen dat bedrijvigheid in Europa op gang komt. Meneer Dijk houdt een heel verhaal over sociale rechten en milieurechten. Kan meneer Dijk dan ook concreet aangeven waar dat dan schuurt, want het staat niet in het voorstel?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik heb het net uitgebreid uiteengezet. U belicht de heer positieve kant daarvan.

De **voorzitter**:
Niet "u", maar de heer Hoogeveen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
De heer Hoogeveen belicht de positieve kant daarvan. De negatieve kant is wel degelijk dat nationale arbeidswetten omzeild kunnen worden. De negatieve kant is wel degelijk dat werknemersinspraak en -vertegenwoordiging ondermijnd kunnen worden. Maar daar heeft u het niet over. En dat snap ik wel, want u heeft het liever over de belangen van deze man op dit plaatje.

De **voorzitter**:
"De heer Hoogeveen heeft het daar liever over."

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
De heer Hoogeveen heeft het liever hierover. Dat is geen samenzwering; ik noemde het net al. Als het uit deze koker komt, dan weet u toch welke belangen er gediend gaan worden? Dat is toch geen groot raadsel?

De **voorzitter**:

Ja. Meneer Hoogeveen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik vind uw naïviteit en uw bluf, alsof het niet zou gaan over sociale wetgeving en arbeidswetgeving, stuitend.

De **voorzitter**:
Dat is dus de bluf van de heer Hoogeveen.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik hoor nog steeds geen concreet voorbeeld. Het gaat er uiteindelijk om dat arbeidsrecht en sociale rechten afgebakend blijven voor de lidstaten. Daar gaat dit regime dus niet over. Dit regime gaat erover dat je naast een bv of een nv dus ook een EU Inc kan krijgen, met een geharmoniseerde aandelenstructuur en met geharmoniseerde wetgeving voor opties voor werknemers, of voor het ophalen van kapitaal op de kapitaalmarkt. Daar gaat het over. Ik hoor de heer Dijk over "als", "dan" en "eventueel", maar ik hoor in het betoog van de heer Dijk geen concreet voorbeeld van wat hier dan precies aan ten grondslag ligt.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, echt kort en bondig.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Volgens mij heb ik net drie glasheldere voorbeelden genoemd: het weigeren van de Arbeidsinspectie op de werkplaats, het omzeilen van nationale arbeidswetgeving en het omzeilen en ondermijnen van werknemersinspraak en -vertegenwoordiging. Dat staat er gewoon duidelijk in.

De **voorzitter**:
Afrondend. O, de heer Hoogeveen is al klaar. Mevrouw Becker.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Als de heer Dijk op wil komen voor werknemers, dan zou hij dit idee va de Europese Commissie eigenlijk moeten omarmen. Om banen hier te houden, is het namelijk belangrijk dat bedrijven niet wegvluchten, dat start-ups hier kunnen doorgroeien en dat ingewikkelde regelgeving in verschillende lidstaten dat niet in de weg staat. In de voorstellen staat glashelder: "The EU Inc proposal will in every way respect existing social standards and labour law, including employees' rights to participate in company boards." Et cetera, et cetera. Ik wil dit toch even zeggen, omdat de heer Dijk mij hier net bluf verweet. Ik vind dat hij een juiste voorstelling van zaken moet geven. Dus één. Waarom steunt de SP dit idee niet in de basis, terwijl het juist voor werknemers ook goed is als bedrijven hier blijven? En twee. Wil hij eerlijk zeggen wat het wel en niet is?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Volgens mij heb ik net in reactie op de heer Hoogeveen herhaald welke dingen er op het spel staan. Ik wil op uw eerste vraag heel graag uitgebreid antwoord geven. Ik begin met het gebrek van de Europese lidstaten. Laten we even het voorbeeld nemen van de Duitse auto-industrie. De Duitse auto-industrie ligt op dit moment bijna op zijn gat. Hoe komt dat? Dat komt niet doordat er te veel regels zijn of doordat er geen steun zou zijn van de overheid, maar doordat de Duitse auto-industrie ervoor heeft gekozen om grote SUV's te gaan bouwen. Wat hebben andere staten in de wereld gedaan? Die hebben kleine elektrische auto's gebouwd. En wat zien we op onze Nederlandse markt tevoorschijn komen? We zien kleinere elektrische auto's die het een stuk beter doen dan die dikke SUV's die in Duitsland niet verkocht worden. Het gaat er dus niet om of je regels gaat schrappen. Ik ben niet voor meer regels; ik ben voor goede regels. Maar laten we er wel voor zorgen dat in bijvoorbeeld de auto-industrie de juiste keuzes worden gemaakt. Dan moet je niet via een achterweg de werknemerszeggenschap gaan afbouwen. Dan moet je die Duitse auto-industrie daarop aanpakken en ervoor zorgen dat daar kleine elektrische auto's ontwikkeld worden die de gewone man kan betalen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Becker, kort en bondig.

Mevrouw **Becker** (VVD):
De SP kan bedrijven de schuld geven van het feit dat bedrijven hier uiteindelijk vertrekken, maar als we er gewoon rationeel naar kijken, zien we dat het uiteindelijk ligt aan de omstandigheden om te kunnen ondernemen. Dat betekent dat je makkelijker toegang hebt tot kapitaal, dat je als start-up kan doorgroeien tot scale-up, dat je niet wordt weggepest, dat het fiscale regime aantrekkelijk is et cetera, et cetera. Ik zou de heer Dijk willen uitnodigen om zich daarbij aan te sluiten, in plaats van de auto-industrie iets te verwijten. Ook hier is op een gegeven moment verstandig gehandeld door de Europese Commissie, door met die auto-industrie om de tafel te gaan en te vragen wat die nodig heeft om groen te kunnen ontwikkelen en hier te blijven. Die houding zou ik van de SP willen zien.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Wat zou dan de reactie van deze mannen op dit blaadje zijn op minder regels? Het is overigens fascinerend dat de VVD zich ontzettend druk maakt over het Europese verdienvermogen. Dat is fascinerend, omdat we uw samenleving eigenlijk al in Europa hebben gecreëerd, met het uitkleden van sociale rechten, bijvoorbeeld via heel veel arbeidsmigratie waarbij mensen uitgebuit en afgedankt worden, en de race naar de bodem, naar het putje, terwijl Europa een van de krachtigste economieën van de wereld had op het moment dat wij een uitgebouwde sociale welvaartstaat hadden die niet miljarden met bakken naar de Amerikaanse wapenindustrie stuurde, maar die miljarden investeerde in onze eigen economie, met zeggenschap van werknemers gedeeld met werkgevers. Helaas, helaas hebben we een neoliberaal Europa gecreëerd. Daar is uw partij ook debet aan.

De **voorzitter**:
"De partij van mevrouw Becker". Meneer Stöteler.

De heer **Stöteler** (PVV):
Voorzitter, ik doe u nog even een lol. Ik hoor meneer Dijk net een gloedvol betoog houden over sociale rechten,

werknemersrechten. Dat is allemaal oké. Maar vervolgens zegt hij over de Duitse auto-industrie: dan moet je die bedrijven maar aanpakken. Hoe helpt dat de werknemers van de auto-industrie om hun banen en hun sociale zekerheid te behouden?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik heb nergens gezegd dat je bedrijven moet aanpakken. Ik heb juist gezegd dat je ervoor moet zorgen dat die bedrijven goede beslissingen nemen. Goede beslissingen worden meestal niet genomen door de meneren op dit blaadje. Dat bewijst het recente verleden eigenlijk ook. Goede beslissingen worden vaak genomen door werknemers die een langetermijnbelang hebben. Die hebben een veel groter langetermijnbelang dan het kortetermijnbelang van aandeelhouders die puur uit zijn op grote winsten. Laten we even Nederland nemen: er wordt 280% meer uitgekeerd aan aandeelhouders dan er geherinvesteerd wordt in onze eigen productiviteit. Als het geld daarin was gestoken, hadden we een veel productievere economie gehad. Sterker nog, dan zouden we echt kunnen gaan pleiten voor een 32-urige werkweek. Dat zou vooruitgang kunnen brengen.

De heer **Stöteler** (PVV):
De toekomst van bedrijven laten bepalen door medewerkers klinkt goed, maar ik zou meneer Dijk wel willen waarschuwen voor het moment waarop de overheid dat gaat doen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik denk dat ik het daar voor een groot deel mee eens kan zijn.

De **voorzitter**:
Dank u wel!

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik ben inderdaad voor het democratiseren van bedrijven. Dat betekent niet per se dat het staatsinstellingen moeten zijn. Ik zou daar bij een aantal dingen, zoals de energie of het openbaar vervoer, wel voor pleiten. Laten we even het voorbeeld nemen van Tata Steel: dat had er beter voorgestaan als werknemers zeggenschap hadden gehad. Zij hebben namelijk een groenstaalplan gemaakt. Dat heeft de overheid niet gedaan. Ook de aandeelhouders van Tata Steel zelf hebben dat niet gedaan.

De **voorzitter**:
Ik schors tot 20.25 uur voor de dinerschorsing. De vergadering is tot 20.25 uur geschorst.

De vergadering wordt van 19.37 uur tot 20.25 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen de vergadering en geef het woord aan de minister-president.

Minister **Jetten**:
Dank u wel, voorzitter. Ik begin bij het MFK. Het volgende blok is defensie en veiligheid. Het derde blok gaat over Oekraïne en uitbreiding. Het vierde blok gaat over het Midden-Oosten. Tot slot heb ik heel veel overige vragen.

De **voorzitter**:
Ik stel voor dat we interrupties doen na afronding van ieder blok.

Minister **Jetten**:
Voorzitter. Bij het MFK is de kern van de kabinetsinzet een modern en betaalbaar MFK dat zich richt op de uitdagingen van de toekomst. Dan gaat het over het concurrentievermogen, onderzoek en innovatie, veiligheid en defensie, en asiel en migratie. We willen dus een Europese begroting die zo moderniseert dat we hier ook echt een bijdrage aan kunnen leveren.

Ik ben het eens met de heer Krul dat het voorstel van het voorzitterschap van Cyprus geen voorstel is waar we de komende tijd heel uitvoerig over zullen onderhandelen. Er is dus ook geen sprake van rode lijnen of bepaalde inzetten. Het is voor Nederland en een aantal gelijkgestemde landen die een moderne begroting willen klip-en-klaar dat dit voorstel gewoon niet goed genoeg is. Dat zullen we bij deze Europese Raad ook onderstrepen. Dat doe ik onder andere samen met Duitsland en Zweden. Wij trekken samen op voor die moderne begroting met een acceptabel volume qua omvang.

Richting de heer Stöteler kan ik dan ook volmondig "ja" antwoorden als hij mij vraagt of ik mij duidelijk zal uitspreken. Ook richting de heer Hoogeveen zeg ik volmondig "ja" dat de kwaliteit van de onderhandelingen en het resultaat boven de snelheid gaan. We kijken dan ook uit naar een nieuw voorstel van het Iers voorzitterschap, dat waarschijnlijk na de zomer zal verschijnen.

Dan waren er een aantal meer concrete en technische vragen gesteld over het MFK. Het verschil tussen de Nederlandse raming van de EU-afdracht in de rijksbegroting en de negobox zoals die nu door Cyprus is gepubliceerd, is gemiddeld circa 2,5 tot 3,4 miljard euro per jaar. Dat is 300 miljoen per jaar minder ten opzichte van het Commissievoorstel dat eerder is gedaan. Het gaat er uiteindelijk niet om dat het per se minder moet zijn dan de huidige Europese begroting. Daar heb ik vanavond een paar suggesties voor gehoord. Niemand ziet dat als een reëel eindresultaat. We zijn ook als Nederland bereid om ons aandeel te leveren aan een modern MFK, maar dan moet dat wel fair en modern zijn. Daarom zetten we ook in op een significante bni-korting en het behoud van de perceptiekostenvergoedingen. Daar hebben we al eerder met de Commissie en de inkomend en uitgaand voorzitter over gesproken. Toen het MFK 2021-2027 in 2020 werd afgesloten, was dat 1,13% van het Europese bni. Het voorstel van de Europese Commissie voor het nieuwe MFK is 1,26%, zeg ik richting de heer Dassen. Dat is inclusief de aflossing van het coronaherstelfonds. Je zou dus kunnen zeggen, in de lijn van de heer Dassen, dat dat een beperkte verhoging is, als je puur en alleen naar het EU-bni kijkt. Maar het is natuurlijk relevanter om je de vraag te stellen wie dan de nettobetalers van deze verhoogde begroting zijn en wat dat in dit geval voor Nederland en de Nederlandse inzet betekent.

Er worden een aantal nieuwe instrumenten voorgesteld op basis van gemeenschappelijke leningen, zoals Catalyst Europe en het crisismechanisme. Daar is Nederland geen voorstander van, omdat we veel meer geloven in een moderne begroting die zich echt richt op prioritaire thema's. Onder andere met de savings and investments union, zoals dat tegenwoordig heet — de kapitaalmarktunie, in het Nederlands — willen we er echt voor gaan zorgen dat we naast alle publieke geld ook veel meer privaat geld aantrekken om in Nederland en Europa te besteden, onder andere aan dat concurrentievermogen. Daarbij vinden we het oormerken voor specifiek start-ups en scale-ups en innovatief mkb, zoals de heer Dassen suggereerde, interessant in het licht van het ECF; dat is een belangrijke doelgroep die daarbinnen valt. Maar heel veel specifieke oormerken in de begroting vinden we niet verstandig, omdat dat de effectiviteit en flexibiliteit van de begroting niet ten goede komt.

Als je kritisch bent op de nationale afdrachten, moet je natuurlijk meedenken over hoe je met eigen middelen toch tot die moderne en slagvaardige begroting kan komen. Het kabinet staat ook open voor de introductie van nieuwe eigen middelen, onder andere voor een aantal van de suggesties die door de Europese Commissie zijn gedaan. Er zit één uitzondering bij, en dat is de CORE. Dat is een nieuw eigen middel op basis van een omzetbijdrage van grote ondernemingen. Daarvan hebben Nederland en een aantal andere landen gezegd: de belastingdruk op bedrijven is in veel Europese landen al hoog, met in ons land de vpb maar met soortgelijke belastingen in andere landen. Die belastingdruk nog verder ophogen is echt slecht voor het vestigingsklimaat in de EU. Dus daar zijn we tegen. Voor andere eigen middelen staan we veel meer open.

De heer Dassen vroeg nog specifiek naar een digitaks. Dat willen we eigenlijk alleen in OESO-verband doen, omdat dat ook een effectieve manier is om die grote bigtechbedrijven op een eerlijke en faire manier aan te slaan. We erkennen natuurlijk het belang van grensoverschrijdende projecten, ook via EU-financiering. Binnen de nationale partnerschapsplannen is de EU-faciliteit ook voorgesteld voor het ondersteunen van projecten met een duidelijke Europese meerwaarde. We zijn ook hier alleen geen voorstander van een specifiek oormerk, zoals de voorgestelde 7% die in de eerste termijn aan de orde kwam.

De heer Struijs vroeg om extra alertheid als het gaat om eurobonds. Dat kan ik hem verzekeren. Daar is de tekst in het coalitieakkoord ook helder over. Ik verwijs ook naar wat ik zojuist zei over een aantal van de nieuw voorgestelde Europese instrumenten, waar we geen voorstander van zijn.

Dan de kapitaalmarktunie, specifiek door mevrouw Becker benoemd. We hebben nu met de E6, de zes grootste economieën binnen de EU, waaronder Nederland, daar een heel mooi voorstel voor neergelegd. De ministers van Financiën waren onlangs in Berlijn bijeen om een stevige boodschap daarover af te geven. We weten dat een aantal landen hier heel kritisch over is dan wel tegen is. Dus we zoeken nu langzaamaan naar een gekwalificeerde meerderheid voor de verschillende voorstellen. De zes betrokken ministers van Financiën hebben de overige lidstaten onderverdeeld, dus die doen nu allemaal outreach naar andere landen om langzaamaan hier meer steun voor te vergaren. Wat ik zelf doe op mijn niveau is gesprekken voeren in Benelux-verband en met het Iers voorzitterschap, omdat we dan ook meteen Ierland en Luxemburg hebben, die heel kritisch zijn. Ik wil echt kijken waar de openingen zitten. Zij zullen denk ik nooit volmondig enthousiast worden over het voorstel, maar we zullen wel moeten kijken waar er landingsgrond in de Raad te organiseren is.

Dat was het MFK, voorzitter.

De **voorzitter**:
Allereerst een interruptie van de heer Dassen en dan van de heer Van der Lee. De volgende kopjes in de beantwoording zijn defensie, dan Oekraïne, Midden-Oosten en overig. Interrupties doen we steeds na afronding van ieder blokje. Meneer Dassen.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank aan de minister-president voor de beantwoording. Ik heb even een vraag over de digitaledienstenbelasting. De minister-president zegt dat die in OESO-verband moet. Een van de grootste problemen is natuurlijk dat de Verenigde Staten hebben gezegd: daar doen we niet aan mee. Dan houdt deze lijn daar op. De VS zijn ook nog het partnerland waar juist het grote gedeelte van deze bedrijven zit, in ieder geval de grote bedrijven. Hoe ziet de minister-president het voor zich dat dit tot stand gaat komen als we dat niet op een andere manier gaan doen?

Minister **Jetten**:
Laat ik het dan iets zorgvuldiger formuleren. Idealiter doen we het in OESO-verband. In OESO-verband hebben we eerder een aantal succesvolle belastinghervormingen met elkaar uit weten te onderhandelen. Ik sluit niet uit dat ook de digitaks nu in de Europese discussie gaat terugkomen, omdat die in een aantal landen als voornemen in nationale regeerakkoorden staat. Maar ook iedereen zegt daarvan: het is echt onverstandig om dit op nationaal niveau te introduceren, dus doe het ten minste op EU-niveau en in een ideale situatie in OESO-verband.

De heer **Dassen** (Volt):
Er zijn inderdaad enkele landen die dit al ingevoerd hebben, zoals Frankrijk, en Spanje is ermee bezig. Ik ben het met de minister-president eens dat je dit liever niet nationaal doet, maar dan liever in Europees verband omdat het ideale plaatje van de OESO niet gaat lukken. Mijn vraag aan de minister-president is dan ook of Nederland van plan is om dit aan te kaarten binnen Europa, om ervoor te zorgen dat we dit in ieder geval in Europees verband gaan meenemen in het MFK.

Minister **Jetten**:
Ik heb ook eerder tijdens een van de vorige Raden in Brussel heel duidelijk aangegeven dat we echt faliekant tegen specifiek eigen middelen zijn die boven op een omzetbelasting zouden komen. Maar over alle andere instrumenten is met ons het gesprek te voeren. We hebben eerder al op bilateraal niveau met onder andere Frankrijk gekeken wat de gedachte is achter een digitale taks en hoe die op Europees niveau zou kunnen werken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik ga ervan uit dat dit een ja is in antwoord op mijn vraag. Dat is goed om te horen. Diezelfde vraag had ik ook over cryptoactiva en online gokken. Die heeft de minister-president net niet meegenomen in zijn beantwoording. Zeker wat betreft de cryptoactiva ben ik heel benieuwd hoe het kabinet daarnaar kijkt, omdat dit een interessante manier is om de eigen middelen op Europees niveau te verhogen. De afdracht vanuit Nederland kan daarmee ook iets naar beneden.

Minister **Jetten**:
Ik had er bewust twee uit gehaald, namelijk de CORE en de digitaks, omdat we daar óf faliekant tegen zijn óf dat graag in een breder verband zouden willen doen. Daarmee heb ik impliciet proberen te zeggen dat we voor alle andere opties bereid zijn om gewoon open het gesprek aan te gaan. Ik denk dat er een aantal kansrijke eigen middelen tussen zitten, onder andere op plastics, die ook in het perspectief van Nederland enorm zouden kunnen bijdragen aan de verduurzamingsslag die we op het gebied van plasticproductie en plasticrecycling willen maken. We kijken dus ook steeds bij de eigen middelen naar wat de bijdrage zou kunnen zijn aan de Europese begroting, maar ook naar welk ander maatschappelijk doel het dient. Onder andere bij de cryptotaks die de heer Dassen noemt, zou je kunnen kijken of het helpt om toch ook meer grip te krijgen op dat deel van een redelijk ongereguleerd nieuw financieel aanbod. Vanuit dat perspectief wil ik er zeer open naar kijken, ja.

De heer **Van der Lee** (PRO):
We komen nog heel vaak te spreken over het MFK, dus ik beperk me even tot één onderwerp: de eigen middelen. Om te beginnen wou ik even zeggen dat in de tabel die we hebben gekregen in het stuk van 22 mei, de optelsom niet klopt. Als je het goed optelt, kom je ruim voorbij een miljard als het gaat om de impact en het voordeel van Nederland inzake CORE. Maar er staat 825 miljoen; dat klopt gewoon niet. Mij gaat het niet om de specifieke invulling, maar de redenatie kan ik niet goed volgen.

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Als wij in het MFK zwaar willen inzetten op modernisering, ook juist vanwege de concurrentiekracht van Europa als geheel, waarom kunnen bedrijven, en zeker de grote bedrijven, daar niet een stukje aan bijdragen?

Minister **Jetten**:
Het is niet uitgesloten dat dit niet kan, maar het lijkt me niet verstandig om dat op deze manier te doen, omdat onder andere in Nederland de belastingdruk via de vpb en een aantal andere belastingen als een belangrijke reden wordt gezien voor een teruglopend vestigingsklimaat.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ja, maar het voordeel hiervan is nou juist dat dit een Europese regeling is en dat het ook druk wegneemt op het nettobetalerschap van Nederland. Hoe meer eigen middelen Europees worden gedekt, hoe minder je nationaal hoeft af te dragen. Dat is de logica. Dus ik snap niet goed waarom dit vertaald wordt naar het Nederlandse vestigingsklimaat, want dit raakt ieder bedrijf in heel Europa.

Minister **Jetten**:
Het eerste deel van de interruptie van de heer Van der Lee kan ik wel volgen. Het tweede deel niet, want in het perspectief van het kabinet zou je op nationaal niveau elders de belastingdruk voor bedrijven eigenlijk moeten verlagen als je tot zo'n CORE zou komen, waar ik dus geen voorstander van ben. Het is immers niet zo dat die belastingdruk nu gelijk is verdeeld over de hele EU. Nederland schiet er op een aantal elementen nu gewoon negatief uit. Als je Nederland een interessante vestigingsplek wil laten zijn ten opzichte van andere EU-lidstaten, zullen we dus ook nationaal naar die lastendruk moeten kijken.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Nederland is op dit moment gewoon een middenmoter in Europa, waar we vroeger echt in de top zaten omdat we de race to the bottom de hele tijd aan het bevorderen waren. Die positie van Nederland zit volgens mij dus juist op het gemiddelde. Wij hebben dus alleen maar voordeel bij een Europees vormgegeven heffing. Ik roep de minister-president dus op om daar toch naar te kijken, misschien met een wat andere invulling dan waar de Commissie nu aan denkt, juist omdat hij ook probeert het nettobetalerschap te ontlasten.

Minister **Jetten**:
We zullen de komende maanden naar heel veel moeten kijken om hier überhaupt uit te komen, maar ik blijf toch bij het standpunt dat ik liever gericht ga kijken. Onder andere zo'n plastic-heffing zal een deel van de lasten bij het bedrijfsleven neerleggen, maar dan doe je dat wel ook meteen met een prikkel om de verduurzaming van zo'n sector aan te jagen. Dan snijdt het mes aan twee kanten.

De heer **Stöteler** (PVV):
"Eigenmiddelenbesluit" is natuurlijk gewoon verhullend taalgebruik voor "Europese belastingen". Wat de PVV betreft komt er op geen enkele envelop een gele ster; laten we dat vooropstellen. De premier zegt net dat Nederland daarvoor openstaat, behalve voor de CORE, want de belastingdruk bij bedrijven is al zo hoog. Maar hoe zit dat dan bij de mensen thuis? Hoe is die belastingdruk bij de mensen thuis, bij de mensen die in de supermarkt boodschappen doen, bij de mensen die bij het tanken moeten afrekenen? Hoe is de belastingdruk dáár ten opzichte van andere grote economieën?

Minister **Jetten**:

Ik denk dat je in algemene zin heel kritisch kan zijn op de belastingdruk. Dat is ook precies de reden waarom het kabinet vindt dat het voorstel veel te omvangrijk is qua begroting en dat dat niet passend is in deze tijd, waarin we de broekriem allemaal een beetje moeten aanhalen, zeker als je ook niet durft te kiezen waar je dat geld van die Europese begroting gericht op inzet, passend bij de uitdagingen van deze tijd.

De heer **Stöteler** (PVV):
Waarom dan niet gewoon een streep door dat hele Eigenmiddelenbesluit?

Minister **Jetten**:
Omdat wij er heel bewust voor kiezen om de nationale afdracht aan die begroting binnen de perken te houden. Wij zien in eigen middelen een mogelijkheid om toch ook aan die slagvaardige en moderne Europese begroting te komen. Ik hecht er ook aan om te benadrukken dat het niet zo is dat u dan een belastingenvelop met gele sterren op de mat ziet vallen. Daarom heten het ook niet "belastingen" maar "eigen middelen". De Europese Commissie doet een aantal suggesties of voorstellen waarin je specifieke grondslagen vindt die vaak door nationale lidstaten zullen worden geïnd en vervolgens worden overgemaakt aan de Europese Commissie voor het vullen van die Europese begrotingspot.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Stöteler** (PVV):
Hier wordt duidelijk waar het nu feitelijk om gaat: het Eigenmiddelenbesluit en het feit dat het kabinet zegt dat het daarvoor openstaat, zijn een verhullingsmiddel voor de afdrachten aan de Unie, want de afdrachten aan de Unie moeten in de Nederlandse begroting staan. Daar moet het kabinet dus verantwoording over afleggen, ook aan de kiezer en aan de Nederlandse bevolking. Maar als de eigen middelen via de achterdeur worden geïncasseerd en als daarmee de bijdrage vanuit Nederland aan de begroting van de Unie omlaaggaat, kan de premier met opgeheven hoofd naar Nederland terugkomen en zeggen: kijk eens wat ik heb gefikst. Maar ondertussen worden we via de achterdeur gewoon uitgeknepen aan de pomp en in de supermarkt.

Minister **Jetten**:
Wat Nederlanders volgens mij aan het eind van deze onderhandelingen willen zien, is hoe de nieuwe Europese begroting bijdraagt aan het vergroten van onze welvaart, met volle inzet op innovatie, onderzoek en de Europese concurrentiekracht, hoe de Europese begroting ons helpt om onafhankelijker te worden in de energievoorziening en hoe zij ons continent veilig kan houden, en dát met een acceptabel prijskaartje. Daar zal ik de komende maanden tijdens de onderhandelingen op inzetten. Ik kom pas terug als we allemaal vinden dat het eindresultaat echt goed genoeg is.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dank voor de alertheid rond de eurobonds. Ik heb daar een verdiepingsvraag over. Maakt de minister-president zich er net als 50PLUS zorgen over dat er nog maar vijf landen met een triple A-status zijn? Oftewel: wordt er niet te veel onverantwoord geleend door diverse landen en brengt dat de financiële stabiliteit van Europa niet in gevaar?

Minister **Jetten**:
Wij zijn natuurlijk heel trots op de rating die Nederland heeft, maar uiteindelijk raakt een afwaardering in andere landen ons ook, zeker via de eurozone. Dat is dus ook de reden waarom opeenvolgende Nederlandse kabinetten continu pleiten voor het belang van nationale hervormingen. Dat hebben we overigens voor een deel zelf als een boemerang teruggekregen, nu Nederland op een aantal dossiers zelf ook achterloopt met een aantal noodzakelijke structurele hervormingen. Maar dat dragen we nu continu uit en dat doen we ook in het licht van de enorme prijsstijgingen die we zien door de oorlog in Iran. Ook daarbij pleiten we voor maatregelen die helpen bij het versnellen van de energietransitie en voor maatregelen die landen ook langere tijd kunnen volhouden, in plaats van dat daarmee een miljardenclaim wordt gelegd die binnen een paar maanden al onbetaalbaar is.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Wij blijven er misschien een beetje op hameren, maar die financiële disbalans wordt steeds groter, als je ook de aanvraag van leningen van gerespecteerde landen als Italië en Frankrijk ziet. Ik ben dus blij met het antwoord, maar ik ben nog niet gerustgesteld, omdat dit ons rechtstreeks gaat raken, met ook de problemen die we hier hebben. Dank dus voor de beantwoording. Ik doe geen vervolgvraag, want anders ga ik mezelf herhalen.

Minister **Jetten**:
Heel kort misschien. Ik zie de zorgen in Frankrijk en Italië die de heer Struijs noemt zeker ook. Ik wil daarnaast ook het volgende noemen. Bijvoorbeeld Portugal en Griekenland hebben de afgelopen jaren heel fors ingegrepen en hervormd, ook onder druk van de EU en andere internationale instellingen. Je ziet dat daar de overheidsfinanciën op orde zijn en dat de economie daar aanzienlijk sterker is dan in andere EU-lidstaten. Een beter bewijs van het belang van hervormingen kun je volgens mij niet krijgen.

De heer **Klos** (D66):
Goed om zojuist te horen dat het kabinet een aantal van die voorstellen uit het Europees Parlement voor eigen middelen in ieder geval open tegemoet treedt. Ze zijn door sommigen in deze zaal "wezensvreemd" genoemd, maar ze zijn in ieder geval dan ook door het Nederlandse kabinet omarmd.

Ik heb een vraag over het ECF, het Concurrentievermogenfonds. Ik schrok er namelijk ook van dat dat in het Cypriotische voorstel met zo'n groot bedrag verlaagd werd.

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Klos** (D66):
Ik vraag mij af of het kabinet erop kan reflecteren waar dat het gevolg van is. Waarom doet het voorzitterschap van Cyprus dit voorstel?

Minister **Jetten**:
Omdat, zoals duidelijk wordt als je gewoon je oor te luisteren legt bij de eerste rondes die over het MFK zijn gedaan, een aantal landen echt vol inzetten op het behoud van de landbouwgelden en een aantal andere structuurfondsen, en een groep landen waar Nederland toe behoort vol inzetten op de modernisering van de begroting en meer aandacht hebben voor onder andere de energietransitie en defensie. Zo was dit, denk ik, een makkelijke keuze van het Cypriotische voorzitterschap.

De heer **Klos** (D66):
Dat klopt, want de makkelijke keuze is om te zeggen dat als een groep landen zegt dat de begroting kleiner moet én een grote groep landen zegt dat we landbouw en cohesie moeten behouden, het voorstel uiteindelijk leidt tot een begroting die kleiner is maar waarbij landbouw en cohesie behouden blijven. Dat was ook de les van de vorige begroting. De vraag is dus wat het kabinet leert van die vorige onderhandelingsronde, waarvan dit óók al de uitkomst was.

Minister **Jetten**:
Door echt vol in te zetten op met name een moderne begroting die past bij de uitdagingen van deze tijd. Je ziet wel dat dat een veel breder sentiment is. Veel van de landen die nu gelijkgestemd zijn met Nederland of min of meer gelijkgestemd zijn, beginnen eigenlijk al hun interventies met "wat is de opdracht van de Europese Unie?", "hoe houden we dit continent veilig en welvarend?", "wat vraagt dat van de inzet van de Commissie in de komende jaren?" en "wat voor een soort begroting hoort daarbij?". Het gaat dus zeker niet alleen maar om de omvang. Het gaat er vooral om waar die begroting toe dient.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Klos** (D66):
Tot slot. Dat vind ik een hele verstandige inzet. Ik hoop dat het kabinet daarbij ook kijkt naar het omvangrijk en effectief houden van dat grote Concurrentievermogenfonds, want dat is voor Nederland heel goed, maar voor Europa nog beter.

Minister **Jetten**:
Zeker, ook omdat een aantal van dit soort fondsen en innovatiegelden voor een heel groot deel terugvloeien naar Nederland, omdat we Nederlands geld vaak matchen met Europees geld en het zich hier dan uiteindelijk dubbel uitbetaalt.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Is de premier voor een minimale Europese belasting op vermogens en grote winsten?

Minister **Jetten**:
Nee, het lijkt me een kansloze route om daar nu op in te zetten.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dan is het best wel gek dat er wel wordt gesproken over Europese belastingen voor eigen middelen. Je zou toch zeggen dat je daar dan in ieder geval aan kan werken.

Minister **Jetten**:
Ja, dat zou een variant van een eigen middel kunnen zijn, maar ik geloof niet dat er in Europa steun is voor het op Europees niveau aanvliegen van dit thema.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dus u gaat op pad met het verhaal dat u belastingen gaat heffen voor eigen Europese middelen … Nee, de voorzitter gaat dat niet doen. Ik zal opnieuw beginnen, voorzitter. Premier Jetten gaat dus op pad in Europa voor het heffen van Europese belasting voor eigen middelen, en die komt dan terecht bij gewone mensen, maar de multinationals, de grote bedrijven die dikke winsten maken, de grote vermogens, kunnen nog steeds vluchten. Die hebben open grenzen en die kunnen hun goddelijke gang gaan.

Minister **Jetten**:
Nee, want tegelijkertijd zet de staatssecretaris van Financiën zich in om in Europees verband en in OESO-verband belastingontwijking tegen te gaan en ervoor te zorgen dat er in alle westerse economieën op een faire manier belasting over winsten en vermogens wordt betaald. Dat deden ook zijn voorgangers. Dat is volgens mij de route om dat voor elkaar te krijgen. Hierop vol inzetten bij de onderhandelingen over het MFK lijkt me een vrij snel doodlopende weg. Dan is dat zonde, omdat het ook afleidt van onze andere onderhandelingsinzet.

De **voorzitter**:
Meneer Dassen nog, en dan stel ik voor dat we verdergaan met de beantwoording op het onderwerp defensie.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik wilde het nog even hebben over het concurrentiefonds. Ik had een vraag gesteld over een afbakening van het percentage daarvan dat gaat naar innovatieve start-ups en scale-ups. Waarom? Om te voorkomen dat we dadelijk een groot fonds hebben dat eigenlijk investeert in de economie die we nu hebben en niet in de economie van de toekomst, terwijl we als Europa achterlopen. Ik was dus benieuwd hoe de minister-president voor zich ziet dat dat niet gaat gebeuren.

Minister **Jetten**:
Ik deel met de heer Dassen dat het belangrijk is dat je in de hele fase van de opschaling van nul tot tien van technologieën kijkt waar je met kapitaal wetenschappelijk onderzoek,

meer praktisch onderzoek, start-ups, scale-ups en uiteindelijk echt nieuwe unicorns kan financieren. We kijken daar natuurlijk heel specifiek met onze nationale instrumenten naar. Waar zet je het Groeifonds voor in? Waar zet je straks het NADI en het NII voor in? De Europese Investeringsbank doet iets soortgelijks. Wij zijn bang dat als we nu op dit specifieke punt extra oormerken of afbakeningen gaan introduceren, je over alle artikelen van de begrotingen soortgelijke discussies gaat krijgen en dat je daarmee eigenlijk de flexibiliteit eruit haalt. Ik wil best op een later moment nog een keer terugkomen op de wat meer algemene vraag hoe je die start-ups en scale-ups dan wel op een goede manier kan ondersteunen de komende jaren.

De heer **Dassen** (Volt):
Dat wordt zeer gewaardeerd. Zo kunnen we voorkomen dat we inderdaad alles in hetzelfde blijven investeren. Ik heb een vervolgvraag over die grensoverstijgende projecten. Ik begrijp dat je die afbakening misschien niet wil, omdat je een bepaalde mate van vrijheid wil houden. Tegelijkertijd is een van de lessen van het coronaherstelfonds dat het geld allemaal nationaal is uitgegeven, waardoor er ook heel veel kansen verloren zijn gegaan. Nu is er een nieuw MFK-budget. Zou je bij die regional plans dan niet juist wel moeten zeggen dat er een percentage is dat gezamenlijk geïnvesteerd moet worden, juist om die Europese uitdaging ook echt Europees aan te pakken?

Minister **Jetten**:
Ik weet niet of een percentage per se de route is. Het lijkt me wel heel nuttig om te proberen nog meer grensoverschrijdende projecten van de grond te krijgen. De Einstein Telescope is daar een heel mooi voorbeeld van. Wat mij betreft gaat het ook over het afmaken van de Europese energie-unie, het veel meer grensoverschrijdend ontwikkelen van hernieuwbare-energieprojecten en het aanleggen van een betere energie-infrastructuur. Je kunt dus, denk ik, ook heel vaak via dat beleid afdwingen dat Europese fondsen meer naar die gezamenlijke projecten toe gaan. Ik stel voor dat ik in een volgende brief op allebei deze punten van de heer Dassen zal terugkomen en zal toelichten hoe we dit kunnen ondervangen.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Dassen** (Volt):
Dat wordt zeer gewaardeerd.

Minister **Jetten**:
Voorzitter. Dan kom ik bij de vragen over defensie en veiligheid. De heer Klos vroeg naar de opbouw van de Europese defensie-industrie. We hebben het daar vorige week natuurlijk ook al voor een deel over gehad. Ik wil nogmaals onderstrepen dat we eigenlijk veel meer moeten samenwerken in Europa om onze defensiegereedheid snel naar een hoger niveau te krijgen. Terwijl we onze Defensiebegrotingen aan het opschroeven zijn, moeten we die Europese defensie-industrie ook daadwerkelijk van de grond krijgen. Dat kan deels door inkoopprocessen meer op elkaar af te stemmen — bij het staatsbezoek van Duitsland vorige week was een van de grote bespreekpunten hoe we dat nog meer in gezamenlijkheid kunnen doen — maar ook door het ontwikkelen van een aantal nieuwe samenwerkingsverbanden. Dat is dan niet alleen in EU-verband maar breder in Europees verband, zoals we dat ook met Oekraïne en Noorwegen doen als het gaat om het opschalen van droneproductie en luchtafweergeschutproductie. Ik interpreteer zijn vraag even zo dat — hij moet mij maar corrigeren als ik het fout heb begrepen — als je eindeloos uitzonderingsmogelijkheden blijft toestaan, er in Europa onvoldoende gezamenlijk wordt ingekocht en de productie te weinig van de grond komt. Ik denk dat we hierbij echt moeten zoeken naar de balans. Op korte termijn moeten we een aantal zaken aanvullen, zoals onze eigen voorraden en die voor levering aan Oekraïne, maar je wil eigenlijk wel dat het merendeel van de defensiebestedingen naar de opbouw van de Europese capaciteiten gaat.

We trekken ook lessen uit gestrande Europese projecten. Nederland was niet betrokken bij het meest recente gestrande project van Duitsland en Frankrijk, maar we trekken wel lessen uit wat er bij Parijs en Berlijn is misgegaan. Het gaat daar onder andere om de vraag wat de rol van overheden in dit soort projecten is en hoe je het Europese bedrijfsleven veel meer via tenders kan uitdagen om tot gezamenlijke opschaling van de defensie-industrie te komen, in plaats van dat wij dat vanuit allerlei ministeries in verschillende landen veel te gedetailleerd gaan voorschrijven, waardoor er eigenlijk geen gezonde businesscase van de grond kan komen.

We doen dat uiteindelijk omdat we binnen de NAVO een sterke Europese pijler willen bouwen. Die dient niet ter vervanging, zeg ik richting de heer Stöteler, maar om binnen het NAVO-verband meer van de capaciteiten zelf als EU-NAVO-landen op ons te kunnen nemen. Dat betekent dat we met de Defensieomnibus en het militaire mobiliteitspakket vooral juridische belemmeringen wegnemen om die militaire gereedheid sneller op te kunnen schalen. Dat is natuurlijk ook iets wat de Amerikanen nadrukkelijk van ons vragen in NAVO-verband. Artikel 42.7 van het Europees Verdrag gaat zeker niet artikel 5 van de NAVO vervangen. Artikel 42.7 kan wel helpen om EU-lidstaten elkaar te hulp te laten schieten in geval van een crisis. Dat zagen we onder andere recentelijk toen Cyprus werd bedreigd door Iraanse beschietingen. Toen heeft Cyprus EU-landen echt gevraagd om bijstand. Het is goed om die systematiek gewoon wat beter uit te denken. Die voorstellen zullen we dan bespreken.

In het kader van veiligheid spreken we ook over drugscriminaliteit. Het kabinet acht het van belang dat we hier in Europees verband echt goed samen optreden tegen internationale drugshandelaren die vaak echt ondermijnend zijn en destabiliserend in verschillende landen. Nederland is daarin een spil, internationaal en wereldwijd, maar ook andere landen kunnen ons hierbij helpen. We verwelkomen dus die EU-drugsstrategie, waarbij ook aandacht moet zijn voor preventie. Daar zijn ook de Europese Havenalliantie en de Europese havenstrategie onderdeel van, zodat we in alle lidstaten toewerken naar een gelijkwaardig en adequaat veiligheidsniveau, niet alleen in de grote mainports, maar ook in kleinere havens en binnenhavens.

Onderdeel daarvan is de "follow the money"-aanpak, zoals de heer Krul benoemde. Dat is een aanpak om witwassen in derde landen tegen te gaan en om effectief crimineel

vermogen af te kunnen pakken. Daar worden de Nederlandse ervaringen natuurlijk ook bij ingezet. Het helpt als we veel van de casuïstieken daarover delen — dat doen we niet alleen op het niveau van de Europese Raad, maar ook in de JBZ-Raad — zodat ook in andere EU-lidstaten scherp is waarom deze ondermijnende drugscriminaliteit uiteindelijk alle EU-lidstaten raakt. We zijn daarbij ook wel dankbaar, zou ik bijna willen zeggen, richting het voorzitterschap dat ons pleidooi om Sierra Leone nu even als specifiek voorbeeld, zeg ik richting de heer Van Dijk en mevrouw Becker, als voorbeeld te stellen met elkaar. Dus de oproep die de ministers Van Weel en Sjoerdsma eerder hebben gedaan, doen wij ook in EU-verband. Ik zal dat deze week ook doen in de Europese Raad. We kijken ook hoe we de bilaterale en de EU-ontwikkelingssamenwerking heroverwegen met in dit geval Sierra Leona, maar in de toekomst wellicht ook andere landen, als die landen niet meewerken aan de uitlevering van gezochte criminelen die een spil vormen in de internationale drugswereld.

Richting de heer Struijs zeg ik: dat geldt dan natuurlijk ook voor de illegale handel in geneesmiddelen. Die is soms net zo kwalijk als de illegale handel in drugs. Er zijn raakvlakken met beide dossiers. Eenzelfde soort aanpak kan daarbij gewoon nuttig zijn, dus dat zullen we meenemen naar de verschillende niveaus waarop we hiermee bezig zijn.

Voorzitter. Dat brengt me bij Oekraïne. Ik heb hier eerst een aantal vragen over Oekraïne en dan meer in algemene zin over EU-uitbreiding. Allereerst …

De **voorzitter**:
… nog over defensie en veiligheid. Meneer Stöteler.

De heer **Stöteler** (PVV):
Ik weet zeker dat de premier het gehoord heeft, maar ik weet niet of hij geluisterd heeft naar mijn interruptiedebatje met mevrouw Becker, waarin ik haar een aantal van de bedragen in verhouding voorlegde, zoals die nu worden voorgesteld in de begroting. Het gaat onder andere om meer dan 70 miljard voor cohesie en slechts om 3 miljard voor veiligheid en defensie. Zijn dat nou de verhoudingen van een modern MFK?

Minister **Jetten**:
Nee, ik denk dat dit een terechte kritische opmerking is van de heer Stöteler.

De heer **Stöteler** (PVV):
We mogen er dus van uitgaan dat dat bijvoorbeeld na deze Europese top flink gaat veranderen?

Minister **Jetten**:
Dat is in ieder geval mijn inzet, maar ook hiervoor geldt dat we nog wat meer landen aan ons zullen moeten binden om dit ook echt in nieuwe voorstellen terug te gaan zien.

De **voorzitter**:
Meneer Klos, kort en bondig.

De heer **Klos** (D66):
Over artikel 346. Ik bedoelde dat net eigenlijk wat anders. Ik had het dus niet over aankopen uit het buitenland in de Europese Unie; ik bedoelde dat lidstaten voor ongeveer 80% binnen het eigen land afnemen en de uitzonderingsgronden daarvoor binnen het Europese verdrag gebruiken om dat te doen. Zo blijft de defensie-industrie gefragmenteerd. Kan de minister daar dus met Eurocommissaris Kubilius aandacht voor vragen in de Europese Raad, om ervoor te zorgen dat dat afneemt?

Minister **Jetten**:
Hier ben ik het helemaal mee eens. Ik vind ook dat Nederland hier het goede voorbeeld moet geven. Als wij de komende tijd dus via de Defensienota nieuwe aankopen gaan doen, dan moeten we ook laten zien hoe je dat gezamenlijk doet met andere EU-landen en met EU-industrie, buiten alleen je eigen lidstaat.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik heb nog een vraag gesteld over artikel 42, lid 7, en de volgorde van het proces dat nu is ingegaan op Europees niveau. De Europese Commissie gaat nu dus eerst aan de gang met het operationaliseren ervan en uiteindelijk gaan we, zoals de premier volgens mij ook al zei, dat voorstel wel tegemoetzien. Maar ziet de premier er dan geen gevaar in dat de Commissie nu de vrije hand heeft en dat we hier achteraf reactief op in moeten gaan, in plaats van dat de Raad en de lidstaten zelf in de lead zijn?

Minister **Jetten**:
Goeie vraag. Wij hebben tijdens de informele Raad op Cyprus hierover gesproken tijdens het diner. Eigenlijk hebben bijna alle lidstaten heel duidelijk gemaakt: artikel 5 van de NAVO is voor ons het primaire uitgangspunt en artikel 42, lid 7 kan een aanvulling zijn op het inroepen van collectieve hulp in een crisissituatie. Er zijn dus wel degelijk aan de voorkant kaders meegegeven aan de Europese Commissie en EDEO. Niemand zit echt te wachten op een groots en meeslepend voorstel, maar vooral op een praktische uitwerking van dat artikel en wat er dan eventueel aan extra coördinatie of afstemming bij komt kijken.

Voorzitter. Dan over Oekraïne. De Oekraïners zijn al geruime tijd in een agressieoorlog met Rusland verwikkeld. Dat begint in onze collectieve gedachten vaak bij de grootschalige invasie, maar is natuurlijk al vele jaren langer aan de gang. Ik wil ook nog even wijzen op het neerhalen van MH17. Iedereen die de Russische dreiging onderschat, herinnert zich hopelijk die enorme aanslag op onze Nederlandse medeburgers en de vele mensen van andere nationaliteiten die daar zijn vermoord. De Oekraïners vechten voor hun vrijheid, voor hun democratie en voor Europese normen en waarden. De positie van Oekraïne in de toekomst ligt ook echt in de Europese familie.

Daarvoor is naast vechten ook een diplomatieke route noodzakelijk. Als er uiteindelijk onderhandelingen worden gestart tussen Oekraïne en Rusland, dan zal er naast de VS ook plek aan tafel moeten zijn voor Europa, omdat het onze veiligheidsbelangen direct raakt en er ook veel van Europa zal worden gevraagd in het leveren van veiligheidsgaranties aan Oekraïne en eventuele toetreding tot de EU. Tot nu toe zien wij eigenlijk geen bereidheid aan Russische zijde om

tot serieuze gesprekken over te gaan. Zolang dat niet het geval is, wil in ieder geval de Nederlandse regering niet gaan filosoferen over welke Europese gezant daar dan voor zou moeten worden aangesteld. Het is veel beter om even te bedenken wat we inhoudelijk uit de onderhandelingen willen slepen, zowel in het Oekraïense als in het Europese belang.

Zolang die onderhandelingen niet plaatsvinden en de oorlog doorgaat, is het inzetten van sancties cruciaal. Mevrouw Becker vroeg daar ook naar. Die sancties raken de Russische economie hard en zetten ook druk op president Poetin. Nederland pleit niet alleen voor een strikte naleving van alle reeds ingezette sancties, maar we zoeken ook continu naar uitbreiding van nieuwe sanctiepakketten. De suggestie om in de volle breedte verschillende aluminiumproducten daarbij te bekijken, nemen we zeker mee. Dat is onder andere conform de motie-Verkuijlen. We hebben in de Raad Buitenlandse Zaken al opgeroepen om dit voor een volgend sanctiepakket ook als serieuze optie te overwegen. Ik hoop dus dat we daar binnenkort meer over kunnen melden.

Het tegengaan van sanctieomzeiling is daarbij van cruciaal belang, zeg ik richting de heer Ergin. Nederland steunt dus ook de diplomatieke inzet via de EU-sanctiegezant, genaamd David O'Sullivan. Wij brengen zelf ook die boodschap over in onze bilaterale contacten met doorvoerlanden of derde landen die vaak worden ingezet om die handelssancties te omzeilen. We doen daarbij ook een moreel appel op bedrijven die vaak indirect toch nog handel met Rusland faciliteren. Dat is lastig als het gaat om producten of diensten die niet door sancties zijn verboden. Maar ook in dat geval is het wel heel belangrijk om die bedrijven echt aan te sporen, te ontmoedigen en ervoor te zorgen dat in ieder geval Nederlandse bedrijven zich daar zo veel mogelijk uit terugtrekken.

Wanneer zou Oekraïne dan lid kunnen worden van de Europese Unie? De heer Klos vroeg dat als eerste, in iets andere termen, maar dat kwam daarna in verschillende interruptiedebatten naar voren. Voor het Nederlandse kabinet ligt de toekomst van Oekraïne onomkeerbaar in de Europese Unie. Dat doen we om ook aan de Oekraïense burgers een duidelijk signaal af te geven dat hun offers in deze oorlog niet voor niets zijn, dat wij uiteindelijk begrijpen dat zij bij de Europese familie en de democratische rechtsstaat willen horen en dat wij dat perspectief aan dat land willen bieden. Daarmee willen we ook de hervormingen in het land zelf echt een steun in de rug geven, zodat die niet voor niks zijn.

Het is nu alleen te vroeg om ons te committeren aan een toetredingsdatum, wat een aantal Europese leiders het afgelopen jaar wel hebben gedaan. Dat kan verwachtingen scheppen aan de Oekraïense zijde, die realistisch gezien niet kunnen worden waargemaakt. Ik zeg ook in mijn rechtstreekse gesprekken met Zelensky dat Nederland echt aan de Oekraïense zijde staat om maximale ondersteuning te bieden om de hervormingen door het Oekraïense parlement te loodsen, maar ook daadwerkelijk te implementeren. We hebben daar allerlei samenwerkingsprogramma's voor lopen. Het is veel nuttiger om tempo te maken met de hoofdstukken en clusters van het toetredingsgesprek, dan dat je gaat lopen wapperen met een datum, die vervolgens al steeds vaker hardop wordt uitgesproken, ook door de mensen die dat hebben beloofd. Dat leidt ook tot teleurstellingen en irritatie.

Montenegro is goed op weg om in 2028 de 28ste lidstaat te worden, al zal dat pas door het kabinet worden beoordeeld als alle hoofdstukken van de onderhandelingen zijn afgerond. Uiteraard heeft uw Kamer daarin een beslissende stem. Ik gaf vorige week ook aan dat mocht Montenegro op dit punt belanden, we het toetredingsverdrag van Montenegro willen gebruiken als een blauwdruk voor toekomstige toetredingsverdragen. Daar kunnen we ook een hele hoop checks-and-balances inbouwen over bescherming van de democratische rechtsstaat en anticorruptiebestrijding, ook ná toetreding. In het verleden hebben we namelijk weleens gezien dat er na toetreding een hele hoop misging en we eigenlijk geen middelen hadden om daarop in te grijpen.

Ik zou willen voorstellen om de blauwdruk van Montenegro vervolgens ook weer te gebruiken als les voor een eventueel toetredingsverdrag voor Oekraïne of andere landen die aan het eind van de toetredingsonderhandelingen belanden. Ook de aanbevelingen van de AIV kunnen we daar wel degelijk voor een heel groot deel bij gebruiken, zeg ik richting de heer Klos. Daar zitten namelijk een aantal stevige waarborgen in die in toekomstige toetredingsverdragen direct van pas kunnen komen, alsook aanbevelingen voor een geleidelijke integratie, waar uw Kamer ons al via verschillende moties om heeft gevraagd. Ik heb u vorige week ook gezegd dat de kandidaat-lidstaten best openstaan voor een gesprek over geleidelijke toetreding of het krijgen van bepaalde voordelen in ruil voor voortgang in de onderhandelingen, maar dat al die kandidaat-lidstaten wel zeggen: wij willen uiteindelijk naar een volwaardig lidmaatschap toe, anders zouden we wel een ander gesprek met de EU starten in plaats van de gesprekken over toetreding.

Hoe ziet die geleidelijke integratie er dan uit? Ook daarvoor geldt dat beoordeling op merites belangrijk is. Ook na sluiting van hoofdstukken in de onderhandelingen moeten we zeker weten dat die daadwerkelijk helemaal goed zijn geïmplementeerd voordat daar voordelen tegenover kunnen staan. Ik denk dat de brief van de minister van Buitenlandse Zaken van vorige week een goed perspectief schetst van hoe Nederland zich in deze discussie zal opstellen.

Moeten we vaart maken in de toetreding van Oekraïne? Nou, we moeten vaart maken in de onderhandelingen daarover en de ondersteuning van de hervormingen in Oekraïne zelf. Het eerste cluster is nu geopend, nadat Hongarije de blokkade voor Oekraïne en Moldavië heeft opgeheven.

Ik ben er bijna in dit blok. De heer Hoogeveen heeft namelijk, los van Oekraïne, in bredere zin gevraagd naar het toetredingsproces. Dat moet zorgvuldig gaan; de Kopenhagencriteria staan voor het kabinet dan ook echt centraal en ik hecht ook sterk aan de beoordeling die de Europese Commissie daarover afgeeft. Er is nu bijvoorbeeld druk op Nederland om voor een aantal landen een klein beetje door de vingers te kijken. Ik vind dat heel onverstandig, omdat je daarmee echt het fundament onder dit proces vandaan haalt. Uiteindelijk kijken we wel naar de geopolitieke context van de gesprekken met de kandidaat-lidstaten. De Westelijke Balkan de rug toekeren zou bijvoorbeeld echt een slecht signaal zijn, omdat dan de invloed van China en Rusland

in dat gebied fors zal toenemen op allerlei dossiers, en dat raakt uiteindelijk ook de Nederlandse veiligheidsbelangen. Daarom zijn we ook ondersteunend in de gesprekken die daar plaatsvinden.

Voorzitter. Tot slot de vragen, ook van de heer Hoogeveen, over IJsland. IJsland is natuurlijk een nauwe partner van de EU, met veel gedeelde waarden op het gebied van democratie, rechtsstaat, veiligheid en ook economische samenwerking. Vanuit dat perspectief is het een bijna ideale kandidaat-lidstaat, die, denk ik, ook dicht bij de Nederlandse normen en waarden ligt.

Ik hecht er wel aan te benadrukken dat de IJslanders nu eerst een referendum gaan houden over de vraag of ze de toetredingsonderhandelingen willen hervatten of niet. Daarna volgt nog een tweede referendum over het lidmaatschap zelf. De IJslandse premier heeft, toen ik haar daarnaar vroeg, ook tegenover mij benadrukt dat zij eigenlijk heel duidelijk is: zij wil dat niemand op het Europese continent zich bemoeit met de twee referenda die op IJsland plaatsvinden, omdat zij het belangrijk vindt dat de IJslanders er hun eigen oordeel over kunnen vellen. Ik ben het dus eigenlijk wel met de heer Hoogeveen eens dat elke uitspraak, of die nou uit Brussel komt of uit een andere EU-lidstaat, niet handig is en dat we de IJslanders het komende halfjaar even zelf dit proces moeten laten doorlopen.

De **voorzitter**:
Ik inventariseer de interrupties: ik zie de heer Van Dijk, de heer Stöteler en de heren Dassen en Van der Lee.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik hoorde de premier zeggen dat de EU bereid is om een grotere rol te spelen bij de vredesinspanningen rond Oekraïne. Tegelijkertijd begreep ik dat er wel wat verschil van mening is over of er daartoe ook een speciale Europese gezant moet komen. Mijn vraag is: hoe staat het kabinet daarin? Ziet dat toegevoegde waarde in zo'n gezant of niet?

Minister **Jetten**:
Vooralsnog eigenlijk niet, omdat het nog veel te vroeg is. Er moet eerst sprake zijn van bereidheid aan Russische zijde om daadwerkelijk te gaan onderhandelen. Het lijkt mij verstandig om eerst op Europees niveau de onderhandelingsinzet te bepalen, want dan kunnen we op basis daarvan veel beter kiezen welke gezant daar dan een goede match voor zou zijn.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Duidelijk. Ik begrijp dit antwoord. Ik heb er zelf eerlijk gezegd geen heel uitgesproken opvattingen over. Het viel me inderdaad ook op dat bijvoorbeeld Polen en de Baltische staten toch ook de zorg uitspraken dat je zo de positie van de EU als grote steunder van Oekraïne ondergraaft, omdat je een soort neutrale bemiddelaar wordt. Ik begrijp dat dat ook een overweging is van dit kabinet. Dank.

Minister **Jetten**:
Zeker, ja.

De heer **Stöteler** (PVV):
De minister-president haalde net het AIV-rapport aan, althans de adviezen daaruit die zagen op EU-uitbreiding. Als de premier nou een klein beetje uitzoomt, zou hij dan zeggen dat de AIV nogal politiek beladen adviezen uitbrengt?

Minister **Jetten**:
Nou, het staat de AIV helemaal vrij om gevraagd en ongevraagd adviezen uit te brengen. Soms ben ik het ermee eens en soms een stuk minder. We zullen van dit AIV-advies volgens mij nog uitgebreider onze appreciatie geven. Dan zult u ook zien dat we niet alle aanbevelingen omarmen.

De heer **Stöteler** (PVV):
Ik vroeg niet of ze bevoegd waren om adviezen uit te brengen. Dat snap ik ook wel. Ik vroeg: vindt u nou niet dat ze politiek aan het bedrijven zijn?

Minister **Jetten**:
Nee. Het mooie van dit soort adviezen is dat zowel de heer Stöteler als ik er daarna alles van mag vinden.

De **voorzitter**:
Tot slot.

De heer **Stöteler** (PVV):
Mijn volgende vraag gaat over Oekraïne. Tien jaar geleden — ik weet dat die tijd anders was — is er gestemd, is er een referendum geweest, over het associatieverdrag met Oekraïne. De tijd was compleet anders, de geopolitiek was compleet anders, de context was compleet anders, maar toen was 61% van de mensen die hadden gestemd, tegen dat associatieverdrag. Is dat nu voor de premier of voor het kabinet aanleiding om te zeggen: als we naar uitbreiding met Oekraïne gaan kijken, gaan we dat misschien nog een keer in een referendum voorleggen aan het Nederlandse volk, alleen maar vanwege die uitslag van tien jaar geleden?

Minister **Jetten**:
Nee, we hebben in dit land geen wettelijke grondslag voor referenda over dit soort vraagstukken.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik had nog een vraag aan de minister-president over bedrijven die zakendoen in Rusland. Ik hoorde de minister-president, terecht, zeggen: we spreken die bedrijven daarop aan; er is een ontmoedigingsbeleid. In sommige gevallen krijgen de bedrijven die daar nog zakendoen, bepaalde subsidies van de Nederlandse overheid. Ik vind dat best een worsteling, dus ik was benieuwd hoe de minister-president daarnaar kijkt. Zouden we niet moeten onderzoeken hoe we daar eventueel mee zouden kunnen stoppen op het moment dat bedrijven dat ontmoedigingsbeleid niet volgen?

Minister **Jetten**:
Er is hiervoor geen juridische grondslag zolang het producten en diensten betreft die niet in het sanctiepakket zitten.

De heer **Dassen** (Volt):
Dat begrijp ik, maar ik ben zoekende of er zo'n juridische grondslag gecreëerd zou kunnen worden of dat er andere manieren zijn waar we eens in moeten duiken om te kijken hoe we dit verder kunnen brengen, want dit is natuurlijk gek. Aan de ene kant moeten we Oekraïne extra steunen, en we zien nu al dat de miljarden die naar Oekraïne gaan, eigenlijk te weinig zijn. Aan de andere kant ondermijn je eigenlijk je eigen beleid door subsidies te geven aan bedrijven die de Russische economie verder helpen. Ik vind dat een worsteling. Ik ben benieuwd of de minister-president bereid is om te kijken of we hierin een stap kunnen zetten. Ik snap dat dat nu niet kan. Tegelijkertijd moeten we ook bekijken hoe we bepaalde zaken verder kunnen brengen.

Minister **Jetten**:
Ik ben het op zich wel eens met de worsteling die de heer Dassen beschrijft. Alleen, ik kan nu niet inschatten of het proportioneel is om hier een wetgevingstraject op te zetten. Ik kan namelijk niet helemaal overzien om hoeveel bedrijven of subsidies het gaat, maar ik zal deze vraag neerleggen bij de staatssecretaris van Financiën.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik las dat Zelensky en Trump contact hebben gehad en dat ze elkaar zullen ontmoeten op de G7, maar dat Trump al heeft gezegd dat hij overweegt om de sancties op de export van Russische olie weer in te voeren, nu dat akkoord er lijkt te zijn. Is de minister-president bereid om dat samen met de Europese Raad te ondersteunen en om de Amerikanen echt aan te moedigen om dat te doen?

Minister **Jetten**:
Absoluut. De internationale olieprijs is vandaag ruim onder de 80 dollar gezakt, dus er is geen enkele reden meer om die uitzondering in stand te houden. Het zou dus heel mooi zijn als dit snel zou lukken.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Bedankt. Dan heb ik nog één vraag. Ik noemde al even in mijn inbreng dat nu vaststaat dat China Russische troepen traint om in Oekraïne te vechten. Vindt de minister-president dat dit om een actie of een consequentie van de Europese Unie vraagt en, zo ja, welke?

Minister **Jetten**:
Ik wil straks nog wat uitgebreider terugkomen op de Chinastrategie, die ook op de agenda van deze Raad staat. Ik heb zelf in mijn bilaterale contacten gewezen op de zorgen die wij hebben over de Chinees-Russische samenwerking. Ik vind dat we in bredere zin, ook op EU-niveau, moeten spreken over dit element. De heer Van der Lee noemde nog een aantal andere punten, bijvoorbeeld technologische competitie en dumping op de Europese markten. We moeten zeker dit aspect, op het gebied van de Chinees-Russische samenwerking, meenemen.

De **voorzitter**:
Meneer Hoogeveen. Daarna gaan we verder met het onderdeel Midden-Oosten.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Ik heb nog een vraag over kandidaat-lidstaten met het labeltje "onomkeerbaar". De premier heeft het over de Westelijke Balkan en zegt: die moeten we de rug niet toekeren. Kijk naar een land als Servië, dat heel erg leunt op Rusland in de VN-Veiligheidsraad met betrekking tot de onafhankelijkheid van Kosovo. Dat zijn toch ontwikkelingen die het labeltje "onomkeerbaar" onder druk zetten. Hoe kijkt de premier daar precies naar, ook ten aanzien van Oekraïne, waarover de premier zegt: op korte termijn met een jaartal wapperen is niet verstandig?

Minister **Jetten**:
Ik heb tijdens de Westelijke Balkantop in vrij heldere bewoordingen aangegeven — dat deed ik overigens namens de Benelux, dus ook namens België en Luxemburg — dat Nederland onder andere van Servië en Kosovo verwacht dat zij hun bilaterale gesprekken normaliseren en complete naleving van internationale afspraken laten zien. Dat geldt overigens ook voor de situatie in Bosnië en Herzegovina of de relatie tussen Noord-Macedonië en een aantal van de buurlanden. Naast de afloop en het op merites beoordelen van onderhandelingshoofdstukken zijn er voor bijna alle kandidaat-lidstaten specifieke bilaterale issues of andere issues die moeten worden opgelost voordat we een goed oordeel kunnen vellen over de vraag: voldoet dit land aan alle toetredingseisen of niet?

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dank. Helder. Dat laat dus ook zien dat geopolitieke ontwikkelingen dat labeltje "onomkeerbaar" zo omstreden en snel onder druk zetten.

Dan heb ik nog een andere vraag, over IJsland. Dank voor de heldere antwoorden. Ik had wel nog één heldere vraag, over gemeenschappelijk visserijbeleid, even los van de context van een referendum in IJsland. Heeft Nederland het standpunt dat het gemeenschappelijk visserijbeleid als een huis staat en dat als kandidaat-lidstaten volwaardig lid willen worden van de EU, het gemeenschappelijk visserijbeleid daarbij hoort?

Minister **Jetten**:
Correct, ja.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk, heel kort dan. Denk goed na!

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dank u wel, voorzitter. De premier en ik verschillen wezenlijk van mening over de militarisering van de samenleving en over defensie. Toch heeft de SP, gelukkig net als heel veel mensen in dit parlement, heel veel respect voor mensen die in dienst zijn en hun leven in de waagschaal leggen. In een van de Omnibuswetten die binnenkort ter stemming komen in Europa, wordt er wel gemorreld aan de Arbeidstijdenwet. Dat gaat over mensen die bij Defensie werken of mensen die voor de defensie-industrie gaan werken. Ik ben benieuwd hoe de premier daarnaar kijkt. Vindt hij ook dat in absolute zin juist deze werknemers nooit mogen worden gekort in hun bescherming met betrekking tot arbeidstijd?

Minister **Jetten**:
Laat ik dan meteen even de vraag van de heer Dijk erbij pakken, want ik heb daarstraks met best wel veel interesse naar alle interruptiedebatten zitten luisteren. Er liggen in Europa inderdaad een aantal Omnibusvoorstellen voor om de lastendruk fors te verminderen, vanuit de gedachte dat die Europese bedrijven helpen om tot een beter investeringsklimaat te komen. Ik ben het wel met de heer Dijk eens dat we werknemersrechten, milieubescherming en consumentenbescherming daarbij moeten waarborgen. Wij zullen — dat hebben we ook in de BNC-fiches aangegeven — bij de beoordeling van de Omnibusvoorstellen steeds kijken naar: prima als het versimpelt en als het rapportageverplichtingen overzichtelijker en behapbaarder maakt en noem het allemaal maar op, maar de maatschappelijke waarde die we proberen na te streven met bijvoorbeeld het beschermen van werknemers of het beschermen van de natuur moet op een andere manier goed geborgd blijven. Wij geloven sterk dat dat kan met een forse versimpeling, maar ik zal dit specifieke voorbeeld dat de heer Dijk nu noemt ten aanzien van de arbeidstijden bij Defensiepersoneel extra zorgvuldig bekijken.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Als een bestuurder zegt dat die ernaar gaat kijken, dan moet je altijd oppassen, want dan weet je dat het ergens verdwijnt en nooit meer terugkomt. Ik wil graag een uitspraak van de premier over dat hij zich ervoor inzet dat het qua arbeidstijden niet slechter gaat worden.

Minister **Jetten**:
Tot nu toe is onze beoordeling van de voorstellen dat het niet slechter wordt en alleen simpeler wordt georganiseerd, maar de heer Dijk was zo overtuigend in zijn eerste termijn dat ik het belangrijk vind om hier nog even een extra goede check op te doen.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dat vind ik fijn. Het is niet uit de lucht gegrepen. Er zijn heel veel onderzoekers, maar ook Europese vakbonden, die duidelijk aangeven dat een groot deel van de Omnibuswetgeving ervoor zorgt dat de werknemersrechten worden uitgekleed. Dan is het mooi dat het meegenomen wordt, maar dan moeten we wel van tevoren weten hoe dit kabinet en deze premier zich opstellen in dit soort debatten, dit soort gesprekken en dit soort besluitvorming. Dan is het dus de vraag of die wetten voor werknemers wel of niet beter worden.

Minister **Jetten**:
Tot nu toe is dit de wijze waarop we die voorstellen beoordelen. Dat staat ook al in eerdere BNC-fiches. Wij hebben tot nu minder aanleiding gezien om ons hier grote zorgen over te maken dan de heer Dijk, maar aangespoord door zijn heldere eerste termijn zal ik de collega's in het kabinet hier extra op wijzen.

De **voorzitter**:
Het Midden-Oosten.

Minister **Jetten**:
Ja, voorzitter, het Midden-Oosten. Er waren een aantal vragen gesteld over deal tussen de VS en Iran. De EU is geen partij bij die onderhandelingen, dus voor ons allen in deze zaal geldt dat we in spanning wachten op de daadwerkelijke tekst van het akkoord, of het MoU, of hoe we het op dit moment ook mogen noemen. Die is nog niet publiekelijk bekend, dus we zullen het eventuele akkoord echt beoordelen op basis van de concrete afspraken en de verificatiemechanismen die daarbij horen. We hebben de verklaring van een aantal Europese landen overigens wel ondertekend. De ondertekeningslijst op de Britse website was incorrect.

Ik ben het wel met de heer Van der Lee en anderen eens dat Nederland wat sanctieverlichting betreft zeker niet vooraan in de rij staat. Er moeten wel serieuze stappen worden gezet door het Iraanse regime, niet alleen op het atoomprogramma, maar zeker ook op het naleven van basic mensenrechtensituaties. De eigen Iraanse bevolking heeft wat dat onderwerp betreft geleden. De Europese sancties op Iran zijn de afgelopen jaren zeer effectief gebleken, dus we hebben wat dat betreft een kaart te spelen. Als Iran daar vooruitgang of versoepeling in wil, dan kan de Europese Unie daar wel degelijk iets tegenover vragen. Ik denk dat de afgelopen maanden nogmaals hebben onderstreept hoe belangrijk dat is. Omdat wij het akkoord nog niet kennen, gaan wij niet vooruitlopen op eventuele servicekosten of tolheffingen die in de Straat van Hormuz zouden kunnen worden ingevoerd, maar als dat wel het geval is, laat dan klip-en-klaar zijn dat Nederland al vele eeuwen staat voor vrije doorvaart en vrijheid van navigatie en dat wat ons betreft van dit soort vormen van tolheffing geen sprake kan zijn.

Met dit vredesakkoord gaat natuurlijk veel aandacht uit naar Iran en de Golflanden daar. De heer Ergin en anderen wezen terecht op de samenhang met het conflict in Libanon. Daar verschillen de signalen over. Heeft deze vredesdeal ook betrekking op Israël en Libanon? Wij vinden het in ieder geval van belang dat de situatie in de Gazastrook, op de Westelijke Jordaanoever en in Libanon de komende tijd aanzienlijk verbetert. Dat vraagt een verandering van koers van de Israëlische regering. Daarvoor zijn druk en dialoog allebei noodzakelijk. Dialoog met de Israëliërs is nodig zodat we vanuit de Europese zijde duidelijk maken dat we verlangen dat er meer humanitaire hulp aan Gaza komt, dat de ngo's toegang tot het gebied krijgen en dat het geweld van kolonisten op de Westelijke Jordaanoever stopt, evenals de verdere uitbreiding van illegale nederzettingen en de activiteiten in Libanon en Syrië, die niet voldoen aan het internationaal recht. Daarbij pleit Nederland ook voor gerichte aanvullende sancties tegen onder anderen gewelddadige kolonisten of leden van de regering die daartoe aanzetten.

We boeken daarbij stapje voor stapje vooruitgang in de Europese discussie, onder andere met een importverbod op producten uit illegale nederzettingen, dat Nederland met internationale wetgeving in gang heeft gezet. Daar begint ook op Europees niveau langzaamaan meer draagvlak voor te ontstaan. Voor een aantal van de andere voorgestelde sancties is er minder steun op Europees niveau. De hoofdvertegenwoordiger, Kallas, heeft wel toegezegd het een en ander in aanloop naar de volgende Raad Buitenlandse Zaken te bespreken en daar weer met nieuwe voorstellen te komen. Die wachten we dus af. We bouwen achter de schermen de coalitie van landen die hiervoor zijn, ook verder uit.

De andere kant van de medaille werd door de heer Van Dijk benadrukt. Dat is het gegeven dat de activiteiten van Hezbollah, Hamas en andere organisaties ook leiden tot destabilisatie van de regio en onveiligheid van Israëlische burgers. Naast de druk op en diplomatie richting Israël is het dus ook van belang om die druk en diplomatie in te zetten bij de regeringen in de buurlanden, en om de druk op te voeren met sancties. Dat heeft het kabinet eerder gedaan met de inzet voor aanvullende sancties tegen Hamas en Palestinian Islamic Jihad. Op 28 mei jongstleden heeft de Raad ook aanvullende maatregelen getroffen tegen tien personen die lid zijn van het politbureau van Hamas. Daar zien we dus dat die Nederlandse druk ook daadwerkelijk effect heeft.

Het Nederlandse kabinet steunt de Libanese regering en het Libanese leger bij de verdere verbetering van hun capaciteiten, zodat het Libanese leger beter in staat wordt gesteld om de integriteit en soevereiniteit van Libanon te beschermen en een alternatief te bieden voor de Libanese bevolking, die nu vaak nog vastzit in de armen van Hezbollah. Daarbij geldt dus ook dat meer druk op en sancties tegen Hezbollah kunnen helpen om de situatie daar uiteindelijk te verbeteren.

In het geweld van de Iranoorlog, letterlijk en figuurlijk, is er de afgelopen tijd eigenlijk te weinig aandacht geweest voor de situatie in Israël, de Palestijnse gebieden, Libanon en Syrië, waar het er de afgelopen maanden echt niet beter op is geworden. Meer rust en stabiliteit in de Straat van Hormuz en in Iran helpen hopelijk ook om de internationale aandacht weer te verleggen naar de andere conflicten.

De **voorzitter**:
U rondt uw beantwoording af.

Minister **Jetten**:
Ik kom nu bij overig.

De **voorzitter**:
Ik zie de heer Ergin, de heer Van Dijk en de heer Stöteler staan.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik zou aan de minister-president willen vragen wat hij van deze foto vindt.

Minister **Jetten**:
Ik kan hem niet goed zien.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik heb ook een duidelijkere bij me.

De **voorzitter**:
We kunnen het niet zien, meneer Ergin.

De heer **Ergin** (DENK):
Het gaat om deze foto. Daarop staat mevrouw Yeşilgöz, iemand uit de ministersploeg van deze minister-president, stralend naast de ambassadeur van een staat die genocide pleegt op de Palestijnen. Wat vindt de minister-president daarvan?

Minister **Jetten**:
Dit valt onder de inzet op dialoog. Wij hebben regelmatig contact met landen waarmee we het minder eens zijn, om de Nederlandse standpunten van de regering, dan wel de Tweede Kamer, over te brengen.

De **voorzitter**:
Het is hier natuurlijk geen spreekbeurt waarbij we allerlei documenten laten zien. Ik kan ook niet goed zien wat u laat zien, en de mensen thuis die dit debat willen volgen al helemaal niet. Als u dit document wil verspreiden, doet u dat netjes via de bode. Anders wordt het heel ingewikkeld.

De heer **Ergin** (DENK):
Dat zal ik voortaan doen, zeker als u dat aan mij vraagt.

De **voorzitter**:
Dan maakt het deel uit van de beraadslaging en dan kunnen de mensen thuis het ook volgen.

De heer **Ergin** (DENK):
Dat zal ik voortaan doen, voorzitter.

De **voorzitter**:
Uw tweede vraag.

De heer **Ergin** (DENK):
Mijn tweede vraag is de volgende. De minister-president kan dit verhaal wel verdedigen, maar we hebben bijvoorbeeld de volgende socialmediapost. Ik citeer uit het bericht van de ambassadeur van Israël, dus het zijn niet mijn woorden: "Ik waardeer de steun en de langdurige vriendschap van Dilan Yeşilgöz met Israël". Dat is natuurlijk geen kritische dialoog meer. Hoe kan de minister-president hier, wetende van dit bericht maar ook van het bericht van de minister van Defensie zelf, waarin zij met niet één woord rept over de mensenrechten van de Palestijnen, blijven verdedigen dat er sprake was van een dialoog in goede afstemming, als het gaat om het in contact blijven met Israël?

Minister **Jetten**:
Ik ga hier geen socialmediaberichten recenseren …

De **voorzitter**:
Dat lijkt me verstandig.

Minister **Jetten**:
… en al helemaal niet als het om een ambassadeur van een ander land gaat. Zoals ik al vaker heb aangegeven, zijn er nog ongeveer vijf leden van het kabinet die regelmatig contact hebben met Israël, maar ook met Libanon, Syrië, Jordanië, de Golflanden en sporadisch zelfs met het Iraanse

regime, om de standpunten van het Nederlandse kabinet over het voetlicht te brengen. Dan hebben we het over de bilaterale samenwerking, die per land natuurlijk verschilt maar wel vaak aanwezig is, maar dan gebruik je dat gesprek om ook aandacht te vragen voor, in dit geval, de humanitaire situatie in Gaza, het geweld op de Westelijke Jordaanoever, een doodstraf die discriminerend werkt of het niet naleven van afspraken in Libanon.

Ik heb zelf de afgelopen maanden, bijvoorbeeld in de contacten met de Libanese president, vaak het verzoek gekregen om alsjeblieft als Nederland dit diplomatieke spoor wel te blijven bewandelen, omdat we een van de weinige landen in de EU zijn die zowel met Israël als de Palestijnse Autoriteit goede contacten onderhouden en daarmee vaak ook een van de weinige kanalen zijn om zorgen over te brengen. Dat doen we daarom ook met volle kracht.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Ergin** (DENK):
We weten allemaal dat de minister-president een totaal, maar dan ook een totaal ander antwoord zou hebben gegeven als het om een ambassadeur van Rusland zou zijn gegaan. Dan zou het een totaal ander antwoord zijn geweest.

Ik concludeer het volgende. Ik zie dat de minister-president met vaagheden en met losse kreten strooit. We weten allemaal dat heel veel Nederlanders zeer, maar dan ook zeer teleurgesteld zijn in deze premier. Hij deed namelijk mee aan de Rode Lijndemonstraties, stond vooraan in de rij om op te komen voor de rechten van de Palestijnen en beloofde mensen om Israël hard aan te spreken.

De **voorzitter**:
Uw vraag.

De heer **Ergin** (DENK):
Mensen verwachten leiderschap van de premier. Ik kan alleen maar concluderen dat heel veel mensen diep, diep teleurgesteld zijn in deze premier.

Minister **Jetten**:
Ik sta nu volgens mij voor de 25ste keer in drie maanden tijd exact dezelfde interruptie te beantwoorden. Dat zal ik dan ook nu maar doen. Dit kabinet heeft vrijwel vanaf de start de humanitaire hulp aan getroffen Palestijnen opgehoogd, omdat er mensen zijn die een extreem tekort hebben aan medicijnen, voedsel en water. Dat is gewoon onmenselijk. Dat moet verbeteren. Dat is ook de reden waarom ik zelf de Israëlische president al meerdere keren duidelijk heb gemaakt dat Nederland van Israël verwacht dat de humanitaire hulp aan Gaza wordt uitgebreid, dat de illegale uitbreiding van nederzettingen stopt, dat het geweld van kolonisten moet worden aangepakt en dat de invoering van een discriminerende doodstraf onacceptabel is. Ik heb ook gezegd dat we van Israël verwachten dat de afspraken in Libanon worden nageleefd. Omdat er te weinig gebeurt, voeren we zowel diplomatie als druk. "Diplomatie" betekent op alle niveaus onze zorgen met hen bespreken. In Europees verband kijken we hoe we ook als EU de druk op Israël kunnen verhogen. Waar dat te langzaam gaat, leggen we met een nationale wet een extra sanctie op, in dit geval de invoer van producten uit illegale nederzettingen. Kom dus niet bij mij aan dat we de afgelopen maanden niks hebben gedaan. Dat is gewoon niet waar.

De **voorzitter**:
We verwelkomen hier om 22.00 uur de staatssecretaris van Landbouw, dus ik stel voor dat de heer Diederik van Dijk en de heer Stöteler nog interrumperen, en dat de minister-president dan zijn beantwoording afrondt. U zal namelijk ook een tweede termijn willen.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Allereerst mijn complimenten aan minister Yeşilgöz voor de steun die zij blijkbaar heeft uitgesproken voor Israël. Ik hoop dat de minister-president die complimenten wil overbrengen.

Mijn vraag gaat over de sanctieverlichting rond Iran. De minister-president zei daarbij: we zijn niet vooraan in de rij. Dat vond ik wel het understatement van dit debat. Dat mag ik inderdaad hopen! Ik zag in de kabinetsreactie bij de geannoteerde agenda ook staan dat er stappen moeten worden gezet als het gaat om de nucleaire agenda en de mensenrechten. Maar hier zou toch ook voluit de steun die Iran geeft aan Hamas, aan Hezbollah en de permanente dreiging naar Israël bij moeten horen. Ik mag toch aannemen dat zolang dat nog steeds aan de hand is, er geen sprake zal zijn van sanctieverlichting richting Iran. Klopt dat?

Minister **Jetten**:
Wat Nederland betreft inderdaad niet. Dus dank dat de heer Van Dijk dat nogmaals zo expliciet vraagt. Maar laten we helder zijn: ik zie nu geen aanleiding tot sanctieverlichting.

De heer **Stöteler** (PVV):
In het kader van Israël zei de premier net dat het ook nodig kan zijn om sancties in te stellen tegen regeringen van buurlanden. Ik vroeg mij even af over welke sancties en welke buurlanden van Israël de premier het had.

Minister **Jetten**:
Ik zei volgens mij iets anders, namelijk "leden van de regering", zoals dat eerder ook is gedaan met individuele leden die met hun optredens vaak ook ingaan tegen de belangen van de Israëlische bevolking.

De heer **Stöteler** (PVV):
De premier heeft het nu over "leden van de regering van Israël", maar hij had het net over "tegen regeringen van buurlanden". Ik begreep al niet waar hij het over had, dus ik heb meteen meegeschreven. Misschien kunnen we de Handelingen er nog even op nakijken. Dat zal hij dan verkeerd gezegd hebben. Ik had nog de volgende vraag. Hoe verklaart de premier dat als Hezbollah raketten afvuurt op Israël er op pagina 28 van de krant een klein berichtje over staat, maar dat als Israël dan terugschiet op die lanceerinstallaties, of die kapotmaakt, het voorpaginanieuws is en

alles tot in detail wordt beschreven? Hoe verklaart de premier dat?

Minister **Jetten**:
Ik ga niet over de redacties van onafhankelijke media.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Stöteler** (PVV):
Hoe vindt de premier dan dat het gaat als Nederland zo meteen het eerste en enige land is dat tegen Israël bilateraal sancties oplegt vanwege de oorlogen die nu gaande zijn? Ik schaam me daar kapot voor, maar ik wil echt vragen hoe de premier vindt dat dat gaat. Hoe vindt de premier dat het beeld van ons moet zijn in Israël?

Minister **Jetten**:
Het is droevig dat dat nodig is, omdat alle diplomatieke inzet de afgelopen tijd, nationaal en internationaal, onvoldoende heeft geleid tot verbetering van de situatie in alle genoemde gebieden waar we het net over hebben gehad.

De **voorzitter**:
U rondt uw beantwoording af.

Minister **Jetten**:
Dan kom ik bij het blokje "overig". De heer Krul had mij een prachtige vraag gesteld, maar hij is er niet. Nou had ik zo'n mooi Spaanstalig antwoord voor hem voorbereid.

De **voorzitter**:
Ik denk dat hij meeluistert. Anders leest hij mee.

Minister **Jetten**:
Dan bewaar ik die tot het einde.

Voorzitter. De heer Klos en de heer Dassen hebben een aantal vragen gesteld over de rol van AI, ook in het kader van de Europese competitiveness. De Commissie heeft onlangs de Technical Sovereignty Package gepubliceerd en de Cloud and AI Development Act. Sorry voor alle Engelse termen. Er zijn een aantal Europese voorstellen om de uitrol van AI in Europa te bespoedigen, op een manier die past bij onze normen en waarden. Dat vraagt om Europese samenwerking op het gebied van AI-innovatie, hoogwaardige rekenkracht en een sterk AI-ecosysteem. Dat is primair natuurlijk aan marktpartijen en kennisinstellingen, maar wij kunnen daarvoor wel de juiste randvoorwaarden creëren, onder andere met wet- en regelgeving die op orde is, met het aanbieden van die rekenkracht en het versterken van de talentstrategieën. We komen binnenkort ook op nationaal niveau nog met een aangepaste talentstrategie en werken via het rapport-Wennink aan de ondersteuning van een aantal van die AI-initiatieven, die ook voor de Nederlandse economie van groot belang zijn.

Op het gebied van AI en semicon is Taiwan een belangrijke speler, een van de belangrijkste, gezien het ecosysteem aldaar en de enorme productie die op het eiland plaatsvindt. Nederland en Europa werken intensief met Taiwan samen. Dat doen we via strategische partnerschappen voor halfgeleiders. Dat vindt voornamelijk plaats via de economische dialoog met Taiwan, die op dg-niveau wordt georganiseerd. Dat past bij het langjarige één-Chinabeleid. Het is in het belang van zowel Europese landen als Taiwan zelf om daarbij vooral ruimte te bieden aan die economische samenwerking, zonder dat dat tot onevenredige tegenreacties leidt.

De heer Stöteler had een aantal vragen gesteld over het economisch industriebeleid. Wij dragen daar als Nederland heel actief aan bij door tijdig in Brussel aan te geven wat het belang voor Nederlandse bedrijven is als het gaat om het ambitieniveau van die verschillende Europese pakketten. Dat is ook de reden waarom we zo sterk inzetten op die kapitaalmarktunie, omdat die met name in Nederland extra investeringen los kan trekken.

De heer Van Dijk vroeg naar Nigeria. Het zijn eigenlijk twee vragen. Allereerst hebben we recentelijk ook in de ministeriële dialoog extra aandacht gevraagd voor de versterking van het strategisch partnerschap met Nigeria. Daaronder vallen economische samenwerking, het versterken van de veiligheidssamenwerking en duurzame energieopwekking. Dat doen we dus in EU-Nigeriaverband, maar daarbinnen spelen we als Nederland een belangrijke rol op de thema's waar we zelf echt goed in zijn. Als je dan met Nigeria verder het partnerschap uitwerkt, is dat ook de uitgelezen kans om Nigeria aan te spreken op de positie van christenen in het land. Dat doen we via de Hoge Vertegenwoordiger van de EU. Zij heeft dat onlangs ook nog gedaan, toen zij in maart de Nigeriaanse president bezocht, maar ik zeg toe aan de heer Van Dijk dat ik specifiek dit punt ook in mijn eerstvolgende eigen bilaterale contact met Nigeria zal opbrengen.

De heer Ergin had nog wat vragen over het EU-Migratiepact. De lidstaten monitoren samen met de Europese Commissie de uitvoering van het pact, in het bijzonder de naleving van mensenrechten in de grensprocedure. Als er signalen zijn van misstanden, zal het kabinet die ook zelf bij de Commissie onder de aandacht brengen, met het verzoek om die nader te onderzoeken.

De terugkeermogelijkheden worden inderdaad uitgebreid met de Terugkeerverordening, maar ik hecht er wel aan te benadrukken dat we vooral inzetten op vreemdelingen die zelfstandig terugkeren als duidelijk is dat ze geen aanspraak maken op verblijf in de EU. De terugkeerhubs zijn daarbij eigenlijk het allerlaatste middel in de Terugkeerverordening dat je wilt inzetten, maar dat is wel een noodzakelijk middel voor mensen die ondanks dat het kan, weigeren mee te werken aan hun terugkeer.

Mevrouw Becker vroeg daarbij in het bijzonder of we bereid zijn om het concept van veilige derde landen mee te nemen in het migratieontbijt, dat vrijdag plaatsvindt. Het antwoord daarop is: ja, dat zal ik doen. Ik verwacht ook dat dat daar wel in goede aarde zal vallen. Ook het Clingendaelrapport ten aanzien van de externalisering van migratie zal ik deze week tijdens het migratieontbijt bespreken. Ik wil daar ook even aftasten wat de beste route is om dat vanuit de kopgroep breder onder de aandacht te brengen. Dat kan eventueel met een non-paper, maar wellicht zijn er ook andere mogelijkheden, omdat bijvoorbeeld de minister van Asiel

en Migratie en de minister van BHOS in hun kopgroepen deze oplossingen aan het uitwerken zijn. Ik wil dat niet in de wielen rijden. Wellicht is het goed om daarvan eerst een concretiseringsslag te krijgen voordat we een breder non-paper opstellen.

De medicijntekorten waar de heer Struijs naar verwees, pakt het kabinet inderdaad ook op Europees niveau op. De minister van VWS heeft begin april de Kamer geïnformeerd over een aantal van de acties die lopen. Zodra er over de EU-verordening kritieke geneesmiddelen een onderhandelingsakkoord is bereikt, zullen we als kabinet ook heel nadrukkelijk inzetten op de productie van kritieke geneesmiddelen in de EU, een gezamenlijke inkoopstrategie van die kritieke geneesmiddelen en een leveringsverplichting bij financiële steun.

De heer Van Houwelingen vroeg nog naar de Bilderbergconferentie. De Bilderbergconferentie heeft al decennialang de bijzonderheid dat deelnemers vaak in hun formele hoedanigheid een uitnodiging ontvangen, maar nadrukkelijk met het verzoek om tijdens de conferentie op informele wijze van gedachten te wisselen en daarbij niet het standpunt van de organisatie te behartigen, maar vooral zelf aan die gedachtewisseling deel te nemen, op basis van eigen inzichten en overtuigingen.

De heer Stöteler heeft mij volgens mij vier- of vijfmaal gevraagd hoe ik vond dat het ging. Volgens mij ging het best lekker, zeker op dit tijdstip. Ik ben blij dat het Nederlands elftal vandaag niet speelt.

Voorzitter. Muchas gracias al señor Krul por sus preguntas. Mi reunión con el primer ministro de español fue fantástica. Hablamos de cooperación europea y muchas otras cosas importantes. Ik zal zorgen dat hij de vertaling per whatsapp ontvangt.

De **voorzitter**:
Nou, chapeau. Ik heb medelijden met de dienst verslag en registratie. Wijsheid gewenst!

Ik zie meneer Van der Lee, meneer Van Houwelingen en mevrouw Becker nog.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ik kom even terug op wat de minister-president heeft gezegd over China en specifiek Taiwan. Andere lidstaten hebben gewoon al bewindslieden naar Taiwan gestuurd. Nog niet zo lang geleden was dat bijvoorbeeld de minister van Onderwijs van Duitsland. Ik snap niet dat Nederland nog steeds vasthoudt aan een één-Chinalijn …

De **voorzitter**:
Uw vraag?

De heer **Van der Lee** (PRO):
… die als consequentie heeft dat wij geen bewindslieden naar Taiwan sturen, ook niet als het gaat om vitale belangen voor Nederland. Wij willen chipproductie in Europa.

De **voorzitter**:
Ja.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Sorry, de voorzitter gaat er de hele tijd doorheen. Ik was nog niet klaar, maar …

De **voorzitter**:
Omdat u een beetje kort en bondig moet zijn, meneer Van der Lee, want om 22.00 uur hebben we hier de commissie voor Landbouw voor een debat.

Minister **Jetten**:
Wat leuk!

De **voorzitter**:
U mag blijven, hoor!

De heer **Van der Lee** (PRO):
Mijn vraag aan de premier is waarom hij vast blijft houden aan iets uit een ver verleden — dat heeft zijn oorsprong 40 jaar geleden — en waarom hij niet handelt naar de actuele geopolitieke situatie van vandaag de dag.

Minister **Jetten**:
Die actuele geopolitieke situatie is radicaal veranderd, ook in de relatie tussen Nederland en China en tussen Nederland en Taiwan. Daar spelen héél veel dossiers, van semicon tot allerlei andere technologieën, zeldzame metalen en veiligheid, zoals we ook de afgelopen weken hebben gezien. Dat vraagt behoedzaam opereren, waarbij we continu het Nederlandse belang voor ogen hebben. Taiwan is een cruciale partner voor onze semiconindustrie, ook om uiteindelijk in Europa die semiconindustrie verder uit te bouwen. Dat hebben we de afgelopen maand bijvoorbeeld ook samen met India gedaan, maar we doen dat echt behoedzaam.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Ja, maar het is zo behoedzaam dat niemand het ziet. Wij als parlement krijgen ook nooit te horen wat dat dan als resultaat heeft. Daar kan het toch niet bij blijven? Zeker het realiseren van onze eigen ambities kunnen we met Taiwan. Wanneer kunnen wij daar dan concreet een vervolgstap over horen?

Minister **Jetten**:
Die vraag begrijp ik wel. Ik zal in de tweede termijn even terugkomen op de termijn. Zowel op de bredere semiconinzet als op de Nederlands-Chinese inzet zal ik die termijn in de tweede termijn proberen aan te geven.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dank voor de beantwoording. Ik wil de minister-president goed begrijpen, want dit is toch heel opmerkelijk. De minister-president wordt als minister-president uitgenodigd voor de Bilderbergconferentie, net zoals de Koning als staatshoofd wordt uitgenodigd. Dan wordt dat betaald door

de Nederlandse belastingbetaler. Ik probeer zijn antwoord te begrijpen: zodra hij daarbinnen is, verandert hij in een privépersoon en dan staat hij daar niet meer te spreken namens de Nederlandse Staat. Vat ik het zo goed samen?

Minister **Jetten**:
In mijn specifieke geval had ik de uitnodiging al ontvangen tijdens de formatieperiode. Toen was ik formeel dus nog niet de minister-president, maar het is niet zo dat ik daar de hele dag met een dikke map met Nederlandse standpunten loop. Er zijn daar open discussies over defensie en over de economische stand van de wereld. Er is daar een vrije en open gedachtewisseling.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Ook vanuit staatsrechtelijk oogpunt is dit erg belangrijk. De minister-president wordt uitgenodigd als minister-president; anders zou hij ook niet worden uitgenodigd. De koning is er ook met zijn vrouw. Zodra de minister-president aan de besprekingen meedoet, is hij dan de minister-president van Nederland en vertegenwoordigt hij dan Nederland? Of is hij daar dan ineens de privépersoon Rob Jetten? Dat is toch een ja- of nee-vraag?

Minister **Jetten**:
Ik ben 24 uur per dag de minister-president van Nederland, waar ik me ook bevind. De Bilderbergconferentie heeft alleen al decennia in zich dat de deelnemers worden uitgedaagd om los te komen van papier en met elkaar een vrije en open gedachtewisseling te hebben.

De **voorzitter**:
Afrondend.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Ja, afrondend, tot slot; het is jammer dat ik maar drie interrupties heb. Oké, dan concludeer ik dat hij daar als minister-president deelneemt aan die beraadslaging en de koning dus als Koning, ons staatshoofd. Ik verwacht van de minister-president dat hij mij corrigeert als dat niet zo is. Tot slot vraag ik of dat nou verstandig is, omdat de Bilderbergconferentie ontzettend controversieel is vanwege de mensen die daar zijn. Daar waren mensen zoals Sikorski, die heeft opgeschept over het opblazen van de Nord Stream, deels onze pijplijn, en dit jaar was Alex Karp van Palentir, dat surveillancebedrijf, daar aanwezig. Is het dan verstandig om bij zo'n omstreden conferentie, waar ook omstreden onderwerpen besproken worden, als staatshoofd en als minister-president Nederland te vertegenwoordigen?

Minister **Jetten**:
Nogmaals, we vertegenwoordigen Nederland daar niet formeel. Net zoals aan alle andere deelnemers wordt gevraagd om deel te nemen aan een vrije en open gedachtewisseling en om je te laten inspireren op al die onderwerpen die ons ook hier aan het hart gaan. Dat heb ik nu ook voor het eerst meegemaakt.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ook zeer veel dank aan de minister-president voor zijn bereidheid om bij de ontbijtsessie over migratie een tweetal voorstellen mee te nemen die wij gedaan hebben om het debat over externalisering verder te voeren, dus over het in de regio laten plaatsvinden van de asielprocedure en ook van de opvang. Hij geeft aan dat hij niet weet of dat gaat lukken in een non-paper of dat een andere vorm daar geschikt voor is. Kan hij in ieder geval in het verslag van de Raad aangeven wat hier de vervolgstappen voor zijn, zodat we daar als Kamer de vinger aan de pols kunnen houden?

Minister **Jetten**:
Ja, dat zal ik doen, zeg ik ook tegen de voorzitter.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Ik zie de minister-president knikken, waarvoor dank. Ik kan het gemist hebben, maar ik had nog een vraag gesteld over de kritieke infrastructuur op de Westelijke Balkan. Ik dacht dat ik daar geen antwoord op had gekregen. Of ik heb niet goed opgelet.

Minister **Jetten**:
Nee, u heeft heel goed opgelet. Ik heb daar dan doorheen gebladerd, want die vraag zit wel ergens in mijn set. Ik zal daar dus in tweede termijn nog antwoord op geven.

De **voorzitter**:
Daarmee zijn we aan het einde gekomen van de eerste termijn van de zijde van het kabinet.

Ik geef het woord aan de heer Klos voor zijn tweede termijn. Ik moet mijzelf corrigeren, want de lofuitingen waren natuurlijk gericht aan onze onvolprezen Dienst Verslag en Redactie. Het woord is aan de heer Klos.

De heer **Klos** (D66):
Voorzitter, dank u wel. Dank ook voor de beantwoording.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat kunstmatige intelligentie een strategische technologie is waarvan de beschikbaarheid niet afhankelijk mag zijn van eenzijdige besluiten van derde landen;

overwegende dat Europa en andere democratische landen belang hebben bij technologische soevereiniteit en betrouwbare toegang tot frontier-AI;

verzoekt de regering om samen met Europese partners het voortouw te nemen bij het versterken van de randvoorwaarden voor de ontwikkeling van toonaangevende frontier-AI-modellen, waaronder hoogwaardige rekenkrachtinfrastructuur, onderzoek en talent, teneinde de strategische autonomie van Nederland en Europa op AI-gebied te vergroten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Klos en Dassen.

Zij krijgt nr. 2405 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese veiligheid in toenemende mate wordt bedreigd door statelijke actoren, cyberaanvallen, sabotage, buitenlandse inmenging en spionage;

overwegende dat Europese landen beschikken over hoogwaardige inlichtingen- en veiligheidsdiensten, maar dat de samenwerking en informatie-uitwisseling nog sterk versnipperd zijn;

verzoekt de regering om samen met gelijkgestemde Europese landen het initiatief te nemen tot de vorming van een coalitie gericht op de ontwikkeling van een Europese variant van de Five Eyes-samenwerking voor intensieve inlichtingenuitwisseling en gezamenlijke dreigingsanalyse, en de Kamer uiterlijk binnen zes maanden te informeren over de mogelijkheden, obstakels en voortgang hiervan,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Klos en Becker.

Zij krijgt nr. 2406 (21501-20).

De heer **Klos** (D66):
En dat was het.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Dassen namens Volt.

De heer **Dassen** (Volt):
Dank, voorzitter. Dank aan de minister-president voor de beantwoording.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat in het kader van het Europees semester en de landenspecifieke aanbevelingen hervormingsopgaven voor lidstaten worden vastgesteld;

overwegende dat effectiviteit van Europese middelen gebaat is bij tijdige en daadwerkelijke implementatie van deze hervormingen;

verzoekt de regering zich in de onderhandelingen over het nieuwe Meerjarig Financieel Kader ervoor in te zetten dat toegang tot relevante Europese middelen sterker wordt gekoppeld aan de uitvoering van overeengekomen hervormingen, bijvoorbeeld hervormingen die staan in de landenspecifieke aanbevelingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dassen en Klos.

Zij krijgt nr. 2407 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat er nog steeds Nederlandse bedrijven zijn die economische activiteiten hebben in Rusland ondanks de sancties;

verzoekt de regering te onderzoeken hoe naast het ontmoedigingsbeleid er ook beleidsmatige maatregelen genomen kunnen worden, bijvoorbeeld ten aanzien van het ontvangen van overheidssteun, om naleving van het ontmoedigingsbeleid te bevorderen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dassen en Struijs.

Zij krijgt nr. 2408 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het vergroten van het Eigenmiddelenbesluit Europa financieel slagvaardiger maakt zonder nationale begrotingen te belasten;

verzoekt de regering zich in Europees verband constructief op te stellen ten aanzien van nieuwe Europese eigen middelen, waaronder een heffing op cryptoactiva en een heffing op online gokken,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dassen en Van der Lee.

Zij krijgt nr. 2409 (21501-20).

De heer **Dassen** (Volt):
Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan de heer Ergin, namens DENK.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter, dank u wel.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Israël doorgaat met bombardementen op Gaza, het steunen van kolonistengeweld op de Westelijke Jordaanoever en de uitbreiding van illegale nederzettingen;

constaterende dat Israël volgens berichtgeving weigert bezet grondgebied terug te geven aan Libanon en vredesafspraken naast zich neerlegt;

verzoekt de regering om Israël expliciet te veroordelen voor het voortzetten van oorlogsmisdaden en schendingen van het internationaal recht ondanks het bereikte akkoord;

verzoekt de regering voorts om zich in Europees verband maximaal in te zetten voor een zo verstrekkend mogelijk vierde sanctiepakket tegen gewelddadige kolonisten, kolonistenorganisaties en verantwoordelijke Israëlische bewindspersonen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Ergin en Van Baarle.

Zij krijgt nr. 2410 (21501-20).

De heer **Ergin** (DENK):
De tweede motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het EU-Migratiepact nieuwe procedures bevat aan de buitengrenzen, waaronder versnelde grensprocedures en terugkeerprocedures;

overwegende dat experts waarschuwen dat strengere Europese migratieregels mensensmokkel juist winstgevender kunnen maken en migranten kunnen dwingen tot langere, gevaarlijkere routes;

overwegende dat deskundigen waarschuwen dat asielzoekers onder het EU-Migratiepact kunnen worden doorgestuurd naar derde landen waarmee zij geen persoonlijke of duurzame band hebben, terwijl onduidelijk is of zij daar daadwerkelijk toegang krijgen tot bescherming, opvang en een eerlijke asielprocedure;

verzoekt de regering om te borgen dat Nederland niet meewerkt aan procedures of terugkeerconstructies onder het EU-Migratiepact zolang toegang tot rechtsbijstand, effectieve rechtsmiddelen en menswaardige opvang aantoonbaar en afdwingbaar zijn gegarandeerd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Ergin en Van Baarle.

Zij krijgt nr. 2411 (21501-20).

Dank u wel. Het woord is aan de heer Stöteler namens de PVV.

De heer **Stöteler** (PVV):
Voorzitter, dank u wel. Ik heb twee moties. De eerste is een herintroductie van een motie die ik al eerder heb ingediend, maar de aanhouder wint. Voordat straks iemand "dat kan helemaal niet" gaat zeggen: in een echt modern MFK wordt de afdracht van Nederland niet bepaald op basis van bni, maar op basis van hvb, hoofd van de bevolking.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt het kabinet in onderhandelingen over het Europees Meerjarig Financieel Kader ervoor te zorgen dat Nederland niet langer nettobetaler blijft, maar netto-ontvanger wordt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Stöteler.

Zij krijgt nr. 2412 (21501-20).

De heer **Stöteler** (PVV):
Voorzitter. De tweede motie wil ik graag vooraf laten gaan door een vraag aan de minister-president. Is hij sinds 7 oktober 2023 al eens op bezoek geweest in Israël, in de gebieden in het zuiden van Israël, in gebieden van Gaza, in gebieden van Libanon en op de Golanhoogvlakte? Ik hoor

dat graag. Ik kan het me niet voorstellen. Ik kan me niet voorstellen dat je zo vurig tegen Israël aan het pleiten bent als je er geweest bent.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt het kabinet in Europees verband te pleiten tegen sancties tegen Israël, Israëlische functionarissen en/of Israëlische bedrijven en tegen elk voorstel te stemmen dat daartoe oproept,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Stöteler en Wilders.

Zij krijgt nr. 2413 (21501-20).

Dank u wel. Het woord is aan de heer Hoogeveen namens JA21.

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dank, voorzitter. Dank aan de premier voor de heldere beantwoording. Ik heb een tweetal moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de Straat van Hormuz een internationale zeestraat is waar volgens het VN-Zeerechtverdrag, UNCLOS, het regime van vrije doorvaart geldt;

overwegende dat Iran daarmee geen enkel recht heeft om "servicekosten" of andere verkapte tolheffingen op te leggen aan schepen die de Straat passeren;

verzoekt het kabinet alle Iraanse tolheffingen bij doorvaart door de Straat van Hormuz expliciet af te wijzen en hier actief internationaal draagvlak voor te creëren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 2414 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie heeft gecommuniceerd open te staan voor uitzonderingen op het gemeenschappelijk visserijbeleid bij eventuele toetredingsonderhandelingen met kandidaat-lidstaten tot de Europese Unie;

overwegende dat uitzonderingen op het gemeenschappelijk visserijbeleid afbreuk doen aan een gelijk speelveld voor Europese vissers, aan de gemeenschappelijke regels inzake toegang tot wateren en visgronden en aan bestaande duurzaamheids- en kwaliteitswaarborgen;

verzoekt de regering in Europees verband te bevestigen dat voor Nederland het gemeenschappelijk visserijbeleid, inclusief de regels inzake toegang tot wateren en visgronden, integraal onderdeel blijft van het EU-acquis bij toetredingsonderhandelingen met kandidaat-lidstaten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Hoogeveen en Boomsma.

Zij krijgt nr. 2415 (21501-20).

De heer **Hoogeveen** (JA21):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Het woord is aan mevrouw Becker namens de VVD.

Mevrouw **Becker** (VVD):
Dank u wel.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het Iraanse regime de bevolking van Iran systematisch en stelselmatig onderdrukt;

overwegende dat met de mogelijke beëindiging van de vijandelijkheden tussen de Verenigde Staten en het Iraanse regime er weer meer ruimte voor dat regime bestaat om deze onderdrukking te intensiveren;

verzoekt het kabinet om in Europees verband niet in te stemmen met maatregelen die bijdragen aan de internationale rehabilitatie van het Iraanse regime,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Becker.

Zij krijgt nr. 2416 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het Asiel- en migratiepact het mogelijk maakt om vaker gebruik te maken van het veiligederdelandenconcept, waarmee asielaanvragen niet-ontvankelijk kunnen worden verklaard als er een beschermingsalternatief buiten Europa is;

overwegende dat het pact het ook toestaat om migratiedeals met landen buiten Europa te sluiten om zo'n beschermingsalternatief te creëren;

verzoekt het kabinet om naast onderhandelingen met landen buiten Europa over terugkeerhubs ook in te zetten op het creëren van beschermingsalternatieven in die landen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Becker en Ellian.

Zij krijgt nr. 2417 (21501-20).

Dank u wel. Het woord is aan de heer Van der Lee namens PRO.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dank aan de minister-president voor zijn beantwoording. Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Tweede Kamer zich in meerderheid heeft uitgesproken voor graduele toetreding;

van mening dat graduele toetreding niet moet betekenen dat landen die voldoen aan de Kopenhagencriteria niet langer volwaardig kunnen toetreden;

verzoekt de regering in EU-verband uit te dragen dat graduele toetreding een aanvulling is op de route naar een volwaardig lidmaatschap, maar daar geen alternatief voor is,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van der Lee.

Zij krijgt nr. 2418 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat China met haar anacondastrategie de politieke en militaire druk op Taiwan stelselmatig blijft opvoeren en dit ook een dreiging is voor de Nederlandse economische veiligheid;

overwegende dat China stelselmatig de vrije doorvaart van internationale wateren aanvecht en recent zelfs het Nederlandse fregat Zr.Ms. De Ruyter met verbale leugens probeerde weg te jagen;

overwegende dat China in vergelijking tot de EU tot acht keer meer staatssteun geeft aan bedrijven om mondiaal marktleider te blijven in grondstoffen, staal, elektronica, chemie, zonne-energie, robotica, AI en de automobielindustrie;

overwegende dat China stelselmatig weigert om wederkerigheid in handel en eerlijke toegang tot zijn nationale markt toe te passen;

constaterende dat Nederland een wereldspeler is in de halfgeleiderindustrie en de Nederlandse Semicon Visie 2035 de ambitie bevat om een high-mix chipproductie te realiseren in Nederland en/of de EU;

verzoekt de regering om een coalition of the willing te vormen met andere EU-lidstaten, een delegatie van Europese ministers van innovatie samen te stellen en hen te verzoeken naar Taiwan af te reizen om een partnerschap met Taiwan en Taiwanese chipbedrijven aan te gaan, teneinde de beoogde high-mix chipproductie in de EU te bevorderen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van der Lee.

Zij krijgt nr. 2419 (21501-20).

Dank u wel. Het woord is aan de heer Struijs namens 50PLUS.

De heer **Struijs** (50PLUS):
Dank, voorzitter. Dank voor de uitgebreide behandeling en de antwoorden. Ik ben blij met het antwoord over de illegale medicijnhandel, maar ik wil deze noodkreet van alle bestrijders van de georganiseerde misdaad in Europa toch verwoorden in een motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd en het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG)

waarschuwen voor een toenemend illegaal onlineaanbod van medicijnen;

constaterende dat de IGJ dagelijks meldingen ontvangt over illegale websites, advertenties en aanbod via sociale media;

constaterende dat bij illegaal aangeboden medicijnen vaak geen controle is op de herkomst, kwaliteit en dosering;

overwegende dat dit voor gebruikers ernstige gezondheidsrisico's tot gevolg kan hebben;

overwegende dat deze handel een groot verdienmodel is voor de georganiseerde criminaliteit;

overwegende dat illegale onlinehandel in medicijnen internationaal plaatsvindt en daardoor een Europese aanpak nodig heeft;

verzoekt de regering om tijdens de top illegale handel in medicijnen tijdens het onderwerp "illegale drugs en georganiseerde drugscriminaliteit" onder de aandacht te brengen en te pleiten voor betere Europese samenwerking tussen de lidstaten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Struijs, Jimmy Dijk, Dassen, Van der Lee en Hoogeveen.

Zij krijgt nr. 2420 (21501-20).

Dank u wel, meneer Struijs. Het woord is aan de heer Diederik van Dijk namens de Staatkundig Gereformeerde Partij.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Dank, voorzitter.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Raad zal spreken over de implementatie van de EU-antidrugsstrategie;

overwegende dat een effectieve bestrijding van internationale drugscriminaliteit vraagt om medewerking van derde landen aan opsporing, vervolging en uitlevering, maar dat dit, onder meer vanuit Sierra Leone, onvoldoende het geval is;

overwegende dat Nederland als internationaal logistiek knooppunt hierin een bijzondere verantwoordelijkheid heeft;

verzoekt de regering zich er in Europees verband voor in te zetten dat de EU consequent optreedt tegen landen die onvoldoende meewerken aan de bestrijding van internationale drugscriminaliteit, waaronder indien nodig door het opschorten of afbouwen van bilaterale samenwerkingsrelaties, met dien verstande dat noodhulp en steun via onafhankelijke maatschappelijke organisaties en consortia hiervan worden uitgezonderd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk, Krul en Becker.

Zij krijgt nr. 2421 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat Nederland wereldwijd een toonaangevende positie heeft op het gebied van water, voedsel en kennisontwikkeling, terwijl water nog onvoldoende is verankerd in multilaterale processen;

overwegende dat het Nederlands EU-voorzitterschap in 2029 een unieke kans biedt om met de Dutch Diamond en partners uit Afrika, Azië en Latijns-Amerika samenwerking op water- en voedselzekerheid te versterken en tegelijkertijd het Nederlandse verdienvermogen te bevorderen;

verzoekt de regering de mogelijkheden te verkennen voor het organiseren van een internationale water- en voedselzekerheidstop tijdens het Nederlands EU-voorzitterschap in 2029, met deelname van regeringsleiders, overheden, bedrijven, financiële instellingen, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen uit Europa en het Mondiale Zuiden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk en Stoffer.

Zij krijgt nr. 2422 (21501-20).

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Collega Krul moest eerder weg, zoals u heeft kunnen constateren. Hij vroeg mij de volgende motie in te dienen. Mag ik op uw welwillendheid rekenen, voorzitter? Ter wille van het CDA.

De **voorzitter**:
Alleen als u het in het Spaans doet. Nou, als u het heel snel doet dan.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik ga het heel snel doen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat drugscriminelen enorme winsten maken met drugsproductie, smokkel, onlinehandel en witwassen, en dat deze winsten worden gebruikt om jongeren te ronselen, havens te corrumperen, geweld te financieren en de rechtsstaat te ondermijnen;

overwegende dat criminele netwerken zich niet aan landsgrenzen houden en dat het afpakken van crimineel verdiend geld daarom vraagt om een stevige Europese aanpak;

constaterende dat met de EU-drugsstrategie 2026-2030 en het EU-actieplan tegen drugshandel onder meer ingezet wordt op het verstoren van criminele geldstromen;

verzoekt de regering om tijdens de Europese Raad te pleiten voor een Europees afpakoffensief tegen drugscriminelen, met concrete afspraken over betere grensoverschrijdende gegevensdeling, gezamenlijke opsporing van crimineel verdiend vermogen, snellere bevriezing en confiscatie van drugswinsten en versterkte samenwerking tussen nationale diensten, Europol, Eurojust en financiële inlichtingeneenheden;

verzoekt de regering tevens de Kamer in het verslag van de Europese Raad te informeren over de uitkomst van deze inzet,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Diederik van Dijk en Krul.

Zij krijgt nr. 2423 (21501-20).

(Hilariteit)

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Excuses namens de heer Krul dat de motie zo lang was.

De **voorzitter**:
Er was een tijd dat de SGP het goede voorbeeld gaf in deze Kamer, maar u bent een spreektijdrecidivist aan het worden, meneer Diederik van Dijk.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Alles gaat achteruit, voorzitter.

De **voorzitter**:
Leert u er nou toch van. Het woord is aan de heer Van Houwelingen namens Forum voor Democratie.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dank, voorzitter. Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

spreekt uit dat de oorlog in Oekraïne niet onze oorlog is,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Houwelingen.

Zij krijgt nr. 2424 (21501-20).

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
En de tweede motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het globalisme, als ideologie, politiek omstreden is, ook in Nederland;

constaterende dat gremia zoals de jaarlijkse conferentie van het World Economic Forum in Davos of de Bilderbergconferentie als doel hebben deze "globalistische consensus" te fabriceren en te implementeren;

constaterende dat deze gremia bovendien in handen zijn van private stichtingen, waarop geen enkele democratische controle mogelijk is;

constaterende dat de Nederlandse bevolking in referenda zich daarnaast expliciet heeft uitgesproken tegen deze globalistische ideologie, te weten de Europese Unie en de integratie van Oekraïne in de Europese Unie;

overwegende dat de functie van ons staatshoofd bovendien uitsluitend ceremonieel behoort te zijn;

spreekt uit dat het staatshoofd en leden van het kabinet in de toekomst niet langer behoren deel te nemen aan de Bilderbergconferentie of het World Economic Forum,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Houwelingen.

Zij krijgt nr. 2425 (21501-20).

Mevrouw **Becker** (VVD):
Is dit het nou werkelijk? Dit is dus de oproep die Forum voor Democratie wil doen na een serieus debat met de

minister-president over de Europese top, waar we op de agenda hebben staan: het Midden-Oosten, Iran, Oekraïne, het Meerjarig Financieel Kader, mondiale economische uitdagingen, Europese veiligheid, migratie, illegale drugs. Dat zijn allemaal onderwerpen die heel erg spelen voor Nederland en de veiligheid van Nederlanders. Wat zegt Forum voor Democratie? Laten we uitspreken dat de oorlog in Oekraïne niks met ons te maken heeft en laten we controleren of de minister-president niet verkeerd bezig is bij het WEF.

De heer **Van Houwelingen** (FVD):
Dat lijken me twee heel belangrijke zaken. Het laatste is misschien nog wel het belangrijkste, mevrouw Becker, zeg ik via de voorzitter. Het is echt folklore, want we doen er niet meer toe. Het kan de internationale wereld helemaal niet schelen wat we van Iran of Israël vinden. Het punt dat we in het debat hebben gemaakt, dat we keer op keer maken, maar wat u maar niet begrijpt, is het volgende. Dat was ook mijn bijdrage, voorzitter. Daar heeft u trouwens ook commentaar op geleverd, maar dat kon ik goed onderbouwen. Het doet er niet toe wat wij vinden of wat de bevolking vindt. Die agenda gaat door, dus moeten we ons eerst daarvan vrijvechten, zeg ik via de voorzitter tegen mevrouw Becker. Mijn motie was daar een kleine bijdrage toe. Dat is het allerbelangrijkste.

Dank u, voorzitter.

De **voorzitter**:
De heer Jimmy Dijk krijgt als laatste spreker van de zijde van de Kamer het woord in tweede termijn. Hij spreekt namens de SP.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Voorzitter. Ik besef ineens dat ik in mijn eerste termijn begon met een heel menu en dat ik eigenlijk alleen maar ben toegekomen aan het voorgerecht en de eerste entree. Aan de rest ben ik helemaal niet toegekomen.

Ik heb twee moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat er vanuit de Europese Commissie toegewerkt wordt naar een 28ste regime;

constaterende dat dit regime mogelijk maakt dat bedrijven die gevestigd zijn in een EU-land, zich slechts houden aan de regels van een fictieve 28ste lidstaat, in plaats van aan de nationale wet- en regelgeving;

constaterende dat vakbonden waarschuwen voor de gevolgen voor onder andere rechten en bescherming van werknemers;

constaterende dat dit ten koste gaat van democratische zeggenschap en grip op onze economie en regels;

verzoekt de regering om te voorkomen dat de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven en de rechten van onze werknemers negatief beïnvloed worden door het voorstel voor het 28ste regime,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Jimmy Dijk en Struijs.

Zij krijgt nr. 2426 (21501-20).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Europese Commissie werkt aan meerdere Omnibuswetten;

constaterende dat deze wetten onderdeel zijn van een dereguleringsagenda die milieu-, consumenten- en werknemersbeschermingen uitholt;

verzoekt de regering om zich in te zetten voor de bescherming van Nederlandse werknemers, consumenten, milieu en leefomgeving bij de onderhandelingen over de Omnibuswetten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Jimmy Dijk en Struijs.

Zij krijgt nr. 2427 (21501-20).

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Ik schors vijf minuten en dan gaan we luisteren naar de beantwoording van de minister-president.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**:
Ik heropen. Met dank aan de heer Diederik van Dijk is er zeer beperkt ruimte voor debat, dus we gaan gauw het woord geven aan de minister-president.

Minister **Jetten**:
Voorzitter, ik zal er snel doorheen gaan. Er stond nog een vraag open van mevrouw Becker. Voor de Westelijke Bal-

kanlanden geldt dat ook zij zich moeten houden aan het acquis dat raakt aan economische veiligheid. Hier heeft de Europese Commissie ook naar verwezen in een recente mededeling over economische veiligheid. Daarmee wordt dus ook van de Westelijke Balkanlanden verwacht dat zij in het kader van de kritieke infrastructuur de noodzakelijke maatregelen nemen, zoals dat ook voor EU-landen geldt.

De motie op stuk nr. 2405 van het lid Klos, over AI-modellen, geef ik oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2406 over de Five Eyes-samenwerking: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2407 van de heer Dassen over het MFK: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2408 wil ik ontraden, omdat we anders toch te veel vooruitlopen op een aantal specifieke voorbeelden. Mocht de heer Dassen die voorbeelden uit het dictum halen, dan kan ik er een positief oordeel over geven. Anders moet ik de motie ontraden.

Dan de motie op stuk nr. 2409. We hebben in het debat gewisseld dat we het ontmoedigingsbeleid uitlopen en dat ik daarover nog het gesprek zal voeren met de staatssecretaris van Financiën. Daarom ontraad ik voor dit moment deze motie. De motie is ontraden dan wel ontijdig.

De **voorzitter**:
Eén vervolgvraag, meneer Dassen.

De heer **Dassen** (Volt):
De motie op stuk nr. 2409 wil ik aanhouden, tot er een reactie van de staatssecretaris is. Dat lijkt mij prima.

De **voorzitter**:
Op verzoek van de heer Dassen stel ik voor zijn motie (21501-20, nr. 2409) aan te houden.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Dassen** (Volt):
Ik heb wel een vraag over de motie op stuk nr. 2408. De minister-president heeft zelf aangegeven in het debat dat hij hiertoe een open houding heeft, dus ik vraag wat dan precies het verschil is. Ik twijfelde zelf namelijk over het indienen van de motie, maar dit is toch wel wat anders.

Minister **Jetten**:
Er worden nu twee hele specifieke voorbeelden in het dictum genoemd, maar er zijn, denk ik, twintig andere voorbeelden te vermelden. Ik wil me niet te veel vastpinnen op welke maatregel het wordt. Ik ga in brede zin, op één uitzondering na, namelijk de CORE, met een open houding naar alle voorstellen van eigen middelen kijken. We zullen steeds beoordelen wat juridisch haalbaar, mogelijk et cetera is. U helpt mij door de voorbeelden uit het dictum te schrappen, zodat ik in de volle breedte met open vizier dat gesprek over de eigen middelen kan voeren.

De **voorzitter**:
Voor de Handelingen: dat betreft de passage vanaf "waaronder" tot en met "online gokken". Dan de motie op stuk nr. 2410.

Minister **Jetten**:
Dan de motie op stuk nr. 2410. We hebben uitvoerig met elkaar gewisseld dat wij inzetten op het vierde sanctiepakket. Daarom ontraad ik deze motie. Die zal onze andere inzet namelijk in de wielen rijden.

De motie op stuk nr. 2411 creëert eigenlijk een valse tegenstelling, omdat die rechten al geborgd zijn in het Europese en het internationale recht. De Nederlandse rechter kan altijd toetsen aan uitzetting naar een derde land. Ik ontraad deze motie dus.

De motie op stuk nr. 2412 ontraad ik omdat die haaks staat op de Nederlandse inzet.

De motie op stuk nr. 2413 ontraad ik onder verwijzing naar het debat.

De motie op stuk nr. 2414 van het lid Hoogeveen over de tolheffingen: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2415 van het lid Hoogeveen over het acquis: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2416 van mevrouw Becker geef ik oordeel Kamer, waarbij ik wel wil aantekenen dat we heel specifiek kijken naar de mogelijkheid van geen sanctieverlichting als er geen sprake is van gedragsverandering. Als er sprake is van gedragsverandering zullen we natuurlijk opnieuw met elkaar wegen of er in Europees verband ruimte ontstaat. Maar vooralsnog is de inzet helder. De motie krijgt dus oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2417 van mevrouw Becker: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2418 van de heer Van der Lee over het volwaardig lidmaatschap: oordeel Kamer.

Dan de motie op stuk nr. 2419 van de heer Van der Lee. Onder verwijzing naar de bredere inzet, dus aan de ene kant een Europese halfgeleiderpolicy en aan de andere kant de Europese Chips Act met de One China Policy, moet ik deze motie ontraden.

De **voorzitter**:
Eén vraag, meneer Van der Lee.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dat verwachtte ik al. Stel dat ik bereid ben een concessie te doen op de motie op stuk nr. 2419 en in plaats van "ministers van innovatie" zou schrijven: Europese topambtenaren. Verandert dat dan het oordeel van de minister?

Minister **Jetten**:

Dat denk ik wel, maar dat ga ik nog even dubbelchecken. Dat zal ik laten weten aan de heer Van der Lee. Dat moet ik namelijk even overleggen.

De **voorzitter**:
Oké. Dan de motie op stuk nr. 2420.

De heer **Van der Lee** (PRO):
Dan zal ik 'm gewijzigd indienen.

Minister **Jetten**:
De motie op stuk nr. 2420 is eigenlijk overbodig, omdat de Europese aanpak van illegale medicijnen er nu is. Het zou een beetje overdreven zijn om dat nu ook voor de Europese Raad te agenderen. Ik wil eigenlijk dat de minister van VWS vooral met de uitvoering aan het werk gaat. Die motie is dus overbodig.

De **voorzitter**:
We gaan naar de motie op stuk nr. 2421.

Minister **Jetten**:
De motie op stuk nr. 2421: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2422 van de heer Van Dijk is ontijdig, omdat de agenda en de prioriteiten voor het EU-voorzitterschap nog vorm moeten krijgen en de Kamer daar t.z.t. een inzetbrief van de minister van Buitenlandse Zaken over zal ontvangen. Wellicht wil de heer Van Dijk die motie aanhouden.

De **voorzitter**:
Is hij bereid om de motie aan te houden? Het mag nonverbaal, maar ik zie dat het verbaal wordt.

De heer **Diederik van Dijk** (SGP):
Ik begrijp heel goed wat de premier zegt, maar de motie verzoekt de regering "de mogelijkheden te verkennen". Ik denk dus niet dat het haaks staat op wat de minister-president nu zegt over de timing.

Minister **Jetten**:
Dat begrijp ik ook wel weer, maar we zijn nu in de volle breedte heel veel aan het verkennen. Ik durf dus niet te zeggen dat die verkenning ergens toe leidt. Ik blijf bij "overbodig", maar ik kan me voorstellen dat de heer Van Dijk 'm alsnog in stemming wil brengen.

De **voorzitter**:
Nee, u zei "ontijdig".

Minister **Jetten**:
Sorry, ik bedoel "ontijdig". Ik hoor aan de woorden van de heer Van Dijk dat hij 'm in stemming wil brengen. Dan wachten we de uitslag van de stemming af.

De **voorzitter**:
Dan krijgt de motie op stuk nr. 2422 de appreciatie "ontijdig".

Minister **Jetten**:
Over de motie op stuk nr. 2423 kan ik kort en krachtig zijn: oordeel Kamer.

De motie op stuk nr. 2424 is een spreekt-uitmotie.

De motie op stuk nr. 2425 is een spreekt-uitmotie.

De motie op stuk nr. 2426 ontraad ik met verwijzing naar het debat.

In de motie op stuk nr. 2427 zit een premisse dat het per definitie leidt tot een uitholling. Daarover zijn de heer Dijk en ik het niet met elkaar eens. Ik verwijs naar de inzet die we hebben. Daarmee ontraad ik de motie.

De **voorzitter**:
U heeft één interruptie van meneer Stöteler.

De heer **Stöteler** (PVV):
Er is nog een onbeantwoorde vraag in de tweede termijn.

De **voorzitter**:
Kunt u misschien aangeven waar die op toe zou zien?

De heer **Stöteler** (PVV):
Het gaat om de vraag of de premier na 7 oktober 2023 in huidige hoedanigheid of andere hoedanigheid Israël en de gebieden Gaza, Libanon en Golan heeft bezocht.

Minister **Jetten**:
Nee.

De **voorzitter**:
Meneer Dijk heeft nog één vraag.

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
Ik heb een vraag over beide moties. Ik heb juist in verzoekpunten ervoor gezorgd dat er niet echt veronderstellingen in zaten. Dat is wel mijn indruk als ik deze wetten bekijk. Ik weet niet waar het vandaan komt, want als het niet ten koste zou gaan van de bescherming van werknemers, dan zouden die moties gewoon oordeel Kamer kunnen krijgen.

De **voorzitter**:
Dat betreft de motie op stuk nr. 2426, meneer Dijk?

De heer **Jimmy Dijk** (SP):
En de motie op stuk nr. 2427.

De **voorzitter**:
En de motie op stuk nr. 2427. Minister-president?

Minister **Jetten**:
Ik ben het gewoon niet eens met de constatering dat deze Omnibussen per definitie tot uitholling leiden, dus vandaar dat ik bij dit oordeel kwam. Ik heb in mijn beantwoording in de eerste termijn aan de heer Dijk toegezegd dat ik zijn oproep om de rechten goed te blijven beschermen meeneem, bij de minister van SZW neerleg en dat wij daar ook per brief op zullen terugkomen. Dat is een toezegging aan de heer Dijk.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Daarmee zijn we aan het einde gekomen van dit debat over de Europese top van 18 en 19 juni.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**:
Morgen zal bij aanvang van de middagvergadering worden gestemd over de ingediende moties. Ik schors een heel kort ogenblik. Daarna gaan we verder met het tweeminutendebat Landbouw- en Visserijraad. Ik dank de minister-president voor zijn aanwezigheid.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.